

August Strindberg.

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

FYRTIOFEMTE DELEN

KAMMARSPEL

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

KAMMARSPEL

AV

AUGUST STRINDBERG

OVÄDER. BRÄNDA TOMTEN.
SPÖKSONATEN. PELIKANEN.
SVARTA HANDSKEN.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1917

OPUS 1

OVÄDER

PERSONER.

Herrn, pensionerad ämbetsman.
Brodern, konsuln.
Konditor Starck.
Agnes, hans dotter.
Louise, Herrns släkting.
Gerda, Herrns frånskilda fru.
Fischer, Gerdas nya man, stum person.
Iskarlen.
Brevbärarn.
Lykttändarn.

SCENERI.

1:o: Husets fasad.
2:o: Interiören.
3:o: Husets fasad.

1:o. En modärn husfasad med sousterrain av granit, det övre av tegel med gult puts; fönsterfattningar och ornament av sandsten; mitt i sousterrainen låg port till gården och samtidigt ingång till konditoriet; fasaden slutar med ett hörn till höger, där en square med stamrosor och andra blommor synes; i hörnet är en brevlåda; ovanpå sousterrainen är nedre botten med stora fönster som stå öppna; fyra av dessa höra till en matsal, elegant möblerad; ovanpå nedra botten synes en trappa upp-våningen, vars fyra mittfönster hava fällda röda rullgardiner, som inifrån upplysas.

Framför fasaden är trottoar med avenyens träd; i förgrunden en grön bänk och en gaslykta.

KONDITORN
ut med en stol och sätter sig på trottoaren.

HERRN
synes vid bordet ini matsalen; bakom hans rygg en majolikakakelugn, grön, med avsats, på vilken står en stor fotografi mellan två kandelabrar och blomvaser; en ljusklädd ung flicka serverar honom sista rätten.

BRODERN
(utanför) kommer in från vänster, knackar med sin käpp på fönsterplåten.

Har du slutat snart?

HERRN.

Jag kommer straxt.

BRODERN hälsar Konditorn.

God afton, herr Starck, det är varmt fortfarande...

Sätter sig på bänken.

KONDITORN.

God afton, herr konsul, det är rötmånadsvärme och vi ha syltat hela dan...

BRODERN.

Jaså... är det gott fruktår?

KONDITORN.

Skapligt nog; vårn var kall, men sommarn olidligt varm; vi som bott i stan ha fått känna på...

BRODERN.

Jag kom från landet i går, och när kvällarna bli mörka, så längtar man in...

KONDITORN.

Varken jag eller hustrun ha varit utom tullarne, affärn står visserligen still, men man måste vara på sin post och rusta till vintern; först har man jordgubbar och smultron, sen kommer körsbären, så ha vi hallonen och sen krusbär, meloner och hela höstskörden...

BRODERN.

Säg mig en sak, herr Starck, skall man sälja huset här?

KONDITORN.

Nej, inte vad jag hört!

BRODERN.

Det bor mycket folk här?

KONDITORN.

Jag tror det är tio hushåll, om man räknar gårdssidan med; men man känner icke varann, det skvallras nämligen ovanligt lite här i huset, det synes sna-

rare som om man gömde sig. I tio år har jag bott här, och de första två åren hade jag till grannar inåt gården ett okänt herrskap, som höll tyst hela dagen, men råkade i rörelse om natten, då det kom vagnar och avhämtade något. Först vid andra årets slut fick jag veta att här varit sjukhem, och att det som hämtades, var lik.

BRODERN.

Det var ruskigt!

KONDITORN.

Och det kallas det tysta huset!

BRODERN.

Ja, man talar väl lite, här.

KONDITORN.

Här har emellertid spelats dramer...

BRODERN.

Säg mig, herr Starck, vem bor här, en trappa opp, ovanpå min bror?

KONDITORN.

Ja, däroppe där de röda gardinerna lysa, där dog hyresgästen i somras, så stod det ledigt en månad, och för åtta dagar sedan flyttade ett herrskap in som jag inte sett... vet inte vad de heter; jag tror inte de gå ut ens. Varför frågar konsuln mig detta?

BRODERN.

Hja... vet inte! De fyra röda gardinerna se ut som ridåer, bakom vilka man repeterar blodiga dramer... så inbillar jag mig; där står en fenixpalm som ett järnris och kastar skugga på en gardin... om man fick se några figurer...

KONDITORN.

Jag har sett en hel mängd, men först senare, på natten!

BRODERN.

Var det damer eller herrar?

KONDITORN.

Det var nog båda delarne... men nu skall jag ner till mina grytor...

Går in i porten.

HERRN

ini salen har rest sig och tänder en cigarr; vid fönstret talar han nu med Brodern.

Jag är straxt färdig. — Louise skall bara sy en knapp i min handske.

BRODERN.

Tänker du gå ned åt stan då?

HERRN.

Kanske vi går ett slag nedåt... Vem var det du talte vid?

BRODERN.

Det var konditorn bara...

HERRN.

Jaså, ja det är en hygglig karl; mitt enda umgänge här i sommar för resten...

BRODERN.

Har du verkligen suttit inne varenda afton, aldrig varit ute?

HERRN.

Aldrig! De här ljusa kvällarne gör mig skygg, det är nog vackert på landet, men i stan verkar det

såsom emot naturens ordning, nästan hemskt; tänder de bara första lyktan, så känner jag mig lugn igen och kan gå min aftonpromenad. Då blir jag trött och får bättre nattsömn...

LOUISE lämnar handsken.

HERRN.

Tack, mitt barn... fönsterna kan gärna stå, för här finns inga myggor... Nu kommer jag!

Om ett ögonblick synes HERRN komma ut från squaren och lägga ett brev i brevlådan; fram på scenen, sätter sig på bänken bredvid Brodern.

BRODERN.

Men säg då: varför sitter du i stan, när du kan få vara på landet?

HERRN.

Jag vet inte! Jag har blivit orörlig, jag är bunden vid denna våning genom minnena... endast därinne har jag ro och skydd. Därinne ja! Det är intressangt att se sitt hem utifrån; jag föreställer mig att det är en annan som vandrar därinne... tänk, jag har vandrat där i tio år...

BRODERN.

Är det tio nu?

HERRN.

Ja, tiden går fort, när den väl har gått, men medan den pågår är den dryg... Huset var nytt den gången; jag såg hur de slog in parketten i salsgolvet, hur de målade paneler och dörrar, och hon fick välja tapeterna, som sitta där än... Ja, det var det! Konditorn och jag äro de äldsta i gårn, och han har haft sina öden, han med... det är en sådan där

människa som aldrig lyckas, har alltid något trassel; jag har liksom levat hans liv och burit hans börda parallellt med min egen.

BRODERN.

Dricker han då?

HERRN.

Neh! Slarvar icke, men har ingen framfart... Emellertid, han och jag känna husets krönika: här ha de dragit in med bröllopsvagnar och ut med likvagnar, och den där brevlådan i hörnet, den har mottagit förtroenden...

BRODERN.

Ni hade ju dödsfall här mitt i sommarn?

HERRN.

Ja, vi hade ett tyfusfall, det var en bankkamrer; och så stod våningen ledig en månad; men först kom kistan ut, sedan änkan, barnen och sist möblerna...

BRODERN.

Det var en trappa opp?

HERRN.

Där ovanpå, där det lyser, hos de nykomna, som jag inte känner ännu.

BRODERN.

Har du inte sett dem heller?

HERRN.

Jag frågar aldrig om hyresgästerna; det som erbjuder sig självmant mottager jag, utan att missbruka det eller inblanda mig, ty jag är mån om ålderdomens ro...

BRODERN.

Ja, ålderdomen! Jag tycker det är skönt att bli gammal, för då har man inte så långt kvar på rekordet.

HERRN.

Ja, visst är det skönt; jag gör opp mitt bokslut med liv och människor, och har redan börjat packa in till resan; ensamheten är ju si och så, men när ingen har anspråk på ens person, så är friheten vunnen. Friheten att få gå och komma, att tänka och handla, äta och sova efter eget val.

Nu dras en rullgardin upp i övre våningen, men endast ett stycke, så att man ser ett fruntimmers klädning, därpå fälles gardinen hastigt igen.

BRODERN.

De röra på sig däroppe! Ser du?

HERRN.

Ja, det är så hemlighetsfullt, men värst är det om nätterna; ibland är det musik, men dålig sådan; ibland tror jag de spelar kort, och sent efter midnatt kommer det vagnar och hämtar... Jag klagar aldrig på hyresgäster, för då hämnas de, och ingen rättar sig... Det är bäst att inte veta något!

En herre, barhuvad, i smoking kommer ut från squaren och lägger en stor mängd brev i lådan; därpå försvinner han.

BRODERN.

Det var en väldig post den där hade!

HERRN.

Det tycktes vara cirkulär!

BRODERN.

Men vem var han själv då?

HERRN.

Det kan ju icke ha varit någon annan än hyresgästen en trappa upp...

BRODERN.

Det var han? Vad såg han ut för, tyckte du?

HERRN.

Jag vet inte! Musiker, direktör, lite operett, på gränsen av varieté, kortspelare, Adonis, lite av varje...

BRODERN.

Till hans vita hy borde ha följt svart hår, men det var brunt, alltså färgat eller peruk; smoking hemma antyder garderobsorg, och händernas rörelse när han stoppade ner breven såg ut som blanda, ta av och ge...

Man hör helt svagt en vals spelas en trappa upp.

Alltid valser, kanske de har dansskola, men nästan alltid samma vals; vad heter den där?

HERRN.

Jag tror minsann... det är Pluie d'Or... den kan jag utantill...

BRODERN.

Har du haft den i huset?

HERRN.

Ja! Jag har haft den och Alcazar...

LOUISE synes ini salen småstökande med torkade glas på byffén.

BRODERN.

Är du nöjd med Louise fortfarande?

HERRN.

Mycket!

BRODERN.

Ska hon inte gifta sig?

HERRN.

Inte vad jag vet!

BRODERN.

Syns ingen fästman?

HERRN.

Varför frågar du det?

BRODERN.

Kanske du reflekterar?

HERRN.

Jag? Nej tack! Då jag gifte mig sista gången var jag icke för gammal, eftersom vi genast fick barn; men nu är jag det, och nu vill jag åldras i ro... Tror du jag ville ha en husbonde i *mitt* hus och avhända mig liv, ära och gods?

BRODERN.

Liv och gods fick du behålla...

HERRN.

Var det någon skavank på äran då?

BRODERN.

Vet du inte det?

HERRN.

Vad vill du säga?

BRODERN.

Hon mördade din ära, när hon gick...

HERRN.

Då har jag gått i fem år som mördad, utan att veta det?

BRODERN.

Har du inte vetat?

HERRN.

Nej, men nu skall du i två ord få veta verkliga förhållandet... Då jag vid femtio års ålder gifte om mig med en relativt ung flicka, vars sinne jag vunnit, och som utan fruktan eller tvång gav mig sin hand, så lovade jag henne, att när min ålder bleve tyngande för hennes ungdom, skulle jag gå min väg, återskänkande henne friheten. Sedan barnet kommit i laga tid, och ingendera parten önskade flera av den sorten, sedan vår dotter börjat växa ifrån mig, och jag kände mig överflödig, så gick jag, det vill säga: jag tog en båt, eftersom vi bodde på en ö, och därmed var den sagan slut. Jag hade infriat mitt löfte, och räddat min ära, vad mer?

BRODERN.

Jo, men hon ansåg sin ära angripen, ty hon hade velat gå själv, och därför mördade hon dig, med tysta anklagelser, som du aldrig fick veta.

HERRN.

Anklagade hon sig själv också?

BRODERN.

Nej, hon hade ingen grund.

HERRN.

Nå, då är det ingen fara!

BRODERN.

Vet du något om hennes och barnets öde sedan?

HERRN.

Jag begär ingenting att få veta! Sedan jag genomgått saknadens alla fasor, ansåg jag den affären vara jordad, och som endast vackra minnen stannat i våningen, så blev jag kvar. Tack nu emellertid för din dyrbara upplysning...

BRODERN.

Vilken då?

HERRN.

Att hon ingenting hade att anklaga sig för, ty det hade varit anklagelse mot mig...

BRODERN.

Jag tror du lever i en stor villfarelse...

HERRN.

Låt mig leva i den, broder; ett rent samvete, relativt rent, har alltid varit mig som en dykardräkt, med vilken jag stigit ner i djupen utan att kvävas. Reser sig. Tänk att jag kom ur det där med livet! Och nu är det förbi! Ska vi gå ett slag på avenyn?

BRODERN.

Det kan vi göra, så få vi se hur de tänder första lyktan.

HERRN.

Men det skall visst bli månsken i kväll, augusti månsken?

BRODERN.

Jag tror det är fullmåne rent av...

HERRN vid fönstret, talar inåt.

Louise, var snäll och giv mig min käpp! Den lätta sommarkäppen, bara att hålla i hand.

LOUISE räcker ut en rörkäpp.

Här, patron!

HERRN.

Tack, mitt barn! Släck i salen, om du inte har något att beställa där... vi bli väl borta en stund, kan inte säga hur länge...

HERRN och BRODERN gå till vänster.

LOUISE i fönstret.

KONDITORN ut ur porten.

God afton, fröken, det är något till varmt... har hennes herrar gått?

LOUISE.

Ja, de ha gått ett slag på avenyn... första aftonen patron är ute denna sommar.

KONDITORN.

Vi gamla älska skymningen, den döljer så mycket brister hos oss själva och andra... vet fröken, att min gumma håller på att bli blind, men vill icke opereras! Det är ingenting att se på, säger hon, och hon önskar sig ibland vara döv med.

LOUISE.

Det kan så tyckas — ibland!

KONDITORN.

Ni förer ju ett stilla vackert liv därinne, i välstånd utan bekymmer; aldrig hör jag en röst höjas eller en dörr smällas, kanske lite för lugnt för en ung dam som ni?

LOUISE.

Nej, bevars, jag älskar lugnet och det värdiga, behagfulla, avmätta, där man icke säger allt, och där man anser sig skyldig förbise det dagligas mindre angenäma...

KONDITORN.

Aldrig har ni främmande heller?

LOUISE.

Nej, det är bara konsuln som kommer, och en sådan broderskärlek har jag aldrig sett.

KONDITORN.

Vem är egentligen äldst av de där två?

LOUISE.

Det kan jag inte säga... Om ett år skiljer dem eller par, eller om de äro tvillingar, vet jag inte, ty de behandla varandra med ömsesidig aktning, som om de båda vore äldre brodern.

AGNES

ut, söker smyga förbi Konditorn.

KONDITORN.

Vart skall du gå, min flicka?

AGNES.

Jag går bara ut och spatserar lite!

KONDITORN.

Det gör du rätt i, men kom snart igen!

AGNES går.

KONDITORN.

Tror ni att patron sörjer sina kära ännu?

LOUISE.

Sörjer gör han inte, saknar icke heller, ty han önskar dem ej tillbaka, men han lever med dem i minnet, där han bara äger det vackra...

KONDITORN.

Men dotterns öde oroar honom ibland...

LOUISE.

Ja, han måste ju befara, att modren gifte om sig, och sen berodde det ju på vem som blev styvfar...

KONDITORN.

Man har berättat mig, att hustrun från början avsagt sig allt understöd, men efter fem gångna år skickat advokat med en lång räkning på flera tusen...

LOUISE avvisande.

Det känner jag icke...

KONDITORN.

Emellertid tror jag, att frun är vackrast i hans minne...

*

KÄLLARDRÄNG
in. med buteljkorg med vinbuteljer.

Ursäkta, bor herr Fischer här?

LOUISE.

Herr Fischer? Inte vad jag vet.

KONDITORN.

Kanske han heter Fischer, en trappa opp? Ring på en trappa opp, om hörnet.

KÄLLARDRÄNGEN går åt squaren.

En trappa opp, tackar så mycket.

*

LOUISE.

Nu skall det bli en sömnlös natt igen, då det bärs opp buteljer.

KONDITORN.

Vad är det för folk? Varför syns de aldrig?

LOUISE.

De gå visst ut bakvägen, jag har aldrig sett dem. Men jag hör dem!

KONDITORN.

Jag har också hört dörrsmällar och korksmällar, kanske andra smällar med...

LOUISE.

Aldrig öppnar de fönsterna, i den här värmen, det måtte vara sydlänningar... Se, nu blixtar det! En, två, tre... Det är bara kornblixt! För det hörs intet dunder!

RÖST nerifrån sousterrainen.

Starck lilla, kom ner och hjälp med sockerlagen!

KONDITORN.

Jag kommer, min gumma! — Si, vi håller på att sylta... jag kommer, jag kommer...

Går ned till sitt.

LOUISE blir stående vid fönstret.

*

BRODERN in långsamt från höger.

Har inte bror kommit tillbaks?

LOUISE.

Nej, herr konsul.

BRODERN.

Han gick in och telefonerade, jag skulle gå förut. Nå, han är väl straxt igen... Vad är det här för slag?

Böjer sig ner och tar opp ett brevkort.

Vad står det? — »Bostonklubb efter midnatt... Fischers.» — Vem är Fischers, vet Louise det?

LOUISE.

Det var nyss en karl med vin, som sökte en Fischer, en trappa upp.

BRODERN.

En trappa upp, Fischers! Röda rullgardinen som lyser likt en cigarrlykta om natten; jag tror ni fått dåligt sällskap i huset!

LOUISE.

Vad är Bostonklubb?

BRODERN.

Det kan vara något rätt oskyldigt, dock, i det här fallet vet jag inte... Men hur har brevkortet? Det var han, som tappade det nyss; då lägger jag det i lådan... Fischer? Jag har hört det namnet förr, i sammanhang med något, som jag glömt... Fröken Louise, får jag fråga er en sak, talar aldrig min bror om... det förflutna?

LOUISE.

Aldrig med mig.

BRODERN.

Fröken Louise... får jag fråga er...

LOUISE.

Förlåt, nu kommer aftonmjölken, och jag måste ta emot den...

Hon avlägsnar sig, mjölkflickan synes från höger, går in genom squaren.

*

KONDITORN

ut igen, tar av sin vita mössa och flåsar.

Ut och in som en grävling ur sin håla... det är alldeles rysligt därnere vid spisarne... och ingen aftonsvalka en gång...

BRODERN.

Det skall komma regn, efter som det blixtrar... Inte är det trevligt i stan, men häruppe har ni det lugnt; aldrig en vagn som bullrar, ännu mindre spårvagn, det är ju som på landet!

KONDITORN.

Det är nog lugnt, men för affärerna är det för lugnt; mitt yrke kan jag, men jag är dålig säljare, har alltid varit, och kan inte lära mig, eller också är det något annat... jag har kanske inte sättet; för om en köpare behandlar mig som bedragare, så blir jag försagd först, och sedan så pass ond jag kan bli, jag orkar inte bli riktigt ond numera; det slits ut, allting slits ut.

BRODERN.

Varför tar ni inte anställning då?

KONDITORN.

Inte vill någon ha mig!

BRODERN.

Har ni frågat då?

KONDITORN.

Vad skulle det tjäna till?

BRODERN.

Ja — så?

Nu höres ett långt utdraget »Håh!» uppifrån våningen.

KONDITORN.

Vad i himlens namn ha de för sig däroppe? Dödar de varann?

BRODERN.

Jag tycker inte om det här nya okända, som kommit i huset. Det ligger som ett rött åskmoln över en; vad är det för människor? Var kommer de ifrån, vad vill de här?

KONDITORN.

Det är så farligt att rota i andras angelägenheter, och man blir bara inblandad...

BRODERN.

Vet ni någonting om dem?

KONDITORN.

Nej, jag vet ingenting...

BRODERN.

Nu skrek de igen, i trappuppgången...

KONDITORN drar sig in, sakta.

Det här vill jag inte vara med om...

*

FRU GERDA, Herrns frånskilda fru, kommer ut i squaren, barhuvad med nedfallet hår, upprörd; BRODERN går emot henne, de känna igen varandra, hon ryggar.

BRODERN.

Det var du alltså, min svägerska fordom?

GERDA.

Det är jag!

BRODERN.

Hur kom du i detta huset, och varför unnade du icke min broder att få njuta sin ro?

GERDA förvildad.

Man uppgav ett orätt namn på hyresgästen, jag trodde han flyttat, jag rår icke för det...

BRODERN.

Var icke rädd för mig, du skall icke vara rädd för mig, Gerda... kan jag hjälpa dig, vad händer däroppe?

GERDA.

Han slog mig!

BRODERN.

Är din lilla flicka med?

GERDA.

Ja!

BRODERN.

Hon har styvfar således?

GERDA.

Ja!

BRODERN.

Lägg opp ditt hår och lugna dig, så skall jag söka reda ut det här, men skona min bror...

GERDA.

Han hatar väl mig?

BRODERN.

Nej, ser du inte, hur han sköter dina blommor, på dina rabatter här; han bar hit jorden själv, du minns, i en korg; känner du dina blå Gentiana och resedan, dina rosor, Malmaison och Mervielle de Lyon, som han ympat själv; förstår du hur han vårdat ditt minne och er dotters?

GERDA.

Var är han nu?

BRODERN.

Han går på avenyn, han är straxt här med aftontidningen, och när han kommer från vänster, går han in gårdsvägen, sätter sig i salen att läsa; stå stilla, så märker han dig inte! — Men du skall gå upp igen till dig...

GERDA.

Det kan jag inte, jag kan icke återvända till denna man...

BRODERN.

Vem är han, och vad?

GERDA.

Han... har varit sångare!

BRODERN.

Har varit, och är nu? Äventyrare!

GERDA.

Ja!

BRODERN.

Håller spelhus?

GERDA.

Ja!

BRODERN.

Och barnet? Lockfågel!

GERDA.

Säg inte så!

BRODERN.

Det är rysligt.

GERDA.

Du tar för hårt på det här.

BRODERN.

På snusk skall man ta fint, så fint! Men en rättfärdig sak skall man snuska ner! Varför skändade du hans ära, och varför narrade du mig att vara din medbrottsling? Jag var nog barnslig att tro dina ord, och jag försvarade din orätta sak mot hans!

GERDA.

Du glömmer, att han var för gammal.

BRODERN.

Nej, han var icke d å, efter som ni genast fick barnet; och när han friade, frågade han dig, om du ville ha ett barn med honom; därtill lovade han återgiva dig friheten, när han uppfyllt sitt löfte, och när åldern började tynga.

GERDA.

Han övergav mig, och det var skymf.

BRODERN.

Icke för dig! Din ungdom skyddade dig för skammen...

GERDA.

Han skulle ha låtit mig gå!

BRODERN.

Varför det? Varför ville du ha vanära på honom?

GERDA.

En måste ju ha det?

BRODERN.

Så underligt dina tankar gå! Emellertid har du mördat honom och narrat mig till detsamma; hur ska vi kunna upprätta honom?

GERDA.

Om han upprättas, så sker det på min bekostnad!

BRODERN.

Jag kan inte följa dina tankar, som bara gå på hat; men om vi lämna upprättelsen, och tänka på att rädda hans dotter, vad skola vi då göra?

GERDA.

Det är mitt barn, lagen har tilldömt mig henne, och min man är hennes far...

BRODERN.

Du tar för hårt på det där! Och du har blivit vild och rå... Tyst, nu kommer han!

HERRN in från vänster med en tidning i handen och går tankfull in gårdsvägen, under det BRODERN och GERDA stå orörliga, dolda av hörnet vid squaren.

BRODERN och GERDA fram på scenen. Straxt efter synes HERRN sätta sig ini salen och läsa tidningen.

GERDA.

Det var han!

BRODERN.

Kom hit och se ditt hem! Hur han bibehållit allt som det var ordnat efter din smak? — Var inte rädd, han ser oss inte här i mörkret — ljuset bländar ju honom, förstår du.

GERDA.

Tänk vad han har ljugit för mig...

BRODERN.

I vilket avseende?

GERDA.

Inte har han åldrats! Han hade ledsnat på mig, det var alltihop. Se, en sån krage han har, och halsduken, efter sista modet; jag är säker om att han har en älskarinna!

BRODERN.

Du kan se hennes porträtt på kakelugnen där, mellan kandelabrarna.

GERDA.

Det är jag och barnet! Älskar han mig än?

BRODERN.

Ditt minne!

GERDA.

Det var underligt!

HERRN

hör upp att läsa och stirrar ut genom fönstret.

GERDA.

Han ser på oss!

BRODERN.

Stå still!

GERDA.

Han ser mig rätt i ögonen.

BRODERN.

Stå still! Han ser dig icke!

GERDA.

Han liknar en död man...

BRODERN.

Han är ju mördad!

GERDA.

Varför skall du säga sådant!

Nu belysas Brodern och Gerda av en stark kornblixt.

HERRN

ini salen, fasar och reser sig.

GERDA

flyr bakom squarens hörn.

HERRN.

Karl Fredrik!

Vid fönstret.

Är du ensam? — Jag tyckte... Är du verkligen ensam?

BRODERN.

Som du ser!

HERRN.

Det är så kvaft, och blommorna ge mig huvudvärk... Nu skall jag bara sluta min tidning.

Återtar sin plats.

BRODERN vid Gerdas sida.

Nu, till dina angelägenheter! Vill du, att jag följer dig opp?

GERDA.

Kanske! Men det blir så stridigt!

BRODERN.

Men barnet måste räddas! Och jag är lagkarl!

GERDA.

Nåväl, för barnets skull! Följ mig!

De gå.

*

HERRN inifrån.

Karl Fredrik! Kom och spela schack! — Karl Fredrik!

2:o. Ini salen. I fonden kakelugnen; till vänster om denna dörr öppen till serveringsrummet; till höger dörr öppen till tamburen. Till vänster byffé med telefon; till höger piano och salsur. I vänster och höger vägg dörrar.

LOUISE in.

HERRN.

Vart gick min bror?

LOUISE orolig.

Han var utanför nyss, och kan icke vara långt borta.

HERRN.

Det är ett fasligt buller här ovanpå; det är som om de trampade mig på huvet; nu drar de ut byrålådor som om de ämnade resa, kanske rymma... Om Louise kunde schack ändå!

LOUISE.

Jag kan ju lite...

HERRN.

Nå, bara man vet, hur pjäserna gå, så reder det sig nog... Sitt ner mitt barn!

Han ställer opp spelet.

De bullrar där oppe så att kronan skallrar, och här inunder eldar konditorn... jag tror, jag flyttar snart.

LOUISE.

Det borde herrn göra ändå, har jag tyckt länge.

HERRN.

Ändå?

LOUISE.

Det är icke bra att sitta för länge i gamla minnen.

HERRN.

Varför inte det? När tid gått förbi, äro alla minnen vackra.

LOUISE.

Men herrn kan leva tjugo år till, och det blir för långt att sitta i minnen, som dock blekna, och kanske en vacker dag ändra färg.

HERRN.

Så mycket du vet, lilla barn! — Börja nu och dra en bonde! Men inte dronningens, för då blir du matt i två drag.

LOUISE.

Då börjar jag med hästen...

HERRN.

Lika farligt, kära du...

LOUISE.

Men jag tror jag börjar med hästen ändå!

HERRN.

Gott! Så drar jag min löparbonde...

KONDITORN

synes med en bricka i tamburen.

LOUISE.

Där är herr Starck med tébrödet. Han går så tyst som en liten råtta!

Reser sig och går ut i tamburen, tar emot brickan och så in i serveringsrummet.

HERRN.

Nå, herr Starck, hur är det med gumman?

KONDITORN.

Jo, tack, det är ögonen som vanligt...

HERRN.

Har herrn sett min bror då?

KONDITORN.

Han går visst och spatserar utanför.

HERRN.

Har han fått sällskap?

KONDITORN.

Nähe! Det tror jag inte.

HERRN.

Det var inte i går herr Starck såg den här våningen.

KONDITORN.

Nej då, det är jämnt tio år sen...

HERRN.

Då ni kom med bröllopstårtan... Är det sig likt?

KONDITORN.

Alldeles lika... Palmerna ha ju vuxit förstås; ja, det är sig likt...

HERRN.

Och blir, tills ni kommer med begravningstårtan. Efter en viss ålder ändras ingenting, allting stannar, men rör sig framåt bara som en kälke på sluttningen...

KONDITORN.

Ja, så är det!

HERRN.

Och på det här sättet är det lugnt... Ingen kärlek, inga vänner, bara lite sällskap i ensamheten; och då blir människor människor, utan äganderätt till ens känslor och sympatier; så lossnar man ut som en gammal tand, och faller utan smärta och saknad. Louise till exempel, en ung vacker flicka, av vars åsyn jag erfar ett välbehag, som av ett konstverk det man icke begär att få äga; ingenting stör vårt förhållande! Min bror och jag umgås som två gamla gentlemän, vilka aldrig komma varann för nära eller intränga i förtroenden. Genom att hålla det neutralt med mänskorna, får man ett visst avstånd, och på avstånd ta vi oss bättre ut. Med ett ord, jag är nöjd med ålderdomen och dess stilla ro — Utåt. Louise!

LOUISE

i vänstra dörrn, vänligt som hela tiden.

Jag har fått hem tvätten, och jag måste räkna in den...

HERRN.

Nå, herr Starck, vill ni inte sitta ner och språka, kanske ni spelar schack?

KONDITORN.

Jag kan inte vara ifrån mina grytor, och klockan elva skall bakugnen eldas... Tack emellertid för vänligheten...

HERRN.

Om ni får se min bror, så bed honom stiga in och hålla mig sällskap...

KONDITORN.

Det skall jag visst det... det skall jag visst!

Går.

*

HERRN

ensam; flyttar schackpjäserna under ett par sekunder, därpå reser han sig och vandrar.

Ålderdomens ro; ja!

Sätter sig vid pianot och slår ett par ackord; stiger upp och vandrar igen.

Louise! Kan du inte skjuta opp det där med tvätten?

LOUISE i vänstra dörren.

Det är omöjligt, för tvätterskan har brått, och hon har man och barn som vänta på henne...

HERRN.

Hja!

Sätter sig ned vid bordet och trummar med fingerna; försöker läsa i tidningen, men tröttnar; repar eld på tändstickor och blåser ut dem; tittar på klockan. Buller i tamburen.

Är det Karl Fredrik?

*

BREVBÄRARN synes.

Det är brevbärarn! Ursäkta jag stiger på, men dörrarne stå öppna!

HERRN.

Är det brev till mig?

BREVBÄRARN.

Bara ett brevkort!

Lämnar och går.

*

HERRN läser kortet.

Herr Fischer igen! Bostonklubb! Det är han ovanpå! Han med vita händerna i smoking! Och till mig! Det är oförskämt! Jag måste flytta! — Fischer!

River sönder kortet. Buller i tamburen.

Är det Karl Fredrik?

*

ISKARLEN.

Det är is-karln!

HERRN.

Det var skönt att vi får is, i den här värmen! Men akta buteljerna i låren! Och lägg stycket på kant, så hör jag när det smälter och vattendropparne falla — det är mitt vattenur, som mäter ut tiden, den långa tiden... Hör nu, var tar ni den isen ifrån? — Har han gått? — Alla gå, hem, för att få höra sin röst och få sällskap... Paus. Är det Karl Fredrik?

Nu spelas ovanpå Chopins Fantaisie Impromptu, opus 66, på piano; men endast första delen.

HERRN

lyssnar, vaknar, ser uppåt taket.

Vem är det som spelar? Mitt impromptu?

Han håller handen för ögonen och lyss.

*

BRODERN från tamburen.

HERRN.

Är det Karl Fredrik?

Musiken avbrytes.

BRODERN.

Det är jag!

HERRN.

Var har du varit så länge?

BRODERN.

Jag hade en affär att reda ut; har du varit ensam?

HERRN.

Ja visst! Kom och spela schack nu!

BRODERN.

Jag ville hellre prata! Och du kan också behöva höra din röst.

HERRN.

Visst och sant, men vi kommer så lätt in i det förflutna...

BRODERN.

Så glömmer man det närvarande...

HERRN.

Det finns intet närvarande, det som nu går är det tomma intet; framom eller bakom — hälst framom, ty där ligger hoppet!

BRODERN vid bordet.

Hoppet, om vad?

HERRN.

En förändring!

BRODERN.

Väl! Du vill säga att du fått nog av ålderdomens ro?

HERRN.

Kanske!

BRODERN.

Säkert alltså! Och om du nu finge välja mellan ensamheten och det förgångna...

HERRN.

Inga spöken dock!

BRODERN.

Dina minnen då?

HERRN.

De spöka icke; de äro mina dikter på vissa verkligheter; men om de döda skulle gå igen, det vore spöken!

BRODERN.

I alla fall, i minnet då, vem av de två ger den vackraste hägringen, kvinnan eller barnet?

HERRN.

Båda! Jag kan icke skilja dem, och därför sökte jag aldrig få behålla barnet.

BRODERN.

Men var det rätt handlat? Tänkte du icke på möjligheten av en styvfar?

HERRN.

Jag tänkte inte så långt då, men senare har jag nog — reflekterat — över — den saken.

BRODERN.

En styvfar, som misshandlade, kanske förnedrade din dotter!

HERRN.

Tyst!

BRODERN.

Vad hör du?

HERRN.

Jag tyckte mig höra »de små stegen», de små trippande stegen i korridorn, när hon kom att söka upp mig. — Det var nog barnet som var det bästa. Att se denna oförskräckta lilla varelse, som ingenting fruktade, ingenting anade av livets svek, inga hemligheter hade. Jag minns hennes första erfarenhet av mänskors ondska. Hon fick se ett vackert barn nere i parken, och hon gick med öppna armar emot den okända för att kyssa henne; det vackra barnet besvarade vänligheten med att bita henne i kinden och sedan räcka ut tungan. Du skulle ha sett min lilla Anne-Charlotte då: hon stod förstenad, icke av smärtan, men av fasan att se hela denna avgrund öppna sig som kallas människohjärtat. Jag har sett det en gång, då bakom de vackraste ögon plötsligen två främmande blickar som av ett elakt djur visade sig; jag blev bokstavligen så rädd, att jag såg efter

om det stod någon bakom hennes ansikte, vilken liknade en mask. Men varför sitter vi och talar om det här? Är det värmen och åskvädret eller vad?

BRODERN.

Ensamheten ger tunga tankar, och du skulle ha sällskap; den här sommarn i staden tycks ha knäckt dig!

HERRN.

Det är de här sista veckorna bara; sjukdomsfallet och liket däroppe kom över mig, så att jag gick igenom det själv; konditorns sorger och bekymmer ha också blivit mina, så att jag går och oroar mig för hans ekonomi, hans hustrus ögonsjukdom, hans framtid... och nu sist drömmer jag var natt om min lilla Anne-Charlotte... jag ser henne i faror, okända, ouppfunna, utan namn; och innan jag somnar, då örat skärpes alldeles otroligt, hör jag hennes små steg, och en gång hörde jag hennes röst...

BRODERN.

Var finns hon då?

HERRN.

H-ja!

BRODERN.

Om du skulle möta henne på gatan...

HERRN.

Då föreställer jag mig, att jag skulle förlora förståndet eller falla till marken... Jag var nämligen en gång mycket länge i utlandet, under den tid min lilla syster växte upp... efter flera års förlopp kom jag tillbaks, fann på ångbåtsbryggan en ung flicka,

som tog mig i famnen. Jag såg med fasa tvenne ögon som trängde in i mina, men med främmande blickar, som uttryckte den hemskaste förskräckelse över att icke vara igenkända. »Det är jag», upprepade hon flera gånger, innan jag kände igen min syster!

Så ungefär föreställer jag mig ett återseende med min dotter. Fem år vid den åldern gör en oigenkännlig! Tänk dig, att inte känna igen sitt barn! Densamma, men en främmande! Jag skulle icke överleva det! Nej, då behåller jag hellre min lilla fyraåring där på hemmets altare; jag vill inte ha någon annan... Paus.

Är det Louise som stökar i linneskåpet? Det luktar rent, och det påminner... ja husmodren vid linneskåpet, den goda fén, som vårdar och förnyar; husfrun med strykjärnet som glättar det ojämna och tar ut rynkorna... ja, rynkorna...

Nu — går — jag — in, och skriver ett brev; vill du stanna här, så kommer jag straxt igen?

Går till vänster.

*

BRODERN hostar.

GERDA syns i tamburdörren.

Är, du... Salsklockan slår. Å Gud! Denna klang... som jag burit tio år i öronen! Detta ur, som aldrig gick rätt, men mätte ut fem års långa timmar, dagars och nätters. Ser sig om. Mitt piano... mina palmer... matbordet; det har han hållit i ära, blankt som en sköld! Min byffé! Med riddaren och Eva, Eva med äpplena i korgen... I högra lådan, längst

in, låg en termometer... *Paus.* Jag undrar om den ligger kvar...

Går till byffén, drar ut högra lådan.

Ja, det gör den!

BRODERN.

Vad skall det betyda?

GERDA.

Ja, den blev en symbol till slut! På det obeständiga! — När vi satt opp bo't, så blev termometern liggande, den skulle ju vara utanför fönstret... jag lovade sätta ut den... glömde det; han lovade göra det, och glömde. Så kältade vi på varann, och slutligen, för att komma ifrån det, så gömde jag den här i lådan... jag fick hat till den, och han med. Vet du vad det innebar? — Jo, ingen trodde på varaktigheten av vår förbindelse, då vi genast kastade maskerna, och visade våra antipatier. Vi levde första tiden liksom på språng... färdiga att fly när som hälst. — Det var termometern... och här ligger han än! Opp och ner, alltid föränderlig, som väderleken.

Hon lägger den ifrån sig och går till schackspelet.

Mitt schackspel! Som han köpte för att fördriva den långa väntans dagar, innan lillan kom! Vem spelar han nu med?

BRODERN.

Med mig!

GERDA.

Var är han?

BRODERN.

Han är inne i sitt rum för att skriva ett brev!

GERDA.

Var?

BRODERN pekar åt vänster.

Där!

GERDA far tillsammans.

Och här har han gått i fem år?

BRODERN.

Tio år, fem år ensam!

GERDA.

Han älskar ju ensamheten?

BRODERN.

Jag tror han har fått nog.

GERDA.

Visar han ut mig?

BRODERN.

Pröva! Du riskerar ju ingenting, ty han är alltid artig.

GERDA.

Den där bordlöparn har jag inte gjort...

BRODERN.

Det vill säga, du riskerar, att han frågar efter barnet.

GERDA.

Men det är ju han som skall hjälpa mig att återfinna det...

BRODERN.

Vart tror du Fischer har begivit sig, och vad är avsikten med denna flykt?

GERDA.

Att komma ur det obehagliga grannskapet först; sedan att få mig löpa efter; flickan vill han ha som gisslan och sedan uppfostra till baletten, då hon verkligen visat fallenhet och anlag.

BRODERN.

Baletten? Det får fadren icke veta, ty han hatar estrader!

GERDA

sätter sig vid schackspelet och ordnar pjäserna tanklöst.

Estrader! Jag har också varit där!

BRODERN.

Du?

GERDA.

Jag har ackompanjerat!

BRODERN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Varför det? Jag älskade det livet; och när jag satt fången här, så var det icke fångvaktarns fel utan fängelsets, att jag vantrivdes!

BRODERN.

Men nu har du fått nog?

GERDA.

Nu älskar jag lugnet och ensamheten... mitt barn framför allt!

BRODERN.

Tyst, han kommer!

GERDA

reser sig som för att fly, men faller ner på stolen igen.

Å!

BRODERN.

Nu lämnar jag dig! — Tänk icke på vad du skall säga; det ger sig självt, som »nästa drag» i schackspelet!

GERDA.

Jag fruktar mest hans första blickar, ty i dem kan jag läsa, om jag förändrat mig till min fördel eller nackdel... om jag blivit gammal och ful...

BRODERN går in till höger.

Om han finner dig åldrad, så vågar han nalkas dig; finner han dig lika ung, så har han intet hopp, och han är mer anspråkslös än du tror! — Nu!

*

HERRN synes gå långsamt förbi vänstra öppna dörrn till serveringen; han bär ett brev i handen; försvinner, men blir straxt därpå synlig i tamburen, och går så ut.

BRODERN i höger dörr.

Han gick ut till brevlådan!

GERDA.

Jag går aldrig igenom detta! Hur skall jag kunna bedja h o n o m om hjälp till denna skilsmässa? Jag flyr! Det är för oblygt!

BRODERN.

Stanna! Du känner hans godhet utan gränser! Han hjälper dig, för barnets skull!

GERDA.

Nej, nej!

BRODERN.

Och endast han kan hjälpa!

*

HERRN

kommer raskt in från tamburen, nickar åt Gerda, vilken han med sin närsynthet tar för Louise; går till telefon på byffén, och ringer; men i förbigående kastar han ett ord åt Gerda.

Redan färdig! Ställ opp pjäserna, Louise, så börja vi om! från början...

GERDA

förstenad, begriper ingenting.

HERRN

med ryggen åt Gerda, telefonerar.

Hallå! — God afton, är det mamma? — Jo, tack gott! Louise sitter redan vid schackspelet, men är trött efter lite bråk hon har haft. — Ja, det är över nu, och allting är klart! Bagateller bara! — Om det är varmt? Åskan har gått över våra huven, mitt-över oss, men slog inte ner! Blint alarm! — Hur sa du? Fischers! Jo, men de håller visst på att resa! — Varför så? Jag vet ingenting särskilt! — Jaså? Jaså? — Jo, den går sex och femton; yttre vägen genom skärgårn, och anländer, låt mig se, åtta och tjugufem! — Hade ni roligt då? Småskrattar. Ja, han är för tokig, när han sätter till; va sa Maria om det? — Hur det har varit i sommar? Jo, bevars, Louise och jag ha hållit varann sällskap; hon har ett så jämnt och gott lynne. — Å, hon är så snäll, så! — Nej, tack, inte det!

GERDA

har börjat förstå, reser sig med fasa.

HERRN.

Mina ögon? Jo, jag blir närsynt, men jag säger som konditorns gumma: det är ingenting att se på! Önskade vara lite döv också! Döv och blind! Gran-

narna ovanpå bullra så fasligt om nätterna... det är någon spelklubb... Se så, nu avbröt de för att lyssna! Ringer igen.

*

LOUISE synes i tamburdörren, osedd av Herrn. GERDA betraktar henne med beundran och hat; LOUISE drar sig ut åt höger dörr.

HERRN vid telefonen.

Är du där? Tänk, att de avbryta samtalet med att lyssna! Alltså i morgon, klockan sex och femton! — Tack så mycket, likaledes! — Det skall jag visst det! Ajö, mamma! Ringer av.

LOUISE har dragit sig ut; GERDA står mitt på golvet.

*

HERRN

vänder sig om; får sikte på Gerda och känner så småningom igen henne; tar sig åt hjärtat.

Å, Herre Gud, var det du? Var det inte Louise nyss?

GERDA stum.

HERRN matt.

Hur — har du — kommit hit?

GERDA.

Förlåt mig, jag kom resande, gick förbi, och fick en längtan återse mitt forna hem... fönstren stodo öppna...

Paus.

HERRN.

Är det sig likt, finner du?

GERDA.

Det är detsamma, men något annat, det har kommit något annat...

HERRN olustig.

Är du nöjd — med ditt liv?

GERDA.

Jaha! Jag har det som jag önskat.

HERRN.

Och barnet?

GERDA.

Joo, hon växer, och trivs, har det gott.

HERRN.

Då skall jag icke fråga mer. Paus. Önskar du något, av mig, kan jag vara dig till någon tjänst?

GERDA.

Jag tackar dig, men... jag behöver ingenting, sedan jag sett att du också har det bra! Paus. Ville du se Anne-Charlotte?

Paus.

HERRN.

Jag tror inte, efter som jag hör, hon har det bra. — Det är så svårt att ta om igen: det är som bakläxor, som man egentligen kan, fastän lärarn inte tycker så. — Jag är så långt ifrån det här — jag var på helt andra trakter — och jag kan inte knyta an vid det förflutna — det är mig svårt vara oartig, men jag ber dig inte sitta ner — du är en annan mans hustru — och du är inte samma person jag skildes från.

GERDA.

Är jag så — förändrad?

HERRN.

Så främmande! Röst, blick, sätt...

GERDA.

Har jag åldrats?

HERRN.

Det vet jag inte! — Man säger att på tre år finns inte en atom kvar av människans kropp — på fem år är allt förnyat, och därför är ni som står där en annan än den, som satt och led här — jag kan knappt säga du, så vilt främmande känner jag er! Och jag antar att det skulle vara samma förhållande med min dotter!

GERDA.

Tala icke så där, jag önskade hellre du vore vred.

HERRN.

Varför skulle jag vara vred?

GERDA.

För allt ont jag gjort dig!

HERRN.

Har du; det känner jag icke.

GERDA.

Läste du icke stämningen?

HERRN.

Nähä, den lämnade jag åt advokaten. Sätter sig.

GERDA.

Och domen då?

HERRN.

Den har jag icke heller läst. Då jag icke ämnar gifta om mig, behövde jag icke sådana papper!

Paus.

GERDA sätter sig.

HERRN.

Vad stod i papperen för slag? Att jag var för gammal?

GERDA tiger samtyckande.

HERRN.

Det var ju bara sanningen, så det skall icke genera dig! Jag skrev precis det samma i min motstämning, och anhöll, att domstolen måtte återgiva dig friheten.

GERDA.

Skrev du, att...

HERRN.

Jag skrev, att jag, icke var, men höll på att bli för gammal, för dig!

GERDA stucken.

För mig?

HERRN.

Ja! — Jag kunde icke säga att jag var för gammal, när vi gifte oss, ty då hade ju barnets tillkomst fått en obehaglig tolkning, och det var vårt barn, icke sant?

GERDA.

Det vet du väl! — Men...

HERRN.

Är det meningen jag skall skämmas för min ålder? Jo, om jag tog mig för att dansa boston

och spela kort om nätterna, så kom jag snart i rullstoln eller på operationsbordet, och det vore skam!

GERDA.

Du ser inte så ut...

HERRN.

Trodde du jag skulle dö på skilsmässan?

GERDA tiger tvetydigt.

HERRN.

De finnas som påstå att du mördat mig? Tycker du jag ser mördad ut?

GERDA generad.

HERRN.

Dina vänner lär ha ritat av mig i småtidningar, men jag såg det aldrig, och det har varit makulatur nu i fem år! Inte behöver du plåga ditt samvete för min skull.

GERDA.

Varför gifte du dig med mig?

HERRN.

Det vet du väl, varför en man gifter sig; och att jag inte behövde tigga om din kärlek, det vet du också. Och du bör minnas hur vi logo tillsammans åt alla visa rådgivare, som varnade dig. — Men varför du lockade på mig, har jag aldrig kunnat förklara... När du efter vigseln inte såg mig, utan uppförde dig som om du befann dig på en annans bröllop, så trodde jag du hållit ett vad att du skulle mörda mig. Alla mina underordnade hatade

ju mig såsom varande chefen i verket, men de blevo straxt dina vänner. Så fort jag fick en fiende, så blev han din vän! Vilket gav mig anledning säga: Du skall icke hata dina ovänner, sant, men du skall icke älska mina ovänner! — Emellertid, när jag såg var jag hade dig, så började jag packa in, men jag ville först ha ett levande vittne på att du farit med osanning, och därför väntade jag ut lillans ankomst.

GERDA.

Tänk, att du kunde vara så falsk!

HERRN.

Jag blev förtegen, men ljög aldrig! — Du förvandlade småningom mina vänner till detektiver, och du förledde min egen bror till trolöshet mot mig. Men det värsta av allt, du väckte tvivel om ditt barns äkta börd med ditt tanklösa prat!

GERDA.

Det har jag tagit tillbaks!

HERRN.

Ett utfluget ord kan icke tas vid vingarne igen. Och det allra värsta är, att det falska ryktet nått fram till barnet, som anser sin mor vara en...

GERDA.

Hu, nej!

HERRN.

Jo, så är det! — Du byggde ett helt torn på en lögngrund, och nu ramlar lögntornet över dig!

GERDA.

Det är inte sant!

HERRN.

Joho! Jag råkade Anne-Charlotte nyss...

GERDA.

Har du råkat...?

HERRN.

Vi råkades i trappan, och hon sa att jag var hennes onkel; vet du vad onkel är? Det är en äldre vän till huset och modren. Och jag vet att i skolan går jag och gäller som onkeln, också! — Det är ju rysligt för barnet.

GERDA.

Har du råkat?

HERRN.

Ja! Men det behövde jag inte tala om för någon. Har jag inte rättighet att tiga? För övrigt var mötet så upprörande, att jag strök ut det ur mitt minne, såsom om det aldrig existerat.

GERDA.

Vad kan jag göra för att upprätta dig?

HERRN.

Du? Inte kan du ge mig upprättelse, det kan jag endast göra själv.

De fixera varandra skarpt och länge.

Det vill säga, jag har redan fått upprättelse...

Paus.

GERDA.

Kan jag icke gottgöra, kan jag icke bedja dig förlåta, glömma...

HERRN.

Vad menar du?

GERDA.

Återställa, reparera...

HERRN.

Menar du återknyta, börja om, återinsätta dig som husbonde över mig? Nej tack! Jag vill inte ha dig!

GERDA.

Detta skulle jag höra!

HERRN.

Känn på!

Paus.

GERDA.

Det är en vacker bordlöpare, den där...

HERRN.

Ja, den är vacker!

GERDA.

Var har du fått den?

Paus.

*

LOUISE

synes i serveringens dörr med en räkning i handen.

HERRN vänder sig om.

Är det en räkning?

GERDA

reser sig, drar på handskarne sa att knapparne ryka.

HERRN

tar upp pängar till räkningen.

Aderton och sjuttiotvå! Det är jämnt!

LOUISE.

Får jag lov att säga herrn ett ord?

HERRN

reser sig, går åt dörren, där Louise viskar något till honom.

Å, herre...

LOUISE går ut.

*

HERRN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Vad menar du? Att jag skulle vara svartsjuk, på din piga?

HERRN.

Nej, det menade jag icke!

GERDA.

Jo, och du menade att du var för gammal för mig, men inte för henne. Jag förstår skymfen... hon är vacker, det nekar jag inte till, som piga betraktad...

HERRN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Varför säger du så?

HERRN.

Därför att det är synd om dig! Svartsjuk på min tjänare, det är väl upprättelse...

GERDA.

Jag, svartsjuk...

HERRN.

Varför rasar du då mot min hyggliga stilla frände.

GERDA.

»Mer än din frände»...

HERRN.

Nej, mitt barn, jag har resignerat för länge sen... och är så nöjd med min ensamhet...

Det ringer i telefon; Herrn går intill.

Herr Fischer? Det är inte här? Jaså, jo det är jag. — Har han rymt? — Med vem har han rymt? — Konditor Starcks dotter! Å, Herre Gud! Hur gammal var hon? — Aderton år! Bara barnet!

GERDA.

Att han rymt, det visste jag! — Men med en kvinna! — Nu är du glad?

HERRN.

Nej, jag är icke glad; ehuruväl det soulagerar mitt sinne när jag ser att det finns rättvisa i världen! Livet löper fort, och nu sitter du där jag satt!

GERDA.

Hennes aderton år mot mina tjugonio — jag är gammal, för gammal för honom!

HERRN.

Allting är relativt, även åldern! — Men nu till en annan sak! Var är ditt barn?

GERDA.

Mitt barn! Det hade jag glömt! Mitt barn! Herre Gud! Hjälp mig! Han har tagit barnet med sig; han älskade Anne-Charlotte som sin egen dotter... följ mig till polisen... följ mig!

HERRN.

Jag? Nu begär du för mycket!

GERDA.

Hjälp mig!

HERRN går till höger dörr.

Karl Fredrik, kom och tag en droska; följ så Gerda ner till polisen. — Vill du inte?

*

BRODERN in.

Visst vill jag! Vi äro ju människor i Jesu namn!

HERRN.

Fort! Men säg ingenting åt herr Starck; allt kan repareras ännu. Stackars han — och stackars Gerda! — Skynda er!

GERDA ser ut genom fönstret.

Det börjar regna, låna mig en paraply... Aderton år — bara aderton år — fort!

Ut med Brodern.

HERRN ensam.

Ålderdomens ro! — Och mitt barn, i händerna på en äventyrare! — Louise!

LOUISE in.

HERRN.

Kom och spela schack med mig!

LOUISE.

Har konsuln...?

HERRN.

Han har gått ut i ett ärende... regnar det än?

LOUISE.

Nej, nu håller det oppe!

HERRN.

Då går jag ut och svalkar mig. Paus. Du är en snäll flicka, och förståndig; du kände konditorns dotter?

LOUISE.

Ja, mycket litet!

HERRN.

Var hon vacker?

LOUISE.

Ja-a!

HERRN.

Kände du herrskapet härovanpå?

LOUISE.

Jag har aldrig sett dem!

HERRN.

Undvikande!

LOUISE.

Jag har lärt att tiga, här i huset.

HERRN.

Jag erkänner att den antagna dövheten kan gå för långt och bli livsfarlig.

Håll té i ordning, så går jag ut och svalkar mig. — Och en sak, mitt barn, du ser ju vad här passerar, men fråga mig ingenting.

LOUISE.

Jag? Nej, herrn, jag är inte nyfiken.

HERRN.

Tack för det!

3:o. Husfasaden som i 1:o. Det lyser nerifrån konditorns; en trappa upp är det tänt, fönsterna stå uppe och rullgardinerna äro uppdragna.

KONDITORN utanför sin dörr.

HERRN på gröna bänken.

Det var en liten god regnskur vi fick.

KONDITORN.

Riktigt välsignad; så nu komma hallonen igen...

HERRN.

Då skall jag be att få tinga på några liter, för vi ha ledsnat på att sylta själva — det står bara och jäser och möglar...

KONDITORN.

Jo, jag känner till det; man ska gå och valla på syltburkarna som på okynniga barn; det finns de som lägger i salicylsyra, men det är bara nya knep, som jag inte är med om...

HERRN.

Salicyl, ja det skall vara antiseptiskt — och det kan ju vara bra...

KONDITORN.

Ja, men det smakar utav det... och det är knep...

HERRN.

Hör nu, har herr Starck telefon?

KONDITORN.

Nej, jag har ingen telefon...

HERRN.

Jaså!

KONDITORN.

Varför frågar herrn det?

HERRN.

Ja, jag kom att tänka på... man behöver ju telefon ibland... beställningar... viktiga meddelanden...

KONDITORN.

Kan så vara; men ibland är det gott att slippa — meddelanden.

HERRN.

Erkännes! Erkännes! — Jaa! Jag får alltid lite hjärtklappning när det ringer opp — man vet ju aldrig vad man får höra... och jag vill ha ro... ro, framför allt!

KONDITORN.

Jag med!

HERRN ser på klockan.

De skulle väl tända lyktan snart!

KONDITORN.

Han har visst glömt bort oss, för det lyser redan på avenyn...

HERRN.

Då kommer han snart! Det skall bli riktigt roligt att få se sin lykta igen...

Det ringer på telefon ini salen; LOUISE synes där inne; HERRN reser sig, tar sig åt hjärtat, och försöker lyssna, men man hör icke samtalet.

Paus.

LOUISE ut från squaren.

HERRN orolig.

Vad nytt?

LOUISE.

Oförändrat!

HERRN.

Var det min bror?

LOUISE.

Nej, det var frun!

HERRN.

Vad ville hon?

LOUISE.

Tala vid patron!

HERRN.

Det vill jag inte! Ska jag trösta min bödel? Jag har gjort det förr, men nu är jag trött på det! — Ser du däroppe! De har gått ifrån ljusen — tomma rum i belysning är mera hemskt än i mörker... man ser ju spökena. Halvhögt. Och konditorns Agnes, tror du han vet något?

LOUISE.

Det är svårt att säga, för han talar inte om sina sorger, och ingen annan heller här i tysta huset.

HERRN.

Borde man säga honom?

LOUISE.

Nej, för Guds skull...

HERRN.

Men det är visst inte första gången hon ger honom bekymmer?

LOUISE.

Han talar aldrig om henne...

HERRN.

Det är rysligt! Ska vi få se slutet snart!

Det ringer ini salen.

Nu ringer det igen! Gå inte dit! Jag vill inte veta något! — Mitt barn! I detta sällskap! En äventyrare och en slinka! — Det är gränslöst! Stackars Gerda!

LOUISE.

Det är bättre få visshet — jag går in — herrn måste göra något!

HERRN.

Jag kan icke röra mig... ta emot kan jag, men hugga igen, nej!

LOUISE.

Men om man håller ifrån sig en fara, så tränger den sig på en, och om man icke gör motstånd, blir man nedgjord!

HERRN.

Men om man icke inlåter sig, blir man oåtkomlig!

LOUISE.

Oåtkomlig?

HERRN.

Allting reder sig bättre, om man icke trasslar till det genom ingripande. Hur vill man att jag skall kunna styra, där så många passioner blåsa! Inte kan jag kuva deras lidelser eller ändra deras kurs.

LOUISE.

Men barnet?

HERRN.

Jag har ju avstått mina rättigheter... och för övrigt — uppriktigt sagt, jag är inte angelägen — nu icke alls, sedan h o n kom in och förstörde mina minnesbilder; hon utplånade allt vackert jag gömt, och där finns intet kvar.

LOUISE.

Det är ju befrielsen!

HERRN.

Se så tomt det ser ut, därinne! Som efter en flyttning... och däroppe, som efter en eldsvåda!

LOUISE.

Vem kommer där?

*

AGNES

in, upprörd, rädd, behärskar sig, går mot gårdsporten, där Konditorn sitter.

LOUISE till Herrn.

Det är Agnes! Vad betyder det?

HERRN.

Agnes! — Då börjar det reda sig!

*

KONDITORN alldeles lugn.

God afton, mitt barn, var har du varit?

AGNES.

Jag har varit ute och gått!

KONDITORN.

Mamma har frågat efter dig flera gånger.

AGNES.

Jaså! Ja, jag kommer nu!

KONDITORN.

Gå ner och hjälp henne elda lilla ugnen! är du snäll!

AGNES.

Är hon ond på mig, då?

KONDITORN.

Inte kan hon bli ond på dig!

AGNES.

Jo då, men hon säger ingenting.

KONDITORN.

Det är ju bra det, kära barn, att du slipper bannor!

AGNES går in.

*

HERRN till Louise.

Vet han, eller vet han inte?

LOUISE.

Måtte han leva i sin okunnighet...

HERRN.

Men vad har hänt? En brytning! Till Konditorn. Hör nu herr Starck!

KONDITORN.

Var det något?

HERRN.

Jag tänkte... Såg herr Starck någon gå ut härifrån för en stund sedan?

KONDITORN.

Jag såg en is-karl, och en brevbärare, tror jag.

HERRN.

Jaså! Till Louise. Kanske det var misstag — att man hört orätt — jag kan icke förklara detta... Kanske han narras! Vad sade frun i telefon?

LOUISE.

Hon ville tala med herrn?

HERRN.

Hur lät det? Var hon upprörd?

LOUISE.

Ja.

HERRN.

Jag finner det något oblygt att vädja till mig i en sån här angelägenhet...

LOUISE.

Men barnet!

HERRN.

Tänk, jag mötte min dotter i trappan, och när jag frågte om hon kände igen mig, kallade hon mig

onkel, och så upplyste hon att hennes pappa var däroppe... Han är ju styvfar och har alla rättigheter — de ha suttit och utrotat mig, förtalat mig...

LOUISE.

Det stannar en droska i hörnet!

KONDITORN drar sig in.

HERRN.

Måtte de inte komma igen bara, så att jag får dem på halsen — tänk, att höra mitt barn lovsjunga sin far, den andra — och så börja om igen den gamla historien: »Varför gifte du dig med mig?» — »Det vet du väl; men varför ville du ha mig?» — »Det vet du väl» och så vidare intill världens ända.

LOUISE.

Det är konsuln, som kommer!

HERRN.

Hur ser han ut?

LOUISE.

Han gör sig inte bråttom.

HERRN.

Läser över vad han skall säga; ser han nöjd ut?

LOUISE.

Mera betänksam...

HERRN.

Jaså... Det var så alltid; bara han kom i närheten av den kvinnan, så blev han trolös mot mig... Hon kunde charmera alla, utom mig! För mig var hon den råa, simpla, fula, dumma, och för de andra var hon den fina, älskvärda, sköna, intelligenta! Allt

det hat, som min självständighet väckte omkring mig, samlade sig kring henne som en oändlig sympati för den som gjorde mig orätt. Genom henne sökte de behärska och influera mig, såra mig, döda mig slutligen!

LOUISE.

Nu skall jag gå in och vakta vid telefon — det här ovädret skall väl också gå över!

HERRN.

Mänskorna tål inte självständiga; de vill att man skall lyda dem; alla mina underordnade ända ner till vaktmästarne i verket ville att jag skulle lyda dem; men när jag inte ville lyda, kallade de mig despot. Pigorna i huset ville att jag skulle lyda dem och äta uppvärmd mat, men när jag inte ville, så hetsade de frun på mig, och slutligen ville frun att jag skulle lyda barnet, men då gick jag, och så blev det sammansvärjning mot tyrannen — det skulle vara jag! — Skynda dig in nu, Louise, så få vi tända minan här ute!

*

BRODERN in från vänster.

HERRN.

Resultatet! — Inga detaljer!

BRODERN.

Få vi sitta ner, jag är litet trött...

HERRN.

Det har visst regnat på bänken...

BRODERN.

Men när du har suttit där, kan det väl icke vara farligt för mig!

HERRN.

Hur du vill! — Var är mitt barn?

BRODERN.

Får jag börja med början?

HERRN.

Börja!

BRODERN långsamt.

Jag kom ner till stationen med Gerda — vid biljettluckan såg jag honom och Agnes...

HERRN.

Agnes var med alltså?

BRODERN.

Ja, och ditt barn! — Gerda stannade utanför, och jag gick fram. I samma ögonblick lämnade han Agnes biljetterna, men när hon fick se att de voro till tredje klass, kastade hon dem i ansiktet på honom och gick ut till en droska.

HERRN.

Usch!

BRODERN.

I detsamma jag etablerade en förklaring med herrn, skyndade Gerda fram och tog barnet, samt försvann i vimlet...

HERRN.

Vad sa herrn?

BRODERN.

Ja; du vet, när man får höra andra parten, etcetera!

HERRN.

Jag vill höra! — Han var naturligtvis inte så dålig som vi tänkt oss, han hade också sina sidor...

BRODERN.

Just så!

HERRN.

Kunde tänka det! Men du vill väl inte att jag skall sitta och höra lovtal över min fiende?

BRODERN.

Nej, inte lovtal, men förmildrande omständigheter...

HERRN.

Ville du någonsin höra på mig, när jag upplyste dig om rätta förhållandet? Ja, du hörde och svarade med ogillandets tystnad, som om jag satt och ljög. Du stod alltid på det orättas sida, och du trodde bara lögn, och detta därför att — du var förtjust i Gerda. Men det fanns även ett annat motiv...

BRODERN.

Säg icke mer nu, bror! — Du ser bara från din synpunkt!

HERRN.

Hur vill du att jag skall se mitt förhållande från fiendens synpunkt, jag kan väl icke lyfta hand mot mig själv?

BRODERN.

Jag är icke din fiende.

HERRN.

Jo, när du är vän med den som gjort mig orätt! — — — Var är mitt barn?

BRODERN.

Det vet jag inte!

HERRN.

Hur slutade det på stationen?

BRODERN.

Herrn reste ensam söderut!

HERRN.

Och de andra?

BRODERN.

Försvunna!

HERRN.

Då kan jag ha dem över mig igen! Paus. Såg du om de andra följde med?

BRODERN.

Nej, han for ensam!

HERRN.

Då är man klar med den åtminstone! Numro två! — Återstår: modren och barnet!

BRODERN.

Varför lyser det däroppe i våningen?

HERRN.

Därför att de glömt att släcka.

BRODERN.

Jag ska gå opp...

HERRN.

Nej, gå inte! — Måtte de inte komma igen, bara! Ta om, ta om, bakläxa på alltsammans!

BRODERN.

Men början har ju rett ut sig...

HERRN.

Och det värsta återstår... Tror du de kommer tillbaka?

BRODERN.

Inte hon, sedan hon måste ge dig upprättelse i Louise's närvaro.

HERRN.

Det hade jag glömt! Hon gjorde mig verkligen den äran bli svartsjuk! Jag tror det finns rättvisa i världen!

BRODERN.

Och så fick hon veta att Agnes var yngre.

HERRN.

Stackars Gerda! Men i sådana här fall får man inte säga det åt människorna, att det finns rättvisa, en hämnande rättvisa... för det är bara osant att de älskar rättvisan!

Och man ska ta fint på deras snusk!

Och Nemesis — den är bara för andra!...

Nu ringde det. Han låter som en skallerorm, telefonen!

*

LOUISE synes inne vid telefonen.

Paus.

HERRN till Louise.

Stack ormen?

LOUISE i fönstret.

Får jag tala vid herrn?

HERRN till fönstret.

Säg!

LOUISE.

Frun har rest till sin mor i Dalarne för att bosätta sig där med barnet.

HERRN till Brodern.

Mor och barn till landet, i ett gott hem! Nu har det rett sig! Å!

LOUISE.

Och frun bad mig gå opp och släcka i våningen.

HERRN.

Gör det med detsamma, Louise, och dra ner gardinerna så vi slipper se det här!

LOUISE går.

*

KONDITORN ut igen.

*

KONDITORN tittar uppåt.

Jag tror ovädret har gått över.

HERRN.

Det tycks verkligen ha klarnat, och då få vi månsken.

KONDITORN.

Det var ett välsignat regn!

KONDITORN.

Alldeles härligt!

HERRN.

Se där kommer lykttändarn, äntligen!

*

LYKTTÄNDARN in, tänder lyktan.

HERRN.

Första lyktan! Nu är det höst! Det är vår årstid, gubbar! Det börjar skymma, men då kommer förståndet och lyser med blindlyktan, så man inte går villovägar.

LOUISE

syns uppe genom fönstren; straxt därpå blir det mörkt.

HERRN till Louise.

Stäng fönsterna, och drag sen ner gardinerna, så få minnena gå och lägga sig att sova, i ro! Ålderdomens ro! Och i höst flyttar jag från det tysta huset.

OPUS 2

BRÄNDA TOMTEN

PERSONER.

Färgarn, Rudolf Valström.

Främlingen, dennes broder, Arvid Valström.

Murarn [svåger till trädgårdsmästarn], Andersson.

Gumman, hans hustru.

Trädgårdsmästarn, Gustavsson, murarns svåger.

Alfred, hans son.

Stenhuggarn [syssling till lik-kusken], Albert Eriksson.

Matilda, hans dotter.

Lik-kusken, syssling till stenhuggarn.

Civil, polis.

Målarn, Sjöblom.

Fru Vesterlund, värdinna på »Sista Spiken», förr sköterska hos Färgarn.

Frun, Färgarns hustru.

Studenten.

SCENERI.

Vänstra hälften av fonden upptages av murarne efter ett avbränt envåningshus; man ser tapeterna på väggarne, och kakelugnar.

Därbakom synes en blommande fruktträdgård.

I höger kuliss ett utvärdshus med krans på en stång; utanför bord och bänkar.

Till vänster i förgrunden räddade möbler och husgeråd hopkastade i hög.

MÅLARN står och stryker fönsterfodren på värdshuset; han följer lyssnande alla samtal.

MURARN står och gräver i ruinerna.

EN CIVIL POLIS kommer in.

Är det riktigt slocknat nu?

MURARN.

Det syns ingen rök åtminstone.

CIVIL.

Då skall jag framställa några frågor igen. Paus. Murarn är född här i kvarteret?

MURARN.

Ja, då! I sjuttifem år har jag bott här på gatan; när jag inte var född byggdes detta hus, min far var med och murade...

CIVIL.

Då känner han alla här på trakten?

MURARN.

Vi känner varann allihop, för det är något särskilt med den här gatan; de som kommit dit en gång, kommer aldrig därifrån, det vill säga att de som flytta, kommer alltid tillbaks ändå, förr eller senare, tills de förs ut till körgårn, som ligger längst ut i ändan av gatan.

CIVIL.

Ni har ett särskilt namn på ert kvarter här?

MURARN.

Vi kallar det Moraset; och alla hata varann, misstänka varann, förtala varann, pina varann...

Paus.

CIVIL.

Hör nu, elden utbröt klockan halv elva på aftonen; var porten stängd då?

MURARN.

Ja, si det vet jag inte, för jag bor i gårn bredvid...

CIVIL.

Var börja det brinna då?

MURARN.

Oppe i vindskammarn, där studenten bor.

CIVIL.

Var han hemma?

MURARN.

Näh, han var på teatern.

CIVIL.

Hade han gått ifrån lampan då?

MURARN.

Ja, si det vet jag inte...

Paus.

CIVIL.

Är studenten släkt med husägarn?

MURARN.

Näh, det tror jag inte. — Är herrn vid polisen?

CIVIL.

Hur kom sig att inte värdshuset tog eld?

MURARN.

De kasta brandsegel över och sprutade på!

CIVIL.

Det är konstigt att inte äppelträna förstördes av hettan!

MURARN.

De stod i knopp och det hade regnat om dagen, men av värmen slog de ut i blom mitt i natten, lite för tidigt så att säga, för kommer det nu frost, så är trädgårdmästarn bet.

CIVIL.

Vad är trädgårdmästarn för karl?

MURARN.

Han heter Gustavsson...

CIVIL.

Men vad är det för en karl?

MURARN.

Hör nu herrn, jag är sjuttifem år... och därför vet jag intet ont om Gustavsson, och visste jag, skulle jag inte stå och säga't här!

Paus.

CIVIL.

Och husägarn heter Valström, färgare, sextio år omkring, gift...

MURARN.

Fortsätt själv! Jag låter inte pumpa mig mera.

CIVIL.

Anses det vara mordbrand?

MURARN.

Det anses alla eldsvådor.

CIVIL.

Vem misstänkes då?

MURARN.

Den intresserade är alltid misstänkt av brandstodsbolaget; därför har jag aldrig haft assurerat.

CIVIL.

Har han hittat något vid grävningen?

MURARN.

Alla dörrnycklarne brukar man hitta, för ingen människa har tid att ta ur dem, när elden sitter i knutarna, utom ibland, undantagsvis, när de tas ur nämligen...

CIVIL.

Det var inte elektrisk belysning i huset?

MURARN.

Inte i det här gamla huset, och väl var det, för nu kan de inte skylla på kortslutning.

CIVIL.

Skylla på? Väl var det! — Hör nu...

MURARN.

Tänker han snärja mig? Gör inte det, för då tar jag tillbaka.

CIVIL.

Ta tillbaka? Det kan han inte!

MURARN.

Inte?

CIVIL.

Nehej!

MURARN.

Jo, för vi ha inget vittne!

CIVIL.

Inte?

MURARN.

Nej!

CIVIL hostar.

*

VITTNET in, från vänster.

CIVIL.

Här är ett vittne!

MURARN.

Tänk en sån räv!

CIVIL.

Man begagnar sitt förstånd, fastän man inte är sjuttifem år! Till Vittnet. Nu fortsätter vi med trädgårdsmästarn.

De gå till vänster.

MURARN.

Nu har jag väl råkat ut! Men så där är det att prata!

*

GUMMAN in med matsäcksknyte.

MURARN.

Det var bra du kom!

GUMMAN.

Nu ska vi äta frukost, och vara snälla, du kan vara hungrig efter detta spetaklet, jag undrar om svåger Gustavsson repar sig efter det här, han hade börjat i bänkarne och skulle just gräva landena, ät nu, där är målar Sjöblom redan i gång med spakeln, tänk att fru Vesterlund kom ifrån eldsvådan så pass. — Gudd da, Sjöblom, nu har han arbete.

FRU VESTERLUND ut ur värdshuset.

GUMMAN.

Gudda, gudda, fru Vesterlund, det kom hon gott ifrån, jag säger det och lägger det till...

FRU VESTERLUND.

Jag undrar just vem som skall betala mig det jag förlorar i dag, för de har en stor begravning på körgårn och det är min bästa dag, jag fick bära undan varor och glas...

GUMMAN.

Vad är det för en begravning i dag, jag ser så mycket folk dra ut om tullen, och så ska de se på eldsvådan med...

FRU VESTERLUND.

Jag tror inte det är begravning, men de ska visst resa en vård på biskopens grav — men det värsta var att stenhuggarns dotter skulle hålla bröllop med trädgårdsmästarns son som ni vet, han står i butik nere i stan, men nu har trädgårdsmästarn förlorat allt vad han äger, är det inte hans möbler som står där?

GUMMAN.

Det är nog färgarns också, det kom ut i en handvändning huller om buller, var är färgarn nu?

FRU VESTERLUND.

Han är nere hos kommissarien och vittnar.

GUMMAN.

Jaså, jaså! Jaha... Se där är min kusin likkusken, han är alltid torstig på hemvägen...

*

LIKKUSKEN.

God dag, Malvina, ni har gått och tänt på här i natt, hör jag, det ser just snyggt ut, men det hade var't bättre att du fått en ny kåk...

FRU VESTERLUND.

Å gu' bevare oss! Men vem har du varit ute med nu?

LIKKUSKEN.

Jag minns inte vad han hette, och det var bara en vagn efter, och ingen krans på kistan...

FRU VESTERLUND.

Det var inge glädjelik då, åtminstone... vill du dricka något, så får du gå i köket, för jag har inget i ordning ännu på den här sidan, och Gustavsson ska för övrigt komma med sina kransar hit, de har ju något ute på körgårn i dag...

LIKKUSKEN.

Ja, de ska resa något monument åt biskopen, han skrev visst böcker, och så samla han skorv, det var en skorvskytt, så har de sagt mig.

FRU VESTERLUND.

Va är det för slag?

LIKKUSKEN.

Han hade korkskivor som han stack nålar i, med flugor på... de där förstå vi inte... men det är nog så riktigt... får jag komma i köket nu?

FRU VESTERLUND.

Gå in bakvägen då, så får du en tår...

LIKKUSKEN.

Men jag vill tala vid färgarn innan jag åker, jag har hästarne här invid hos stenhuggarn, min syssling, du vet; jag tycker inte om honom, som du också vet, men vi gör affärer tillsammans, det vill säga, jag rekommenderar honom till stärbhus, och därför ställer jag in hästarne ibland på gården; säg till mig, när färgarn kommer, det var en tur att han inte hade färgerit här...

Går bakom värdshuset; Fru Vesterlund genom dörren.

*

MURARN

har slutat äta, börjar gräva igen.

GUMMAN.

Hittar du ingenting?

MURARN.

Jo, spikar och gångjärn; alla nycklarne hänga där i en knippa på dörrposten...

GUMMAN.

Hängde de där förut eller har du samlat ihop dem?

MURARN.

De hängde där från början, när jag kom.

GUMMAN.

Det var konstigt, då har nån stängt alla dörrarne och tatt ut nycklarne, innan det började brinna! Det var konstigt!

MURARN.

Lite konstigt är det ju, för på det sättet blev det svårare att släcka och bärga. Jaja! Jaja!

Paus.

GUMMAN.

Jag har tjänat hos färgarns far, jag, för förti år sen, och jag känner folket, både färgarn och hans bror, som for åt Amerika, fast de säger att han kommit tebakars; fadren var en regel karl, men pojkarna var si och så. — Fru Vesterlund däröver hon skötte den här Rudolf, de kunde aldrig me varann bröderna, slogs och kivades jämt. — Jag har sett jag; här i huset har passerat mycket, så mycket, att jag tyckte det var tid det fick rökas ut — Usch ett sånt hus! Den ena kom, och den andra gick, men tillbaks kom de, och här dog de, här föddes de, här gifte de sig och skildes. — Och brodern Arvid i Amerika troddes vara död i många år, åtminstone tog han aldrig ut arvet, men nu säger de som sagt var att han kommit igen, fast ingen har sett honom — de pratar så mycket ju! — Se där ha vi färgarn från kommissarien!

MURARN.

Han ser inte vidare glad ut, men det kan man inte begära... Nå, men vem var studenten där oppe på kammarn? Här hänger de ihop som ler och långhalm?

GUMMAN.

Si det vet jag inte. Han var i maten och läste med barnen!

MURARN.

Och med frun i huset också?

GUMMAN.

Nej, de spelte sånt där tennis och grälade för resten; alla gräla och skamfila varann här i kvarteret — — —

MURARN.

Jo, när de bröt opp studentens dörr, så hitta de fullt med hårnålar på golvet, det kom i dagen likvisst, men det måste eld gå över först...

GUMMAN.

Jag tror inte det var färgarn som kom, utan det är svåger Gustavsson...

MURARN.

Han är ju alltid arg, men i dag är han värre än nånsin, och nu kommer han väl och kräver mig på sin fordran, efter han har förlorat på branden...

GUMMAN.

Tyst med dig!

*

TRÄDGÅRDSMÄSTARN

in med ett kålfat begravningskransar och sådant.

Ska jag få sälja något i dag, så vi har till maten efter den här tillställningen, må tro?

MURARN.

Hade du inte assurerat då?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Jo för bänkrutorna i glasförsäkringen, men i år skulle jag vara snål och hade bara oljat papper, tänk att jag skulle vara ett sånt ärkefä; — *River sig i huvet.* — och det får jag inte betalt för. Sex hundra pappersrutor ska jag klippa och klistra och olja! Ja de sa alltid, jag var den dummaste av sju syskon, en sån åsna, ett sånt fårhuvud jag var! Och så gick jag och söp i går, varför i helvete skulle jag supa just i går? då jag behöver mitt förstånd i dag. Det var stenhuggarn som bjöd, vi ska ju gifta samman våra barn i kväll, men jag skulle ha sagt nej! — Jag ville inte! Men jag är en skit, som inte kan säga nej! Och så är det när de kommer och lånar pängar av mig också, jag kan inte säga nej, mitt arma kräk! Och så hade jag den där polisen på mig, som frågade och snärjde; jag skulle ha hållit käft, som målarn där, men jag kan inte hålla igen käften, och så sa jag det och det, och han skrev opp alltihop, och nu är jag kallad att vittna!

MURARN.

Va sa svåger för slag?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Jag sa att jag trodde — att det var sjukt! och att man tänt på!

MURARN.

Har du sagt det?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Var ovettig på mig, det förtjänar jag, för jag är ett nöt!

MURARN.

Vem har tänt på då? — Genera dig inte för målarn, och gumman ränner inte med skvaller.

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Vem som tänt på? Studenten naturligtvis, efter det börja i hans kammare...

MURARN.

Nej, *under* hans kammare!

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Var det under? Då har jag gått och ställt till... jag slutar illa jag; var det *under* hans kammare? Vad var det inunder då? Köket?

MURARN.

Nej, det var en garderob; se själv där! Det var kokerskans garderob.

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Då var det hon då!

MURARN.

Men säg inte det, då du inte vet det!

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Stenhuggarn var inte god på kokerskan i går, han visste mycket han...

GUMMAN.

Han skulle inte repa opp stenhuggarns ord, för den som har suttit inne, kan man inte tro på...

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Asch, det var så länge sen, och för resten, kokerskan var en drake, hon pruta alltid på grönsakerna...

GUMMAN.

Nu kommer färgarn från kommissarien... tyst nu!

*

FRÄMLINGEN
in, med redingote, cylinder med sorgflor, käpp.

GUMMAN.

Det var inte färgarn, men han var så lik honom!

*

FRÄMLINGEN.

Vad kostar en sån där krans?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Den kostar femti öre.

FRÄMLINGEN.

Det var då inte dyrt.

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Ja, si jag är ett sådant fä, så jag kan inte hugga till.

FRÄMLINGEN ser sig omkring.

Har det... brunnit — här?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Ja, det brann i går afton.

FRÄMLINGEN.

Å, Herre Gud! Paus. Vem ägde huset då?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Fabrikör Valström.

FRÄMLINGEN.

Färgare?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Ja, han var färgare!

Paus.

FRÄMLINGEN.

Var är han?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Han väntas om en stund.

FRÄMLINGEN.

Då skall jag gå lite här, så får kransen ligga tills jag kommer tillbaks, jag skall nämligen ut till körgårn sen.

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Ska herrn ut till biskopens monument?

FRÄMLINGEN.

Vilken biskop?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Biskop Stecksén, i akademien, vet jag.

FRÄMLINGEN.

Är han död?

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Ja, för länge sen!

FRÄMLINGEN.

Jaså! — Så får kransen ligga så länge.

Går åt vänster, betraktande ruinerna noga.

*

GUMMAN.

Var det en från assuransen kanske?

MURARN.

Nä-h, inte den; för då skulle han ha frågat på annat sätt.

GUMMAN.

Men han var så lik färgarn, i alla fall.

MURARN.

Men han var längre!

TRÄDGÅRDSMÄSTARN.

Nu kommer jag ihåg en sak — jag skulle ju ha en brudbukett till i afton, och jag ska på min sons bröllop, men jag har inga blommor och svarta rocken har brunnit opp. Det är ju alldeles... Madam Vesterlund skulle ge myrten till kronan, för hon är gudmor till bruden, det var en myrten hon stal skottet till av färgarns kokerska som fått sin av första frun, den som rymde, men jag skulle binda och det har jag glömt bort — jag är det största nöt, som går på jorden.

Öppnar dörrn till värdshuset.

Fru Vesterlund, får jag myrten nu, så ska jag göra't! Får jag myrten, säger jag! — Ska de vara krans också... räcker det till då? — Inte? — Då ger jag fan i bröllopet, det är alltsammans det! — De får gå till prästen och låta läsa ihop sig, men stenhuggarn blir ursinnig. — Vad ska jag göra då? — Det kan jag inte — har inte sovit en blund på hela natten! — Det är för mycket för en människa. — Ja, jag är ett kräk, jag vet det, skäll ner mig bara. — Där är krukan, nå, tack så mycket, så ska de vara en sax med, det har jag ingen, och så ska det vara ståltråd, och bindgarn, var ska jag ta det ifrån? — Inte vill nån springa ifrån sitt arbete, inte! — Jag är led på alltihop, för när man stretat i femtio år, så brinner det opp; jag orkar inte börja om; och så kommer det på en gång, slag i slag; vet nån, jag går ifrån alltihop... Går.

*

FÄRGARN

in, uppskakad, illa klädd, svartblå om händerna.

Är det släckt nu, Andersson?

MURARN.

Nu är det släckt!

FÄRGARN.

Har någonting kommit i dagen?

MURARN.

Om? Det man gömmer i snö kommer fram uti tö.

FÄRGARN.

Vad menar Andersson?

MURARN.

Den som gräver opp, han hittar.

FÄRGARN.

Har du hittat något, som kan förklara eldens uppkomst?

MURARN.

Näh, inte sådant!

FÄRGARN.

Då äro vi fortfarande misstänkta, allihop!

MURARN.

Inte väl jag heller?

FÄRGARN.

Jo, bevars! Andersson hade varit synlig i vinden på ovanlig tid.

MURARN.

Jag kan ju inte alltid gå på vanlig tid och söka mina verktyg, som jag glömt. När jag lagade kakelugnen hos studenten, så glömde jag min hammare!

FÄRGARN.

Och stenhuggarn, trädgårdsmästarn, madam Vesterlund, till och med målarn där, alla äro vi misstänkta, studenten, kokerskan och jag aldra mest. Det var dock en tur att jag betalte assuransen dan förut, annars hade jag suttit i stöpet. — Tänk er, stenhuggarn misstänkt för mordbrand, han som är så rädd att göra den minsta orätt; han är numera så samvetsgrann, att om man frågar honom hur mycket klockan är, så svarar han, men vill inte svära på't, för klockan kan gå orätt. Vi känner ju hans två års straff, han lät rätta sig, och nu svär jag, att han är den hederligaste i kvarteret.

MURARN.

Men rätten misstänker honom just därför att han begått ett felsteg... och har vanfrejd.

FÄRGARN.

Ja, det är så olika, så, det är så olika att se sakerna, si! — Nu får Andersson gå, i alla fall, han ska ju på bröllop i kväll!

MURARN.

Ja, det där bröllopet... Det var någon som sökte fabrikörn i jåns, och han skulle komma igen straxt.

FÄRGARN.

Vem var det?

MURARN.

Det sa han inte!

FÄRGARN.

Var det en polis, då?

MURARN.

Nä, det tror jag inte! — Där kommer han för resten!

Går med Gumman.

FRÄMLINGEN in.

FÄRGARN

betraktar honom med nyfikenhet, sedan med fasa; vill fly, men kan icke.

Arvid!

FRÄMLINGEN.

Rudolf!

FÄRGARN.

Är det du?

FRÄMLINGEN.

Ja!

Paus.

FÄRGARN.

Du är icke död, alltså?

FRÄMLINGEN.

Jo, på visst sätt! — Jag kommer från Amerika, efter tretti år, det var något som drog, jag måste se mitt barndomshem igen — — — och så finner jag en ruin. Paus. Det har brunnit i natt?

FÄRGARN.

Ja! Du kom lagom!

Paus.

FRÄMLINGEN långsamt.

Där är tomten; tänk sån liten plats för så många öden! — Där är matsaln med de målade väggarne; palmer, cypresser, tempel, under en rosenröd himmel;

så drömde jag att världen såg ut, bara man kom bort ifrån hemmet! — Och kakelugnen med de bleka blommorna som växte ut ur snäckor — nischen med zinkluckorna — jag minns som barn när vi flyttade in, så fanns där ett namn ritat i zinken — och så berättade mormor, att den mannen med det namnet hade mördat sig i det rummet. — Det glömde jag snart; men när jag längre fram i livet blev gift med den mördades brorsdotter, så tyckte jag att mitt öde var liksom skrivet förut på den där metallen. — Du tror inte på sånt där, nå! — Du vet emellertid hur mitt äktenskap slutade!

FÄRGARN.

Jo, jag har hört...

FRÄMLINGEN.

Där är barnkammarn! Ja!

FÄRGARN.

Låt oss inte gräva i ruinerna!

FRÄMLINGEN.

Varför inte? När det är brunnet, så kan man läsa i askan, det gjorde vi som barn i brasorna...

FÄRGARN.

Sätt dig ner här vid bordet!

FRÄMLINGEN.

Vad är det här? Näringsstället Sista Spiken, där likkuskarne togo in, och där förr i tiden delinkventerna fingo sista glaset, innan de drogo ut till galgbacken... Vem håller här?

FÄRGARN.

Madam Vesterlund, min sköterska.

FRÄMLINGEN.

Madam Vesterlund! Jag minns henne... Det är som om bänken sjönk under mig och jag ramlade ner genom tiden, sextio år, ner i barndomen — jag känner barnkammarluft, och tryck på bröstet — ni äldre tryckte mig, och ni bullrade så rysligt, så jag var alltid skrämd; jag gömde mig i trägårn av fruktan; drogs fram och fick stryk, alltid stryk, men kunde inte få veta varför, och vet det inte än! — Det var ändå min mor...

FÄRGARN.

Tyst!

FRÄMLINGEN.

Ja, du var favoriten och hade alltid medhåll... Så fick vi styvmor. — Hennes far var likbärare; och vi hade sett honom i många år åka förbi här på vagnen... Han blev slutligen så bekant att han nickade åt oss, och grinade, som om han menade: »jag kommer nog och tar er». Och så kom han en dag in i detta hus, och blev kallad morfar! Då vår far gifte om sig med dottern.

FÄRGARN.

Det var inte märkvärdigt!

FRÄMLINGEN.

Nej, men hur det vävde sig ihop här, egna öden och andras...

FÄRGARN.

Det gör det nog överallt...

FRÄMLINGEN.

Alldeles ja, överallt sig likt... När man är ung ser man väven sättas opp: föräldrar, släkt, kamrater,

umgänge, tjänare är ränningen; längre fram i livet ser man inslaget; och nu går ödets skyttel fram och tillbaks med tråden; den brister ibland, men knyts tillsammans, och så fortsätter det; bommen slår, garnet tvingas ihop till krumelurer och så ligger väven där. På ålderdomen när ögat blir seende, upptäcker man att alla krumelurerna bilda ett mönster, ett namnchiffer, ett ornament, en hieroglyf, som man nu först kan tyda: det är livet! Världsväverskan har vävt det!

Paus. Han reser sig.

Jag ser där borta i skräphögen familjens fotografialbum.

Han går fram till höger och tar ett album.

... Där är vårt ödes bok! Farfar och mormor, far och mor, syskon, släkten, umgänget eller de så kallade vännerna, skolkamraterna, pigorna, faddrarna... Och märkvärdigt är, att jag som varit i Amerika, Australien, Kongo och Hongkong, vart jag kom, fanns det en landsman, minst en, och hur vi rotade upp, så kände denne landsman antingen min släkt, eller åtminstone en fadder eller en piga, en gemensam bekant med ett ord. På ön Fermosa råkade jag till och med en släkting...

FÄRGARN.

Hur har du kommit på dessa idéer?

FRÄMLINGEN.

Därigenom att, huru livet än gestaltade sig — jag har varit rik och fattig, hög och låg, lidit skeppsbrott och haft jordbävning, huru livet än tedde sig, så fann jag alltid ett sammanhang och ett upprepande. — I den situationen såg jag resultatet av en före-

gående; när jag råkade personen den, så erinrades jag om personen den från det förflutna. Det finns även scener i mitt liv som återkommit flera gånger, så att jag ofta sagt mig: det här har jag varit med om förut. Och det finns händelser, som förefallit mig rentav oundvikliga eller förutbestämda.

FÄRGARN.

Vad har du varit under alla dessa år?

FRÄMLINGEN.

Allt! Jag har sett livet från alla väderstreck och punkter, uppifrån och nerifrån, men alltid som om det var satt i scen för mig särskilt; och därigenom har jag slutligen försonat mig med en del av det förflutna, och kommit att urskulda andras och egna så kallade fel. Du och jag till exempel hade ju åtskilligt obytt...

FÄRGARN mörknar och ryggar.

FRÄMLINGEN.

Ja, var inte rädd nu!

FÄRGARN.

Jag är aldrig rädd!

FRÄMLINGEN.

Tänk vad du är dig lik.

FÄRGARN.

Och du då!

FRÄMLINGEN.

Är jag? Det var intressangt! — Jo, du lever i dina inbillningar att du är så modig; och jag minns när du fick den falska fixa idén; du hade hoppat på huvet i simskolan, och då sa vår mor: Si, Rudolf

har kurage, han! Det var åt mig det; åt mig, som ni berövat mod och självkänsla. Men så kom det en dag, då du stulit äpplen, och var nog feg att icke stå för det, utan skyllde på mig.

FÄRGARN.

Har du inte glömt det?

FRÄMLINGEN.

Jag har icke glömt det, men jag har förlåtit. — Jag sitter och ser härifrån, just det äppelträdet, därför minns jag det så väl. Det står där borta, och är en vit gyllen. — Och om du ser efter, skall du finna märket efter en stor avsågad gren. — Det hände nämligen så, att jag icke blev ond på dig för det orättvisa straffet, utan jag blev ond på trädet och förbannade det. — Två år senare var just den stora grenen torr, och blev bortsågad. Jag kom då att tänka på fikonträdet, som Frälsarn förbannade en gång, men jag drog inga förmätna slutsatser. — Emellertid kan jag än i dag alla fruktträden utantill; och när jag låg i gula febern en gång på Jamaica, så räknade jag upp allihop! De flesta äro kvar, ser jag! Där står rosenhägern med sina rödstrimmiga frukter; och i den byggde en bofink; där ser jag melonäpplena utanför vårt vindsfönster, där jag tog examen som tekniker; där är hampus, där är höstastrakanen; kanelpäronets träd som liknade en liten pyramidpoppel; och där var syltpäron, som aldrig blev mogna, och vilka vi föraktade, men som mor värderade mest; det bodde en göktyta i det gamla trädet, hon vred på halsen och skrek så illa... Det är femti år sen!

FÄRGARN ond.

Vart vill du komma?

FRÄMLINGEN.

Lika misstänksam och ondsint! Det är intressangt. — Jag har ingen avsikt med mitt prat, minnena tränga sig fram... Jag erinrar att trädgården hyrdes ut en gång; men vi hade lov att spatsera i den. Det föreföll mig då som om vi voro utdrivna ur paradiset — och frestaren stod bakom vart träd! På hösten, när äpplena lågo mogna på marken, då föll jag för frestelsen, det var oemotståndligt...

FÄRGARN.

Du stal också?

FRÄMLINGEN.

Ja visst! Men jag skyllde inte ifrån mig, på dig! — När jag sedan, vid fyrtio år, arrenderade en citronplantage i sydstaterna, ja, så hade jag tjuvar varenda natt i trädgårn; jag kunde inte sova, jag magrade, jag blev sjuk... Då tänkte jag på den fattiga trädgårdsmästar Gustavsson — här!

FÄRGARN.

Han lever än!

FRÄMLINGEN.

Kanske han också stal äpplen i sin barndom?

FÄRGARN.

Sannolikt!

FRÄMLINGEN.

Varför är du så svart om händerna?

FÄRGARN.

Därför att jag hanterar färgade saker... Är det något annat du menar?

FRÄMLINGEN.

Vad skulle det vara?

FÄRGARN.

Att jag inte har rena händer!

FRÄMLINGEN.

Ä!

FÄRGARN.

Du kanske tänker på arvet!

FRÄMLINGEN.

Lika småaktig! Du är precis som du var vid åtta år!

FÄRGARN.

Och du, lika sorglös, filosofisk och fånig!

FRÄMLINGEN.

Så underligt det är! — Hur många gånger ha vi sagt det här, som vi nu sitter och säger? Paus. Jag ser här i ditt album ... Syskonen! Fem äro döda.

FÄRGARN.

Ja!

FRÄMLINGEN.

Och skolkamraterna?

FÄRGARN.

Somliga upptagna, somliga kvarlåtna!

FRÄMLINGEN.

Jag råkade en i Syd-Carolina — Axel Eriksson, minns du den?

FÄRGARN.

Ja visst!

FRÄMLINGEN.

Han berättade en lång natt då vi foro på tåget, att vår aktade familj, som åtnjöt allmänt anseende,

bara bestod av skurkar, och att förmögenheten uppstått medelst smuggleri här vid tullen, och att detta hus var byggt med dubbla murar för att gömma gods; kan du se att det är dubbla murar?

FÄRGARN krossad.

Det var därför det var så mycket garderober överallt!

FRÄMLINGEN.

Denne Erikssons far hade varit vid tullen, kände vår far, och berättade interiörer, som vände upp och ner på hela min inbillade värld av föreställningar.

FÄRGARN.

Slog du honom inte då?

FRÄMLINGEN.

Varför skulle jag slå honom? — Emellertid blev jag gråhårig på den natten; och jag fick redigera om hela mitt liv. Du vet att vi levde i en inbördes beundran, att vi ansågo vår släkt vara den bästa, och att särskilt våra föräldrar sågos med nästan religiös vördnad. Nu fick jag sitta och måla om dem i ansiktet, klä av dem, dra ner dem, och få ut dem ur mitt sinne. Det var rysligt! Sedan började de spöka; bitarne av de sönderslagna figurerna togo sig ihop, men passade icke, och det blev till ett vaxkabinett av monster. Alla dessa gråhårsmän som umgingos i vårt hus och kallades farbröder, som spelade kort och åto sexor, voro smugglare, av vilka några stått i halsjärn... Har du vetat det?

FÄRGARN alldeles nedgjord.

Nej!

FRÄMLINGEN.

Hela färgeriet var bara ett gömställe för smugglat garn, som färgades om för att bli oigenkännligt — jag minns att jag alltid hatade den där lukten av färgkyp, något äckligt sött...

FÄRGARN.

Varför skulle du tala om allt det där?

FRÄMLINGEN.

Varför skulle jag förtiga, och låta dig gå som ett åtlöje när du skryter med din vördnadsvärda släkt? Hår du aldrig märkt att de grinar åt dig?

FÄRGARN.

Nähej!

Paus.

FRÄMLINGEN.

Jag sitter och ser, i skräphögen där, på vår fars bokskåp; du minns det var alltid stängt. Men en dag, då far var borta, hittade jag nyckeln. De böcker som stodo frammanför hade jag sett genom glasrutorna — där var predikningar, stora skalders arbeten, trädgårdsböcker, författningssamlingar rörande tullväsen och beslag, rikets lag, en bok om utländska mynt, en teknologi, som sedan bestämde min bana; men jag upptäckte då, att bakom dessa böcker fanns plats för annat, och jag forskade: där låg först rottingen — numera vet jag att den bittra plantan bär en frukt, som ger det röda färgämnet drakblod, det är ju konstigt. — Där bredvid stod en burk med påskrift cyankalium...

FÄRGARN.

Den var väl till färgeriet...

FRÄMLINGEN.

Kanske till annat också! — Men nu kommer det: I buntar lågo häften med illustrerade omslag, som väckte mitt intresse... Ja, utan förtolkningar, det var en viss chevaliers berömda memoarer — jag tog ut dem, stängde skåpet. Och under den stora eken därborta studerade jag. Vi kallade den för kunskapens träd, all right. Och därmed utträdde jag ur barndomens paradis och invigdes, för tidigt, i de hemligheter som... ja!

FÄRGARN.

Du också?

FRÄMLINGEN.

Jaså du också! Paus. Emellertid — vi ska tala om något annat, eftersom det ligger i aska allt det där. — Hade du assurerat?

FÄRGARN ond.

Frågte du inte det nyss?

FRÄMLINGEN.

Jag kan inte minnas det; jag förväxlar så ofta det jag sagt, med det jag ämnat säga, och mest därför att jag tänker så intensivt, alltsedan den dag, då jag hängde mig i garderoben.

FÄRGARN.

Va säger du?

FRÄMLINGEN.

Jag hängde mig i garderoben!

FÄRGARN långsamt.

Var det detta som skedde den där skärtorsdagsaftonen, och som vi syskon aldrig fingo veta? Då du fördes till sjukhuset?

FRÄMLINGEN långsamt.

Ja! — Ser du, så litet man vet om sina närmaste, sitt hem, sitt eget liv!

FÄRGARN.

Men varför gjorde du detta?

FRÄMLINGEN.

Jag var tolv år, och led vid livet! Det var som att gå in i ett stort mörker... jag visste inte vad jag skulle här att göra... och jag tyckte världen var ett dårhus! — Detta upptäckte jag en dag, då skolan skickades ut med facklor och fanor att fira »landets förstörare». Då hade jag nyss läst en bok, där den sämste av rikets regenter bevisades vara landets förstörare — och denne firade vi nu med hymner och hyllningar!

Paus.

FÄRGARN.

Vad hände på sjukhuset?

FRÄMLINGEN.

Jag låg på bårhuset, kära du, som död. Om jag var det, vet jag inte — men när jag vaknade hade jag glömt det mesta av mitt förra liv, och började nu ett nytt, men på det sättet, att ni ansåg mig konstig. — Är du omgift?

FÄRGARN.

Jag har hustru och barn! Nånstans!

FRÄMLINGEN.

När jag vaknade till medvetande, tyckte jag mig vara i en annans person; jag tog livet med ett cyniskt lugn; det skulle väl så vara! Och ju värre

det var, dess intressangtare blev det... Jag betraktade mig numera som en annan, och jag observerade, studerade denne andre och hans öde, vilket gjorde mig okänslig för egna lidanden. Men jag hade i döden fått nya färdigheter... jag såg mittigenom människor, läste deras tankar, hörde deras avsikter. När jag var i sällskap, såg jag dem nakna... Var började elden någonstans?

FÄRGARN.

Det vet man ju inte!

FRÄMLINGEN.

Men det stod i tidningen att det började i en garderob under studentens vindskammare, vad är det för en student?

FÄRGARN fasar.

Står det i tidningen? Jag har inte haft tid med den i dag. Vad står det mer?

FRÄMLINGEN.

Allt, står där.

FÄRGARN.

Allt?

FRÄMLINGEN.

De dubbla murarne, den aktade smugglarfamiljen, halsjärnet, hårnålarne...

FÄRGARN.

Vad är det för hårnålar?

FRÄMLINGEN.

Inte vet jag, men det står där. Vet du?

FÄRGARN.

Näh!

FRÄMLINGEN.

Allt kom i dagen, och man väntar en folkström för att gapa på det avslöjade eländet.

FÄRGARN.

Kors i Herrans namn! Och det gläder dig, att din familj blir skandaliserad?

FRÄMLINGEN.

Min familj? Jag har aldrig känt mig som släkt med er, aldrig haft några känslor för mina medmänniskor eller för mig själv, jag tycker bara det är intressangt att se på dem... Vad är din hustru för en figur?

FÄRGARN.

Stod det om henne också?

FRÄMLINGEN.

Om henne och studenten.

FÄRGARN.

Skönt! Då tog jag rätt! Du ska se! Vänta bara! — Där kommer stenhuggarn!

FRÄMLINGEN.

Du känner honom?

FÄRGARN.

Och du med! En skolkamrat! Albert Eriksson!

FRÄMLINGEN.

Vars far var i tullen, och vars bror jag råkade på tåget, han som var så väl underrättad om vår familj.

FÄRGARN.

Då är det den här djäveln som har skvallrat för tidningen.

STENHUGGARN
in med en hacka, betraktar ruinen.

FRÄMLINGEN.

Det var en hemsk företeelse...

FÄRGARN.

Han har suttit inne också, två år... Vet du vad han gjorde? Han raderade på ett kontrakt som jag hade med en...

FRÄMLINGEN.

Och du satte in honom; nu har han hämnats!

FÄRGARN.

Men det konstiga är, att han numera anses som den hederligaste karl på hela trakten; han har blivit martyr och nästan helgon, så man törs inte röra ve'n.

FRÄMLINGEN.

Det var mycket intressangt!

*

CIVIL in; till Stenhuggarn.

Vill stenhuggarn riva ner den här muren?

STENHUGGARN.

Den där vid garderoben?

CIVIL.

Just den!

STENHUGGARN.

Det var där elden började, och jag är säker på att det står ett ljus eller en lampa där; jag känner folket jag!

CIVIL.

Gå på då!

STENHUGGARN.

Garderobsdörrn brann visserligen opp, men trossbotten ramla ner, därför kunde vi inte få utrönt det där, men nu ska vi ta gadden! Hugger med hackan. Å si nu går det! — Å si nu slår det! — För hej med den! Sir han något?

CIVIL.

Inte än!

STENHUGGARN som förut.

Nu ser jag något! — Lampan har exploderat, men foten är kvar! — Vem är som denna panten igenkänner? — Jag tyckte fabrikörn satt där!

CIVIL.

Jo, han sitter där!

Tar lampfoten och visar fram.

Känner fabrikörn sin lampa?

*

FÄRGARN.

Det är icke min, men det är informatorns.

CIVIL.

Studentens? Var är han?

FÄRGARN.

Han är nere i stan, men kommer väl snart, efter hans böcker ligger där.

CIVIL.

Hur kom hans lampa i kokerskans garderob? Hade han förhållande med henne?

FÄRGARN.

Antagligen!

CIVIL.

Bara han erkänner lampan som sin, så häktas han. Vad tror fabrikörn om saken?

FÄRGARN.

Jag? Vad ska man tro?

CIVIL.

Ja, vilket motiv har han haft för att tända på en annans hus?

FÄRGARN.

Det vet jag inte! Elakhet, skadelystnad, människorna äro ju oberäkneliga... Kanske han ville dölja något...

CIVIL.

Det var en dålig metod, efter som allt gammalt rusk kom i dagen. — Bar han något agg till er?

FÄRGARN.

Troligen! Ty jag hade hjälpt honom en gång ur nöd, och sen hatade han mig, förstås!

CIVIL.

Förstås! Paus. Vem är studenten då?

FÄRGARN.

Han är barnhusbarn, född av okända föräldrar.

CIVIL.

Har fabrikörn inte en vuxen dotter?

FÄRGARN arg.

Jo, visst har jag det.

CIVIL.

Jaså!

Paus.

CIVIL till Stenhuggarn.

Tag nu hit sina tolv man, och riv ner murarne hastigt, så få vi se vad nytt kan komma i dagen. Ut.

STENHUGGARN.

Det skall gå på ett ögonblick! Ut.

Paus.

FRÄMLINGEN.

Har du verkligen betalt assuransen?

FÄRGARN.

Ja visst!

FRÄMLINGEN.

Själv?

FÄRGARN.

Nej, jag skickade, som vanligt.

FRÄMLINGEN.

Du skickade — en annan! Det är så likt dig! — Ska vi gå i trädgårn ett slag, och se på äppelträden?

FÄRGARN.

Det kan vi göra, så få vi se vad som händer sedan.

FRÄMLINGEN.

Nu kommer det intressangta!

FÄRGARN.

Kanske inte så intressangt, ifall du blir inblandad.

FRÄMLINGEN.

Jag?

FÄRGARN.

Vem vet?

FRÄMLINGEN.

Tänk en sådan väv!

FÄRGARN.

Du hade ju ett barn på barnhuset?

FRÄMLINGEN.

God bless!... — Låt oss gå i trädgårn!

Samma sceneri, men med murarne nedrivna, så att trädgården synes med alla vårblommor, tibast, deutsia, påskliljor, narcisser, tulpaner, aurikler o. s. v., och med alla fruktträden i blom.

STENHUGGARN, MURARN med GUMMAN, TRÄDGÅRDSMÄSTARN, LIK-KUSKEN, MADAM VESTERLUND, MÅLARN stå i rad och betrakta tomten.

FRÄMLINGEN in.

Där stå de och gläds åt olyckan, väntande på offret, vilket tyckes utgöra huvudsaken. Att det var mordbrand anse de som ett faktum, därför att de önska det! — Och alla dessa bovar äro min ungdoms vänner, kamrater; med lik-kusken är jag släkt genom min styvmor, vars far bar lik — — —

Till de närvarande.

Stå inte där, gott folk, det kan ligga dynamit i källaren och då får man vänta en explosion när som hälst.

Hopen skingras och försvinner.

FRÄMLINGEN

vid skräphögen, letar i böcker.

Det är studentens böcker! — Samma smörja som i min ungdom. — Livius: romerska historien, som skall vara lögn vartenda ord — men där är en bok ur min brors samling! — Kolumbus, eller Amerikas upptäckande! — Det är min bok, som jag fick till

julklapp 1857; namnet är utraderat; alltså, den blev stulen från mig, och jag anklagade en piga, som blev bortkörd! Det är snyggt, kanske hon gick under på det! Femti år sen! — Där är kilramen till ett familjeporträtt: min store farfar, smugglaren, som stod i halsjärn; skönt! — Men vad ser jag här? Gaveln av en mahognysäng — i vilken jag är född! Dam! — Item: foten av ett matbord — det fäderneärvda — ja! det utgavs vara ebenholtz, beundrades som sådant, och avslöjas nu, efter femtio år, av mig, såsom varande färgad lönn — allting var färgat i vårt hus, för att vara oigenkännligt, och våra barnkläder färgades också, så att vi alltid voro färgade på kropparne! Humbug, ebenholtz! — Här är salsuret, också smuggelgods, som utmätt tiden åt två släkten; drogs upp varje lördag, när vi fingo kabeljo och ölsupa till middan — det brukade, som ett intelligent ur, stanna, när någon dog; men när jag dog, så gick det vidare. — Får jag se på dig, hur du ser ut ini, gamla vän.

Uret faller sönder vid beröringen.

Håller inte att ta i! Ingenting höll att ta i, ingenting! Fåfänglighet, förgänglighet! — Men där är jordgloben som satt ovanpå, fastän den borde ha suttit under! Du lilla jord: den tätaste av alla planeterna, den tyngsta, och därför så tungt på dig, så tungt att andas, så tungt att bära; korset är din symbol, men kunde ha varit en narrmössa eller en spänntröja — villornas och dårarnes värld! — Evige! Har din jord gått vilse i rymden? Och hur kom hon att snurra runt, så dina barn blevo yra i huvet och förlorade förståndet, att de icke förmå se det som är, utan endast det som synes? Amen! Där är studenten!

STUDENTEN
in; söker någon med ögonen.

FRÄMLINGEN.

Han söker frun! Och talar o m allt vad han vet, med ögonen! Lyckliga ungdom! — Vem söks?

STUDENTEN förlägen.

Jag sökte...

FRÄMLINGEN.

Säg ut, unge man, eller tig! Jag förstår er så väl ändå!

STUDENTEN.

Med vem har jag äran tala?

FRÄMLINGEN.

Det är ingen ära tala med mig, det vet ni, jag rymde en gång till Amerika för skuld...

STUDENTEN.

Det var inte rätt gjort...

FRÄMLINGEN.

Rätt eller orätt, men det är ett faktum. Ni sökte alltså frun i huset, hon är inte här, men hon kommer nog snart hit, liksom alla andra, de dras till eldsvådan som myggen...

STUDENTEN.

— till ljuset!

FRÄMLINGEN.

Det sa n i, men jag ville ha sagt lampan för att välja ett mera pregnant uttryck. — Emellertid, dölj sina känslor, unge man, om han kan, jag kan dölja mina! — Vi talte om lampan, ja! Hur var det med lampan?

STUDENTEN.

Vilken lampa?

FRÄMLINGEN.

Si så där, ja! Nekar och ljuger allihop! — Lampan som stod i kokerskans garderob, och som satte eld på huset.

STUDENTEN.

Den vet jag ingenting om.

FRÄMLINGEN.

Somliga rodna när de ljuger, andra bli vita på näsan. — Den här har uppfunnit något nytt sätt!

STUDENTEN.

Talar herrn för sig själv?

FRÄMLINGEN.

Jag har den ovanan! — Äger herrn föräldrar i livet?

STUDENTEN.

Nej, det har jag inte!

FRÄMLINGEN.

Nu ljög han igen, dock utan att veta det!

STUDENTEN.

Jag ljuger aldrig!

FRÄMLINGEN.

Bara tre gånger på den här lilla stund! Jag känner herrns far.

STUDENTEN.

Det tror jag inte!

FRÄMLINGEN.

Desto bättre, för mig! — Ser herrn den här kråsnålen? Den är vacker, ja! Men jag får aldrig se den själv, har ingen glädje av att den sitter här, under det alla andra njuter av den. Det är inte egoistiskt åtminstone, och det finns ögonblick, då jag ville se den på en annans halsduk för att få beundra den. Vill ni ha den?

STUDENTEN.

Jag förstår inte... Det är kanske bättre att inte ha den, som ni sade.

FRÄMLINGEN.

Kanske det! — Var inte otålig, hon kommer straxt! Är det avundsvärt att vara ung?

STUDENTEN.

Nej, det kan jag inte finna.

FRÄMLINGEN.

Man rår sig inte själv, äter andras bröd, har aldrig några pängar, får aldrig tala i sällskap, behandlas som ett fårhuvud, och när man inte får gifta sig, så måste man titta på andras hustrur med alla dess farliga konsekvenser. Humbug ungdom!

STUDENTEN.

Ja i sanning! När man är barn, önskar man bli stor, det vill säga bli femton år, gå och läsa, få cylinder; sedan önskar man bli gammal, det vill säga tjugoett år! Alltså vill ingen vara ung!

FRÄMLINGEN.

Och när man blir riktigt gammal, önskar man vara död. Det återstår inte så mycket önskvärt då! — Vet ni av att ni ska häktas?

STUDENTEN.

Ska jag?

FRÄMLINGEN.

Ja, polisen sa så nyss!

STUDENTEN.

Jag?

FRÄMLINGEN.

Blir herrn överraskad av det? Vet herrn inte, att här i livet måste man vara beredd på allt!

STUDENTEN.

Vad har jag gjort då?

FRÄMLINGEN.

Inte behöver man ha gjort något för att bli häktad; man är misstänkt bara!

STUDENTEN.

Då skulle man kunna häkta alla människor!

FRÄMLINGEN.

Alldeles riktigt, ja! Man skulle kunna lägga ett rep om halsen på hela släktet, om man ville vara rättvis, men det vill man inte! Det är ett rysligt släkte, fula, svettiga, stinkande; orent linne, smutsiga strumpor med hål på, kylknölar, liktornar, usch! Nej, då är ett blommande äppelträd mycket vackrare; ser på liljorna uppå marken, det är som de inte var hemma här, och känn hur de dofta!

STUDENTEN.

Är herrn filosof?

FRÄMLINGEN.

Jag är en stor filosof!

STUDENTEN.

Han bara skämtar med mig!

FRÄMLINGEN.

Det sa han för att få komma i väg! Gå sin väg då! Skynda sig!

STUDENTEN.

Jag väntade någon hit!

FRÄMLINGEN.

Jo, jag tänkte det. — Men det är nog bäst gå och möta!

STUDENTEN.

Har hon sagt det åt er?

FRÄMLINGEN.

Inte behövdes det.

STUDENTEN.

Då vill jag inte mankera... om det är så... Går.

*

FRÄMLINGEN.

Är detta mitt barn? Men jag har i värsta fall också varit barn en gång, och det var varken märkvärdigt eller roligt. — Och jag är hans... Vad mer? För övrigt... vem vet? — — — Nu ska jag hälsa på madam Vesterlund — hon tjänte hos mina föräldrar, var trogen och godlynnad, och när hon stulit i tio år, utnämndes hon till trotjänarinna.

Sätter sig vid bordet.

Här ligger Gustavssons kransar av mjölonris — dem han säljer för lingonris — lika slarvigt bundna som för förtio år sen — allt vad han gjorde var

slarvigt eller dumt, och därför gick det dåligt för honom. Hans självkännedom förlät honom dock mycket. Mitt arma fä! brukade han säga, och då tog han av sig mössan och rev sig i huvet. — Där står en myrten — Han knackar på krukan. — ovattnad förstås — han glömde alltid vattna, det fät... och så ville han det skulle växa!

MÅLARN synes.

FRÄMLINGEN.

Vad är det för en målare? Han hör väl också till Moraset och har kanske en tråd med i min väv!

MÅLARN har fixerat främlingen.

FRÄMLINGEN fixerar igen.

Nåå, känner han igen mig?

MÅLARN.

Är — det — herr Arvid?

FRÄMLINGEN.

Har varit och är, om vara är att förnimmas.

Paus.

MÅLARN.

Jag skulle egentligen vara ond på honom.

FRÄMLINGEN.

Var så god och var det! Men låt mig veta orsaken bara! Sen brukar det reda ut sig.

MÅLARN.

Minns han...

FRÄMLINGEN.

Jag har tyvärr ett utmärkt minne!

MÅLARN.

Minns han en gosse som hette Robert?

FRÄMLINGEN.

Jo då, det var en stor lymmel som kunde rita bra!

MÅLARN långsamt.

Och så skulle han in på akademin, för att bli målare, artist. Men det var i den tiden — då färgblindheten var på modet. Herr Arvid var tekniker då, och så skulle han undersöka mina ögon innan patron, hans far, ville hålla mig på målarskolan... Därför tog han två garnhärvor från färgerit; den ena rödaktig, den andra grönaktig; och så frågte han mig. Jag svarade, och kallade den röda grön, och tvärtom. Därmed var min bana förstörd...

FRÄMLINGEN.

Det var ju riktigt som det skulle vara!

MÅLARN.

Nej! — För saken var den, att jag kunde skilja färgerna, men icke kunde skilja namnen. Detta upptäcktes dock först när jag var trettisju år...

FRÄMLINGEN.

Det var en ledsam historia, men jag förstod inte bättre, och det får han förlåta mig!

MÅLARN.

Hur skall jag kunna!

FRÄMLINGEN.

Oförstånd är förlåtligt! — Hör på mig nu! Jag skulle in vid flottan; provseglade som extrakadett; och blev liksom sjösjuk; kasserades! Men jag tålde

sjön, och sjösjukan härledde sig av att jag druckit för mycket. Därmed var min bana krossad, och jag valde en annan...

MÅLARN.

Vad har jag med flottan att göra! Jag drömde om Rom och Paris...

FRÄMLINGEN.

Nå ja, man drömmer så mycket när man är ung, och när man är gammal med! För resten, det där var så länge sen, vad är det att tala om!

MÅLARN.

Tänk, så han kan säga! Kanske han kan ge mig igen ett förlorat liv...

FRÄMLINGEN.

Det kan jag inte! men jag är icke heller skyldig till det! Det där med garnet hade jag lärt på skolan, och ni borde ha kunnat namnen på färgerna. — Dra nu så långt vägen räcker — en kluddare mindre kan bara vara en välgärning för mänskligheten! — Där är madam Vesterlund!

MÅLARN.

Tänk, så han kan tala! Men han skall få njuta't!

*

FRU VESTERLUND in på scenen.

FRÄMLINGEN.

God dag, madam Vesterlund; det är jag, herr Arvid, bliv inte rädd; jag har varit i Amerika, hur står det till; jag mår utmärkt, och här har brunnit, hennes man är död, han var polis, en mycket hygglig

karl, jag tyckte om honom för hans goda lynne och vänliga sätt, han var ett harmlöst kvickhuvud som aldrig sårade, jag minns en gång...

FRU VESTERLUND.

Å Herre Gud! Är det min Arvid, som jag skötte...

FRÄMLINGEN.

Ja, det var inte jag, det var min bror, men det gör ingenting, lika kärt, jag talte om hennes gubbe som dog, för trettifem år sen, det var en snäll man, min särdeles goda vän...

FRU VESTERLUND.

Ja, han dog, — Paus. — men inte vet jag särskilt. — Herr Arvid kanske förväxlar...

FRÄMLINGEN.

Jag förväxlar inte... Gubben Vesterlund minns jag väl, och jag tyckte så bra om honom...

FRU VESTERLUND långsamt.

Det är ju skam att stå och säga, men, inte hade han det bästa lynnet.

FRÄMLINGEN.

Han?

FRU VESTERLUND.

Jo... han hade liksom ett sätt att ställa sig in med folk, men han mente inte vad han sa... eller han sa det baklänges...

FRÄMLINGEN.

Vad för något? Mente han inte vad han sa? Kanske han var falsk?

FRU VESTERLUND.

Skam till sägandes, tror jag...

FRÄMLINGEN.

Var han kanske inte renhårig?

FRU VESTERLUND.

N-ja! Han — var — lite — ja, han mente inte va han sa! Nå, herr Arvid, hur har han haft det?

FRÄMLINGEN.

Nu går opp ett ljus för mig! — Tänk en sådan bov! Och jag har gått i trettifem år och talat väl om honom, saknat honom, nästan sörjt hans bortgång, jag köpte en krans till hans kista av mina tobakspängar...

FRU VESTERLUND.

Vad var det, vad var det då?

FRÄMLINGEN.

Tänk en sådan skurk! Paus. Jo! Han narrade mig, en fettisdag; och sa att man skulle ta undan vart tredje ägg för hönsen, så värpte de dess flera. Jag gjorde så, fick stryk, höll på att komma i råstun... Men jag misstänkte aldrig honom som angivare... Han gick i kökskammarn och snuggade — pigorna fick slå ut diskämbaret ogenerat — nu ser jag honom i hans rätta dager! — Och nu sitter jag och blir ond på en som legat i graven i trettifem år! — Han var alltså satirisk, och det förstod jag inte då! fast jag förstår det nu!

FRU VESTERLUND.

Ja, han var allt lite satirisk, det vet jag!

FRÄMLINGEN.

Nu minns jag mera... Och denna fähund har jag talat väl om i tretti och fem år! Och jag var på hans begravning, fick min första toddy... Och så minns jag, han brukade smickra mig, kallade mig professorn, fidekommissarien... Usch! — — — Där ha vi stenhuggarn! Gå in nu madam, annars få vi gräl, när den där kommer med sina räkningar; gå madam! vi råkas igen!

FRU VESTERLUND går in.

Nej, vi ska inte råkas mer, man skulle aldrig råkas igen — det är inte detsamma som förut, och de bara river sönder för en; vad måste han gå och säga allt det där för, då jag hade det så redigt förut... Går.

*

STENHUGGARN in.

FRÄMLINGEN.

Kom nu!

STENHUGGARN.

Va falls?

FRÄMLINGEN.

Kom an!

STENHUGGARN fixerar.

FRÄMLINGEN.

Ser han på min kråsnål? — Den har jag köpt i London vid Charing Cross.

STENHUGGARN.

Jag är ingen tjuv!

FRÄMLINGEN.

Ne, men ni utövar den ädla raderingskonsten! Ni raderar!

STENHUGGARN.

Det är sant, men det var ett tjyvkontrakt som höll på att strypa mig.

FRÄMLINGEN.

Varför skrev ni under?

STENHUGGARN.

Därför att jag var nödställd.

FRÄMLINGEN.

Det är ett motiv.

STENHUGGARN.

Men nu har jag fått hämnd!

FRÄMLINGEN.

Det var ju skönt!

STENHUGGARN.

Och nu ryker de in!

FRÄMLINGEN.

Har vi aldrig slagits som pojkar?

STENHUGGARN.

Nej, jag var för ung!

FRÄMLINGEN.

Ha vi inte ljugit på varann, eller stulit något, eller krossat varandras banor, eller förfört varandras systrar?

STENHUGGARN.

Nä, men min far var vid tullen och herrns far var smugglare...

FRÄMLINGEN.

Si där; allti något!

STENHUGGARN.

Och när min far icke kunde göra beslag, så fick han avsked.

FRÄMLINGEN.

Ska herrn hämnas på mig, därför att herrns far var ett fä?

STENHUGGARN.

Varför sa herrn nyss att det låg dynamit i källarn?

FRÄMLINGEN.

Nu ljuger herrn igen! Jag sade att det kunde ligga dynamit där, och allting är ju möjligt.

STENHUGGARN.

Emellertid är nu studenten häktad! Känner han honom?

FRÄMLINGEN.

Mycket lite; hans mor däremot var piga i ert hus. Hon var både vacker och god, jag gick och friade till henne; under tiden fick hon ett barn.

STENHUGGARN.

Är ni inte far då?

FRÄMLINGEN.

Nähä! Men eftersom faderskapet icke får förnekas, så är jag väl liksom styvfar!

STENHUGGARN.

Då har man ljugit på herrn?

FRÄMLINGEN.

Ja visst! Men det är ju ett mycket vanligt fall...

STENHUGGARN.

Och jag var med och vittna mot herrn... på ed!

FRÄMLINGEN.

Det kan jag väl tro; men vad gör det? Ingenting gör någonting! — Nu slutar vi med att repa drev — annars kommer vi tillbaks till repet på slaktarn! och riset på elden!

STENHUGGARN.

Men tänk på mig som gått mened...

FRÄMLINGEN.

Ja, det är inte trevligt, men sådant kan ju hända...

STENHUGGARN.

Det är rysligt! Är det inte rysligt att leva?

FRÄMLINGEN
med handen för ögonen.

Jo! Det, är, över, all, beskrivning, rysligt.

STENHUGGARN.

Jag vill inte leva längre...

FRÄMLINGEN.

Måste! *Paus.* Måste! *Paus.* Hör nu, studenten är häktad, kan han bli lös?

STENHUGGARN.

Svårligen! — Nu skall jag säga en sak, efter som vi talar vackert: han är oskyldig, men kan icke fria

sig; ty det enda vittnet som förmår bevisa hans oskuld, måste därigenom bevisa hans skuld — på ett annat håll.

FRÄMLINGEN.

Det är hon med hårnålarne?

STENHUGGARN.

Ja!

FRÄMLINGEN.

Är det den gamla eller unga?

STENHUGGARN.

Det får han räkna ut själv; men kokerskan är det inte.

FRÄMLINGEN.

Tänk en sådan väv! — Men vem har ställt lampan där?

STENHUGGARN.

Hans värsta fiende.

FRÄMLINGEN.

Har hans värsta fiende tänt på?

STENHUGGARN.

Si det vet jag inte! — Det vet endast murarn!

FRÄMLINGEN.

Vem är murarn?

STENHUGGARN.

Han är äldst i gårn, liksom släkt till madam Vesterlund, känner hela husets hemligheter; har någon hemlighet med fabrikörn, så att den vittnar inte.

FRÄMLINGEN.

Vem är nu frun, min svägerska?

STENHUGGARN.

Ja! — Hon var lärarinna i huset när förra frun gav sig i väg!

FRÄMLINGEN.

Vad är det för karaktär på henne?

STENHUGGARN.

Hm! Karaktär? Ja, det vet jag inte vad det är. Menar herrn yrke? Namn och karaktär står det på mantalsförteckningen, men där förstås inte karaktär utan sysselsättning.

FRÄMLINGEN.

Jag menar sinnelag!

STENHUGGARN.

Jaså, ja sinnet växlar det; hos mig är det beroende på vem jag talar med. Med en hygglig människa är jag hygglig, och med en elak så blir jag ett vilddjur.

FRÄMLINGEN.

Men vi talte om fruns sinnelag i vardagslag?

STENHUGGARN.

Joo, ingenting; som folket mest; blir ond, om man retas med henne; god igen; man kan ju inte alltid vara vid samma lynne.

FRÄMLINGEN.

Jag menar, är hon gladlynt eller tungsint?

STENHUGGARN.

När det går en väl, är hon glad, och när det går emot, är hon ledsen eller ond, som vi andra.

FRÄMLINGEN.

Ja, men, vad har hon för sätt att vara?

STENHUGGARN.

Ja, det kommer väl på ett ut! — Men som bildad människa har hon ju ett städat sätt, fastän, det vill säga, hon kan bli grov, hon med, när sinnet rinner på.

FRÄMLINGEN.

Det där blev jag inte slug på!

STENHUGGARN

klappar honom på axeln.

Nej, man blir inte slug på människor, herre!

FRÄMLINGEN.

Han är syperb! — Nå, vad tycker ni om fabrikörn, min bror?

Paus.

STENHUGGARN.

Jo, han har ett gott sätt! Något annat vet jag inte, för det han döljer, kan jag ju inte få reda på.

FRÄMLINGEN.

Utmärkt! — Dock! Han har alltid blåa händer, men ni vet att de äro vita inunder.

STENHUGGARN.

Men då ska de skrapas först, och det tillåter han inte.

FRÄMLINGEN.

Gott! — Vad är det för unga människor, som kommer där?

STENHUGGARN.

Det är trädgårdsmästarns son och min dotter, som skulle hålla bröllop i kväll, men fått det uppskjutet för eldsvådans skull. — Nu går jag, för jag vill inte genera dem. — Ni förstår, en sån här svärfar som jag. — Farväl! Går.

FRÄMLINGEN

drar sig bakom värdshuset, men förblir synlig för åskådarne.

ALFRED och MATILDA in hand i hand.

ALFRED.

Jag måste hit och se på brandstället — jag måste —

MATILDA.

Vad är det att se på?

ALFRED.

Jag har haft så ont här i huset, så att jag önskade eld på det mången gång...

MATILDA.

Ja, jag vet att det stod och skuggade för trädgårn, och nu ska det växa bättre, bara de inte bygger ett nytt större hus...

ALFRED.

Här är ju skönt och fritt, luftigt och soligt, och jag har hört att det skall bli gata...

MATILDA.

Då ska ni flytta kanske?

ALFRED.

Ja, vi ska flytta allihop, och det tycker jag om, jag tycker om nytt, jag skulle vilja utvandra...

MATILDA.

Hu nej! Vet du att våra duvor byggde på taket här, och när det brann i natt, så flög de först runtomkring, men när taket föll in, så for de mitt i elden... De kunde inte skiljas från gamla hemmet!

ALFRED.

Men vi måste ut härifrån — ut! Far säger att jorden här är utsugen...

MATILDA.

Jag hörde att stybben efter branden skulle köras ut på landen och förbättra jorden...

ALFRED.

Du menar askan...

MATILDA.

Ja, det skall vara bra att så i askan...

ALFRED.

Ny jord är bättre...

MATILDA.

Men din far, trädgårdsmästarn, är ruinerad...

ALFRED.

Inte alls, han har pängar på banken! — Ja, han beklagar sig, det gör ju alla...

MATILDA.

Har han... Är han inte ruinerad av eldsvådan?

ALFRED.

Inte en smul! Men han är en gammal klok filur, fast han kallar sig ett nöt...

MATILDA.

Vad skall jag nu tro på?

ALFRED.

Han har pängar utlånta till murarn här... och andra fler.

MATILDA.

Jag vet inte var jag är hemma? Drömmer jag? — Vi ha gråtit hela morgonen över din fars olycka, och över det uppskjutna bröllopet...

ALFRED.

Du stackars liten! Men bröllopet skall ju stå i kväll...

MATILDA.

Är det inte uppskjutet?

ALFRED.

Det är framskjutet två timmar, tills far hinner få sin nya rock.

MATILDA.

Och vi som ha gråtit...

ALFRED.

Onödiga tårar! Så mycket tårar!

MATILDA.

Det grämer mig, att de voro onödiga, fastän... tänk att svärfar kan vara så skälmaktig...

ALFRED.

Jo, det är en stor skämtare, lindrigast sagt. — Han säger alltid han är trött, men det är bara lättja, han är så lat, så lat...

MATILDA.

Säg nu inte mera ont om svärfar — men låt oss gå härifrån — jag måste klä mig ju, och lägga opp

mitt hår. — Tänk att svärfar inte var den jag trodde — gå och spela och narras så där! — Kanske du också är så där — att man inte vet vem du är!

ALFRED.

Det får du reda på sen!

MATILDA.

När det är för sent!

ALFRED.

Aldrig för sent...

MATILDA.

Ni är så stygga här i gården... Och nu är jag rädd för er...

ALFRED.

Inte för mig heller?

MATILDA.

Jag vet inte vad jag ska tro... Varför har du inte sagt det förr, att svärfar hade det bra...

ALFRED.

Jag ville pröva dig, och se om du tyckte om mig som fattig.

MATILDA.

De säger så efteråt, att de vill pröva; men därför kan jag ju aldrig tro på en människa mer...

ALFRED.

Gå och kläd díg nu! Jag skall beställa vagnar.

MATILDA.

Få vi vagnar?

ALFRED.

Ja visst! — Täckvagnar!

MATILDA.

Täckvagnar? Och i kväll? Å så roligt! Kom, kom fort! Vi få täckvagnar!

ALFRED

tar henne i handen och de hoppa ut.

Här har du mig! — Hej!

*

FRÄMLINGEN.

Bravo!

*

CIVIL

in, talar sakta vid Främlingen, som svarar på samma sätt, under loppet av cirka en halv minut, varpå Civil går.

*

FRUN

in, svartklädd; fixerar länge Främlingen.

Är detta min svåger?

FRÄMLINGEN.

Ja, det är jag. Paus. Motsvarar jag inte beskrivningarne, eller utmålningarne?

FRUN.

Uppriktigt sagt: nej!

FRÄMLINGEN.

Man brukar inte göra det; och jag må bekänna, att den karaktäristik jag nyss mottog över er person icke heller är lika med originalet.

FRUN.

Ja, mänskorna gör varan så orätt, och de målar om varann, var efter sin avbild...

FRÄMLINGEN.

Och de går som teaterdirektörer och utdelar roller åt varann; somliga ta emot rollen, andra lämna tillbaks den och föredra att improvisera...

FRUN.

Vad har ni spelat i för fack då?

FRÄMLINGEN.

Förförarens! — Icke därför att jag varit någon; jag har aldrig förfört, varken flicka eller hustru, men jag blev en gång i min ungdom förförd, och därför fick jag rollen. Eget är att den tvingades på mig, så jag tog den; och jag har i tjugo år gått med förförarens onda samvete...

FRUN.

Ni var oskyldig alltså?

FRÄMLINGEN.

Jaha!

FRUN.

Så sällsamt! Min man talar än i dag om Nemesis som förföljt er, därför att ni förfört en annans hustru.

FRÄMLINGEN.

Det kan jag väl tro. — Men er man är ett ändå intressangtare fall: han har gått och ljugit ihop en karaktär åt sig; inte sant, att han är feg i livets strider?

FRUN.

Jo, visst är han feg.

FRÄMLINGEN.

Och skryter med sitt mod, som bara är brutalitet.

FRUN.

Ni känner honom väl, ni!

FRÄMLINGEN.

Ja, och nej! — Nå, och ni har väl levat i den tron, att ni var ingift i en aktad familj, som alltid hedrat sig?

FRUN.

Jag har trott det till i dag morse...

FRÄMLINGEN.

Då ramla det ihop! — Vilken väv av lögner, misstag, missförstånd! Och det skall man ta allvarsamt!

FRUN.

Gör ni det?

FRÄMLINGEN.

Ibland! Numera ytterst sällan. Jag går som en sömngångare på en taklist — jag vet att jag sover, men jag är vaken — och jag väntar bara bli väckt.

FRUN.

Ni lär ha varit på andra sidan...

FRÄMLINGEN.

Jag har varit över floden, men jag minns intet annat än — att där var allt vad det gav sig ut för! Det är skillnaden!

FRUN.

När ingenting håller att ta i, vad skall man då hålla sig till?

FRÄMLINGEN.

Vet ni inte det?

FRUN.

Säg det! Säg det!

FRÄMLINGEN.

Bedrövelse gör tålamod; tålamod gör förfarenhet, förfarenhet gör hopp; men hoppet låter icke komma på skam.

FRUN.

Hoppet ja!

FRÄMLINGEN.

Ja, hoppet!

FRUN.

Tycker ni aldrig det är roligt att leva?

FRÄMLINGEN.

Jo visst; men även det är en villa. Jag skall säga er, min svägerska, att när man är född utan hinna på ögonen, så ser man liv och människor så, som de äro... och man ska vara en gris för att trivas här i sörjan. — När man sett sig mätt på de blå dunster, så vänder man ut och in på ögonen och tittar sig själv in i själen. Där finns verkligen något att se på...

FRUN.

Vad ser man där?

FRÄMLINGEN.

Sig själv! Men när man sett sig själv, så dör man!

FRUN

håller händerna för ögonen.

Paus.

FRUN.

Vill ni hjälpa mig?

FRÄMLINGEN.

Om jag kan!

FRUN.

Försök!

FRÄMLINGEN.

Vänta nu! — Nej, det kan jag inte! — Han är oskyldigt häktad; endast ni kan fria honom, men det kan ni inte. Det är ett nät som icke är bundet av människor...

FRUN.

Men han är icke skyldig.

FRÄMLINGEN.

Vem är skyldig?

Paus.

FRUN.

Ingen! — — — Det var vådeld!

FRÄMLINGEN.

Jag vet det!

FRUN.

Vad skall jag göra?

FRÄMLINGEN.

Lid! Det går över! Även det är en fåfänglighet.

FRUN.

Lid?

FRÄMLINGEN.

Lid! Men hoppas!

FRUN räcker handen.

Tack!

FRÄMLINGEN.

Och tag till tröst —

FRUN.

Vad?

FRÄMLINGEN.

Att ni icke lider oskyldigt.

FRUN böjer huvet och går.

FRÄMLINGEN går upp på ruinen.

*

FÄRGARN in, glad.

Går du och spökar här på ruinerna?

FRÄMLINGEN.

Spöken trivs på ruiner. — Nu är du glad?

FÄRGARN.

Nu är jag glad.

FRÄMLINGEN.

Och modig?

FÄRGARN.

Vem skulle jag frukta, och vad?

FRÄMLINGEN.

Jag märker av din glädje, att du är okunnig om en viktig omständighet... Har du mod att bära en motgång?

FÄRGARN.

Vad är det om?

FRÄMLINGEN.

Bleknar du?

FÄRGARN.

Jag?

FRÄMLINGEN.

En stor motgång!

FÄRGARN.

Säg ut!

FRÄMLINGEN.

Den civile polismannen var nyss här, och meddelade mig... mellan fyra ögon...

FÄRGARN.

Vad?

FRÄMLINGEN.

Att assuransavgiften avlämnades två timmar för sent...

FÄRGARN.

Kors i... vad säger du? — Jag skickade ju min hustru med pängarne!

FRÄMLINGEN.

Men hon skicka bokhållarn... och han kom för sent!

FÄRGARN.

Då är jag ruinerad!

Paus.

FRÄMLINGEN.

Gråter du?

FÄRGARN.

Jag är ruinerad!

FRÄMLINGEN.

Ja! Kan du inte bära det?

FÄRGARN.

Va ska jag leva på? Va ska jag ta mig till?

FRÄMLINGEN.

Arbeta!

FÄRGARN.

Jag är för gammal; har inga vänner...

FRÄMLINGEN.

Du kanske får nu! En olycklig människa är alltid sympatisk; och jag hade mina bästa stunder i olyckan.

FÄRGARN vild.

Jag är ruinerad!

FRÄMLINGEN.

Men i medgångens och lyckans dagar fick jag gå ensam; avunden kunde icke dölja sig under vänskapen...

FÄRGARN.

Då stämmer jag bokhållarn!

FRÄMLINGEN.

Gör inte det!

FÄRGARN.

Han skall betala...

FRÄMLINGEN.

Vad du är dig lik! Vad tjänar det att leva, när du ingenting lärt!

FÄRGARN.

Jag stämmer honom, det var en skurk, han hatade mig, därför att han fick en örfil en gång...

FRÄMLINGEN.

Tillgiv honom — såsom jag dig, när jag efterskänkte mitt arv.

FÄRGARN.

Va är det för arv?

FRÄMLINGEN.

Oförbätterlig! Obarmhärtig! Feg! Lögnaktig! — Gå i frid, broder!

FÄRGARN.

Vad är det för arv du talar om?

FRÄMLINGEN.

Hör du, broder, Rudolf, min mors son i alla fall, du satt in stenhuggarn, därför att han raderade... väl... men du raderade i min Kristofer Kolumbus eller Amerikas upptäckande.

FÄRGARN slagen.

Va, va, va...? Kolumbus?

FRÄMLINGEN.

Ja, min bok, som blev din!

FÄRGARN tiger.

FRÄMLINGEN.

Ja! Och att du bar in studentens lampa i garderoben, det förstår jag, jag förstår allting, men vet du att matbordet icke var av ebenholtz?

FÄRGARN.

Var det inte?

FRÄMLINGEN.

Det var lönnträ!

FÄRGARN.

Lönn?

FRÄMLINGEN.

Husets ära och stolthet, värderat till 2,000 kronor!

FÄRGARN.

Det också? Humbug det också!

FRÄMLINGEN.

Ja!

FÄRGARN.

Usch!

FRÄMLINGEN.

Skulden kvittas! Målet avskrives, saken kan icke utredas, parterna avträda...

FÄRGARN störtar ut.

Jag är ruinerad!

FRÄMLINGEN
tar sin krans från bordet.

Jag tänkte gå ut till körgårn med denna krans, till föräldrarnes grav; men jag skall lägga den här, på ruinen av mitt fädernehem! Mitt barndomshem!

Gör en tyst bön.

Och så: ut i vida världen igen, vandrare!

— ——— —

OPUS 3

SPÖK-SONATEN

PERSONER.

Gubben, direktör Hummel.

Studenten, Arkenholz.

Mjölkflickan (vision).

Portvakterskan.

Portvakten.

Den Döde, konsul.

Den Mörka Damen, Den Dödes dotter med Portvakterskan.

Översten.

Mumien, Överstens hustru.

Hans Dotter, är Gubbens dotter.

Den Förnäme, kallad baron Skanskorg. Trolovad med Portvaktens dotter.

Johansson, tjänare hos Hummel.

Bengtsson, betjänt hos Översten.

Fästmön, Hummels för detta fästmö, vithårig gumma.

Nedra botten och en trappa upp av en modärn husfasad, men endast husets hörn, som på nedra botten avslutas med en rund salong, en trappa upp med en balkong och flaggstång.

Genom öppna fönstren till runda salongen synes när rullgardinen dras upp, en vit marmorstaty av en ung kvinna, omgiven av palmer, starkt belysta av solstrålar. I fönstret till vänster synas i krukor hyacinter (blåa, vita, skära).

På balkongens räcke i hörnet en trappa upp synes ett blått sängtäcke av siden och två vita sängkuddar. Fönstren till vänster äro behängda med vita lakan. Det är en klar söndagsmorgon.

Framför fasaden i förgrunden står en grön bänk.

Till höger i förgrunden en gatufontän; till vänster en affischkolonn.

Till vänster på fonden är ingångsporten, som visar trappuppgången, trappstegen av vit marmor, ledstången av mahogny med mässing; på båda sidor om porten på trottoaren stå lagrar i baljor.

Hörnet med runda salongen vetter även åt en tvärgata som tänkes gå in åt fonden.

Till vänster om ingångsporten är ett fönster med reflexionsspegel, på nedra botten.

Vid ridåns uppgång ringes i fjärran från flera kyrkor.

Portarne till fasaden äro öppna; en mörkklädd kvinna står orörlig i trappan.

PORTVAKTERSKAN sopar farstun; sedan gnider hon mässingen på porten; därpå vattnar hon lagrarne.

I en rullstol vid affischkolonnen sitter GUBBEN och läser tidningen; han har vitt hår och skägg samt glasögon.

MJÖLKFLICKAN in från hörnet med flaskor i ståltrådskorg; hon är sommarklädd, med bruna skor, svarta strumpor och vit barett; tar av baretten och hänger på fontänen; torkar svetten från pannan; dricker en dryck ur skopan; tvättar händerna; ordnar sitt hår, speglande sig i vattnet.

En ångbåtsklocka höres ringa, och basarne från orgeln i en närbelägen kyrka tränga då och då igenom tystnaden.

Efter ett par minuters tystnad, då flickan slutat sin toalett, kommer STUDENTEN in från vänster, osövd, orakad. Han går rätt på fontänen.

Paus.

STUDENTEN.

Får jag låna skopan?

FLICKAN drar åt sig skopan.

STUDENTEN.

Har du inte slutat snart?

FLICKAN ser på honom med fasa.

GUBBEN för sig.

Vem är det han talar vid? — Jag ser ingen! — Är han tokig?

Fortfar att betrakta dem med stor förundran.

STUDENTEN.

Vad ser du på? Ser jag så faslig ut? — Ja, jag har inte sovit i natt, och du tror naturligtvis, att jag varit ute och rumlat...

FLICKAN som förut.

STUDENTEN.

Druckit punsch, va? — Luktar jag punsch?

FLICKAN som förut.

STUDENTEN.

Jag är orakad, jag vet det... Giv mig en dryck vatten, flicka, ty jag förtjänar det! Paus. Nå! Då måste jag stå och tala om, att jag förbundit sårade och vakat över sjuka hela denna natt; jag var nämligen med om husraset i går kväll... nu vet du det.

FLICKAN
sköljer skopan och ger honom en dryck.

STUDENTEN.

Tack!

FLICKAN orörlig.

STUDENTEN långsamt.

Vill du göra mig en stor tjänst? Paus. Saken är den, att mina ögon äro inflammerade som du ser, men mina händer ha rört vid sårade och vid lik; jag kan därför icke utan fara komma vid ögonen... Vill du nu ta min rena näsduk, fukta den i friska vattnet och badda mina arma ögon? — Vill du det? — Vill du vara den barmhärtiga samaritanskan?

FLICKAN
tvekar men gör som han begärt.

STUDENTEN.

Tack, min vän!

Han tar upp sin portmonnä.

FLICKAN gör en avvisande rörelse.

STUDENTEN.

Förlåt min tanklöshet, men jag är yrvaken...

GUBBEN till Studenten.

Ursäkta att jag tilltalar, men jag hörde att ni var med om olyckshändelsen i går afton... Jag sitter just och läser om den i bladet...

STUDENTEN.

Står det redan där?

GUBBEN.

Ja, alltsammans; och ert porträtt är med, men man beklagar, att man icke fick veta den duktige studentens namn...

STUDENTEN *tittar i bladet.*

Jaså? Det är jag! Nå!

GUBBEN.

Vem var det ni talade vid nyss?

STUDENTEN.

Såg ni inte det?

Paus.

GUBBEN.

Är det näsvist att begära — få veta — ert värderade namn?

STUDENTEN.

Vad skall det tjäna till? Jag tycker inte om offentligheten — får man beröm, så följer klander med — konsten att förringa är utvecklad till en sådan höjd — för övrigt, jag begär ingen lön...

GUBBEN.

Kanske förmögen?

STUDENTEN.

Inte alls... tvärtom! Jag är utfattig.

GUBBEN.

Hör nu... jag tycker, jag hört den rösten... jag hade en ungdomsvän, som inte kunde säga fönster,

utan alltid sa funster — jag har bara råkat en person med det uttalet och det var han; den andra är ni — är det möjligt, att ni är släkt med grosshandlar Arkenholz.

STUDENTEN.

Det var min far.

GUBBEN.

Underliga äro ödets vägar... jag har sett er som litet barn, under särdeles svåra omständigheter...

STUDENTEN.

Ja, jag lär vara född till världen mitt i ett konkursbo...

GUBBEN.

Alldeles ja!

STUDENTEN.

Kanske jag får be om namnet?

GUBBEN.

Jag är direktör Hummel...

STUDENTEN.

Är det...? Då minns jag...

GUBBEN.

Ni har hört mitt namn ofta nämnas i er familj?

STUDENTEN.

Ja!

GUBBEN.

Och kanske nämnas med en viss ovilja?

STUDENTEN tiger.

GUBBEN.

Jo, jag kan tänka det! — Det sades väl att jag var den som ruinerat er far? — Alla som ruinerat sig på dumma spekulationer, finna sig ruinerade av den de icke förmått lura. Paus. Nu är förhållandet, att er far berövat mig 17,000 kronor, som utgjorde mina besparingar den gången.

STUDENTEN.

Det är eget, hur historier kunna berättas på två så motsatta sätt.

GUBBEN.

Ni tror väl inte, att jag talar osant?

STUDENTEN.

Vad skall jag tro? Min far ljög inte!

GUBBEN.

Det är så sant, en far ljuger aldrig... men jag är också far, följaktligen...

STUDENTEN.

Vart vill ni komma?

GUBBEN.

Jag räddade er far från eländet, och han belönade mig med hela tacksamhetsskuldens förfärliga hat... han lärde sin familj att tala illa om mig.

STUDENTEN.

Kanske ni gjorde honom otacksam genom att förgifta hjälpen med onödiga förödmjukelser.

GUBBEN.

All hjälp är förödmjukande, herre.

STUDENTEN.

Vad begär ni av mig?

GUBBEN.

Jag kräver icke pängarne; men vill ni göra mig små tjänster, så är jag väl betalad. Ni ser mig som krympling, några säger, det är mitt eget fel, andra skylla på mina föräldrar, själv ville jag tro, det är livet självt med dess försåt, ty undviker man den ena snaran, så går man mitt i den andra. Emellertid, jag kan inte springa i trappor, inte ringa på klocksträngar, därför säger jag till er: hjälp mig!

STUDENTEN.

Vad kan jag göra?

GUBBEN.

För det första: skjut på min stol, så att jag kan se att läsa affischerna; jag vill se, vad de spelar i kväll...

STUDENTEN skjuter på rullstolen.

Har ni ingen karl med er?

GUBBEN.

Jo, men han har gått ett ärende... kommer straxt igen... Är herrn medicinare?

STUDENTEN.

Nej, jag studerar språk, men vet för resten inte vad jag skall bli...

GUBBEN.

Håhå! — Kan han matematik?

STUDENTEN.

Ja, tämligen.

GUBBEN.

Det är bra! — Skulle ni vilja ha en anställning kanske?

STUDENTEN.

Ja, varför inte?

GUBBEN.

Gott! Läser på affischen. De ger Valkyrian som matiné... Då är översten med dotter där, och efter som han alltid sitter ytterst på sjätte bänken, så sätter jag er bredvid... Vill ni gå in i telefonkiosken där och beställa en biljett på sjätte bänken numro 82?

STUDENTEN.

Skall jag gå på operan i middag?

GUBBEN.

Ja! Och ni skall lyda mig, så far ni väl! Jag vill att ni skall bli lycklig, rik och ärad; er debut i går som den modige räddaren gör er i morgon berömd och ert namn är då värt mycket.

STUDENTEN går till telefonkiosken.

Det var ett lustigt äventyr...

GUBBEN.

Är ni sportsman?

STUDENTEN.

Ja, det var min olycka...

GUBBEN.

Så skall den vändas i lycka! — Telefonera nu!

Han läser i tidningen.

DEN MÖRKKLÄDDA DAMEN har kommit ut på trottoaren och talar med PORTVAKTERSKAN; GUBBEN lyssnar, men publiken hör ingenting.

STUDENTEN in igen.

GUBBEN.

Är det klart?

STUDENTEN.

Det är gjort.

GUBBEN.

Ser ni det där huset?

STUDENTEN.

Jag har nog observerat det... jag gick förbi här i går, då solen sken i rutorna — och, föreställande mig all den skönhet och lyx som fanns där inne — sade jag till min kamrat: Den som nu ägde en våning där, fyra trappor upp, en ung skön hustru, två vackra små barn, och 20,000 kronor i ränta...

GUBBEN.

Sa ni det? Sa ni det? Si där! Jag älskar också det här huset...

STUDENTEN.

Spekulerar ni i hus?

GUBBEN.

N-ja! Men inte på det sättet ni menar...

STUDENTEN.

Känner ni dem som bo där?

GUBBEN.

Alla. Vid min ålder känner man alla mänskor, deras fäder och förfäder, och man är alltid släkt med

dem på något sätt — jag är nyss 80 år — men ingen känner mig, riktigt — jag intresserar mig för människors öden...

Rullgardinen i runda salongen dras upp: ÖVERSTEN synes innanför civil; efter att ha sett på termometern, går han inåt rummet och stannar framför marmorstatyn.

GUBBEN.

Se, där är översten, som ni skall sitta bredvid i middag...

STUDENTEN.

Är det — översten? Jag begriper ingenting av det här, men det är som en saga...

GUBBEN.

Hela mitt liv är som en sagbok, herre; men fastän sagorna äro olika, så hänger de ihop med en tråd, och ledmotivet återkommer regelbundet.

STUDENTEN.

Vem är marmorstatyn där inne?

GUBBEN.

Det är naturligtvis hans hustru...

STUDENTEN.

Var hon så älskvärd då?

GUBBEN.

H-ja! Ja!

STUDENTEN.

Säg ut!

GUBBEN.

Inte kan vi döma om en människa, kära barn! — Och om jag nu berättar er, att hon gick, att han

slog henne, att hon kom igen, gifte om sig med honom och att hon nu sitter därinne som en mumie, och dyrkar sin egen staty, så tror ni att jag är tokig.

STUDENTEN.

Det förstår jag inte!

GUBBEN.

Jag tänker det! — Så ha vi hyacintfönstret. Där bor hans dotter... hon är ute till häst, men hon kommer straxt hem...

STUDENTEN.

Vem är den mörka damen, som talar med portvakterskan då?

GUBBEN.

Ja, si det är lite invecklat, men det står i sammanhang med den döde, däroppe där vita lakanen synas...

STUDENTEN.

Vem var han då?

GUBBEN.

Det var en människa, som vi, men det som syntes mest var hans fåfänga... Om ni vore söndagsbarn, skulle ni snart se honom komma ut ur porten för att betrakta konsulatsflaggan på halv stång — han var nämligen konsul och tyckte om kronor, lejon, burr i hatten och färgade band.

STUDENTEN.

Ni talte om söndagsbarn — jag lär verkligen vara född på en söndag...

GUBBEN.

Nej! Är ni...? Jag kunde tro det... jag såg det på era ögons färg... men då kan ni se, vad andra icke se, har ni märkt det?

STUDENTEN.

Jag vet inte vad andra se, men ibland... ja, det talar man ju inte om!

GUBBEN.

Jag var nästan viss på det! Men för mig kan ni tala om... för jag — förstår sådant...

STUDENTEN.

Till exempel i går... jag drogs till den obemärkta gatan där huset sedan rasade... jag kom dit, och stannade framför byggnaden som jag aldrig sett förr... Då märkte jag en spricka på väggen, hörde hur det knäckte i trossbottnarne; jag sprang fram och röck till mig ett barn som gick inunder väggen... I nästa sekund rasade huset... jag var räddad, men i mina armar, där jag trodde mig ha barnet, fanns ingenting...

GUBBEN.

Det må jag säga... Nog trodde jag... Förklara mig en sak: varför gestikulerade ni nyss vid fontänen? Och varför talte ni för er själv?

STUDENTEN.

Såg ni inte mjölkflickan jag språkade vid?

GUBBEN fasar.

Mjölkflickan?

STUDENTEN.

Ja visst, hon som gav mig skopan.

GUBBEN.

Jaså? Det är på det sättet?... Nåväl, jag kan inte se, men jag kan annat...

Nu synes en vithårig kvinna sätta sig vid fönstret med reflexionsspegeln.

Se på gumman i fönstret! Ser ni henne? — Gott! Det var min fästmö, en gång, för 60 år sen... Jag var tjugu år. — Var inte rädd, hon känner inte igen mig! Vi ses varenda dag, men utan det minsta intryck på mig, fastän vi svuro varandra evig trohet den gången; evig!

STUDENTEN.

Så oförståndiga ni voro, förr i världen! Inte talar vi om sådant nu med våra flickor.

GUBBEN.

Förlåt oss, yngling, vi förstodo inte bättre! — Men kan ni se, att denna gumma varit ung och skön?

STUDENTEN.

Det syns inte. Jo, hon har vackra blickar, ögonen ser jag inte!

PORTVAKTERSKAN
ut med en korg och strör granris.

GUBBEN.

Portvakterskan, ja! — Den mörka damen där är hennes dotter med den döde, och därför fick mannen platsen som portvakt... men den mörka damen har en friare, som är förnäm, och väntar bli rik; han håller på att skiljas, nämligen, från sin fru, som skänker honom ett stenhus för att bli honom kvitt. Denna förnäma friare är måg till den döde, och ni

ser hans sängkläder vädras däroppe på balkongen... Det är invecklat, tror jag!

STUDENTEN.

Det var fasligt invecklat!

GUBBEN.

Jo, det är så, invändigt och utvändigt, fastän det ser enkelt ut.

STUDENTEN.

Men vem var den döde då?

GUBBEN.

Ni frågade nyss, och jag svarade; kunde ni se om hörnet, där servistrappan är, skulle ni märka en hop fattiga, som han hjälpte... när det föll honom in...

STUDENTEN.

Han var en barmhärtig människa då?

GUBBEN.

Ja... ibland.

STUDENTEN.

Inte alltid?

GUBBEN.

Neh!... Sådana äro mänskorna! Hör nu, herre, skjut på vagnen lite, så han kommer i soln, jag fryser så rysligt; när man aldrig får röra på sig, så stelnar blodet — jag ska nog dö snart, det vet jag, men dessförinnan har jag lite att uträtta — tag mig i hand, får ni känna hur kall jag är.

STUDENTEN.

Det var inte måttligt! Ryggar.

GUBBEN.

Gå inte ifrån mig, jag är trött, jag är ensam, men jag har inte alltid varit så här, förstår ni; jag har ett oändligt långt liv bakom mig — oändligt — jag har gjort människor olyckliga och människor ha gjort mig olycklig, det ena får kvitta med det andra — men innan jag dör så vill jag se er lycklig... Våra öden äro hopsnodda genom er far — och annat mer...

STUDENTEN.

Men släpp min hand, ni tar ju min kraft, ni kyler ut mig, vad vill ni?

GUBBEN.

Tålamod, och ni skall se och förstå... Där kommer fröken...

STUDENTEN.

Överstens dotter?

GUBBEN.

Ja! Dotter! Se på henne! — Har ni sett ett sådant mästerverk?

STUDENTEN.

Hon är lik marmorstatyn därinne...

GUBBEN.

Det är ju hennes mor!

STUDENTEN.

Ni har rätt — aldrig såg jag sådan kvinna av kvinna född. — Säll den man som henne föra får till altare och hem!

GUBBEN.

Ni kan se det! — Alla finna icke hennes skönhet... Väl, så är det skrivet!

FRÖKEN

in från vänster i modärn engelsk amasondräkt, går långsamt, utan att se åt någon, till porten, där hon stannar och säger ett par ord till Portvakterskan; därpå in i huset.

STUDENTEN

med handen för ögonen.

GUBBEN.

Gråter ni?

STUDENTEN.

Inför det hopplösa finnes ju endast förtvivlan!

GUBBEN.

Jag kan öppna dörrar och hjärtan, bara jag finner en arm till min vilja... Tjäna mig, och ni skall härska...

STUDENTEN.

Är det något paktum? Skall jag sälja min själ?

GUBBEN.

Ingenting sälja! — Ser ni, jag har tagit, hela mitt liv; nu har jag en trängtan att få ge! ge! Men ingen vill ta emot... jag är rik, mycket rik, men har inga arvingar, jo en lymmel, som pinar livet ur mig... bliv ni mig som son, ärv mig levande, njut av tillvaron så jag ser det, på avstånd åtminstone.

STUDENTEN.

Vad skall jag göra?

GUBBEN.

Gå och hör Valkyrian först!

STUDENTEN.

Den saken är ju avgjord — vad mer?

GUBBEN.

I afton skall ni sitta därinne i runda salongen!

STUDENTEN.

Hur skall jag komma dit?

GUBBEN.

Genom Valkyrian!

STUDENTEN.

Varför har ni just valt mig till ert medium? Kände ni mig förut?

GUBBEN.

Ja, naturligtvis! Jag har haft ögonen på er länge... Men se nu där, se på balkongen hur jungfrun hissar flaggen på halv stång efter konsuln... och så vänder hon på sängkläderna... Ser ni det blåa täcket? — Det var för två att sova under, men nu är det för en...

FRÖKEN synes nu omklädd vattna hyacinterna i fönstret.

GUBBEN.

Där är min lilla flicka, se på henne, se! — Hon talar vid blommorna, är hon inte själv lik den blåa hyacinten?... Hon ger dem dricka, bara rent vatten, och de förvandla vattnet i färger och vällukt... nu kommer översten med tidningen! — Han visar henne husraset... nu pekar han på ert porträtt! Hon är icke likgiltig... hon läser om bedriften... jag tror det mulnar, tänk om det blir regn, då sitter jag vackert här, om inte Johansson kommer tillbaka snart...

Det mulnar och mörknar; GUMMAN vid reflexions-spegeln stänger sitt fönster.

GUBBEN.

Nu stänger min fästmö fönstret... sjuttinio år... reflexionsspegeln är den enda spegel hon begagnar, för i den ser hon sig icke själv, bara yttervärlden och från två håll, men världen kan se henne, det har hon inte tänkt på... En vacker gumma för resten...

Nu synes DEN DÖDE i svepning komma ut ur porten.

STUDENTEN.

Herre Gud, vad ser jag?

GUBBEN.

Vad ser ni?

STUDENTEN.

Ser n i icke, i porten, den döde?

GUBBEN.

Jag ser ingenting, men jag väntade mig just! Berätta...

STUDENTEN.

Han går ut på gatan... Paus. Nu vänder han på huvet och betraktar flaggen.

GUBBEN.

Va sa jag? Han kommer nog att räkna kransarne med, och läsa på visitkorten... Ve den som saknas!

STUDENTEN.

Nu vänder han om hörnet...

GUBBEN.

Han ska räkna de fattiga vid servistrappan... de fattiga dekorera så bra: »åtföljd av välsignelser från de många», ja, men min välsignelse får han inte! — Det var en stor rackare, oss emellan...

STUDENTEN.

Men välgörande...

GUBBEN.

Välgörande rackare, som alltid tänkte på en vacker begravning... När han kände slutet nalkas, så klådde han staten på 50,000 kronor... nu går hans dotter där i en annans äktenskap och undrar om arvet... han, rackarn, hör allt vad vi säger, och det är väl unnat! — Där kommer Johansson!

JOHANSSON in från vänster.

GUBBEN.

Rapport!

JOHANSSON talar ohörbart.

GUBBEN.

Jaså inte hemma? Du är ett fä! — Och telegrafen? — Ingenting!... Vidare!... Klockan 6 i afton? Det är bra! — Extranumret? — Hela namnet ute! Student Arkenholz, född... föräldrar... utmärkt... jag tror det börjar regna... Va sa han för slag?... Jaså, jaså! — Han ville inte? — Så måste han då! — Där kommer den förnäme! — Skjut mig om hörnet, Johansson, så får jag höra vad de fattiga säger... Och Arkenholz väntar mig här... förstår han det! — Skynda på, skynda på!

JOHANSSON
skjuter stolen om hörnet.

STUDENTEN
står kvar och betraktar Fröken, som nu krattar i blomkrukorna.

*

DEN FÖRNÄME

in sorgklädd, tilltalar den Mörka Damen, som gått på trottoaren.

Ja, vad kan man göra åt det? — Vi få vänta!

DAMEN.

Jag kan inte vänta!

DEN FÖRNÄME.

Är det så? Res till landet då!

DAMEN.

Det vill jag inte.

DEN FÖRNÄME.

Kom hitåt, annars hör de vad vi säger.

De dra sig åt affischkolonnen och fortsätta samtalet ohörbart.

*

JOHANSSON

in från höger; till Studenten.

Patron bad herrn inte glömma det andra!

STUDENTEN långsamt.

Hör nu — säg mig först: vem är patron?

JOHANSSON.

Ja! Han är så mycket, och har varit allting.

STUDENTEN.

Är han klok?

JOHANSSON.

Ja, vad är *det*? — Han har hela sitt liv sökt efter ett söndagsbarn, påstår han, men det kan vara osant...

STUDENTEN.

Vad vill han, är han girig?

JOHANSSON.

Han vill härska... Hela dagen drar han omkring i sin char likt guden Thor... han ser på hus, raserar dem, öppnar gator, bebygger torg; men han bryter sig in i hus också, kryper in genom fönster, härjar med människors öden, dödar sina fiender och förlåter aldrig. — Kan herrn föreställa sig att den lilla halta har varit en Don Juan, fastän han alltid förlorat sina kvinnor?

STUDENTEN.

Hur kan det gå ihop?

JOHANSSON.

Jo, han är så illslug att han får kvinnorna att gå, när han ledsnat på dem... Emellertid, nu är han liksom en hästtjyv på mänskomarknaden, han stjäl mänskor, på mångahanda sätt... Mig har han bokstavligen stulit ur rättvisans händer... jag hade nämligen begått en blunder, hm; som endast han visste om; i stället för att sätta in mig, så gjorde han mig till träl; jag trälar för bara maten, som inte är den bästa...

STUDENTEN.

Vad vill han göra i det här huset då?

JOHANSSON.

Ja, si det vill jag inte säga! Det är så invecklat.

STUDENTEN.

Jag tror att jag går ifrån det här...

JOHANSSON.

Si på fröken som tappa sitt armband, genom fönstret...

Fröken har tappat armbandet genom öppna fönstret.

STUDENTEN

fram sakta, tar upp armbandet och räcker det åt Fröken, som tackar stelt; Studenten går tillbaka till Johansson.

JOHANSSON.

Jaså, han tänker gå... Det är inte så lätt, som en tror när han fått nätet över huvet på en... Och han fruktar ingenting mellan himmel och jord... jo, en sak, eller rättare en person...

STUDENTEN.

Vänta nu, kanske jag vet!

JOHANSSON.

Hur kan ni veta?

STUDENTEN.

Jag gissar! — Är det... en liten mjölkflicka han fruktar?

JOHANSSON.

Han vänder sig alltid bort, när han möter en mjölkvagn... och så talar han i sömnen, han har visst varit i Hamburg en gång...

STUDENTEN.

Kan man tro denna man?

JOHANSSON.

Man kan tro honom — om allt!

STUDENTEN.

Vad gör han där om hörnet nu?

JOHANSSON.

Han lyssnar, på de fattiga... Sår ut ett litet ord, plockar ut en sten i sänder, tills huset rasar...

figurligt talat... Ser ni, jag är en bildad karl och har varit bokhandlare... Ska ni gå nu?

STUDENTEN.

Jag har svårt att vara otacksam... Denne man har räddat min far en gång, och nu begär han bara en liten återtjänst...

JOHANSSON.

Vad är det?

STUDENTEN.

Jag skall gå och se Valkyrian...

JOHANSSON.

Det förstår jag inte... Men han har alltid nya påhitt... Si, nu talar han vid polisen... han håller sig alltid till poliser, och anlitar dem, invecklar dem med intressen, binder dem med falska löften och förespeglingar, allt under det han pumpar dem. — Ni ska se, att innan natten är han mottagen i den runda salongen!

STUDENTEN.

Vad vill han där? Vad har han med översten?

JOHANSSON.

Ja... jag anar, men jag vet inte! Ni får väl se själv, när ni kommer dit!...

STUDENTEN.

Aldrig kommer jag in där...

JOHANSSON.

Det beror på er själv! — Gå till Valkyrian...

STUDENTEN.

Är det vägen?

JOHANSSON.

Ja, när han sagt det! — Se på, se på honom, på stridsvagnen, i triumf dragen av tiggarne, som inte få ett öre i lön, bara en vink om att det skall vankas något på hans begravning!

GUBBEN

in stående i rullstolen, dragen av en tiggare, åtföljd av de andra.

Hyllen den ädle ynglingen, som med fara för sitt eget liv räddat de många vid gårdagens olyckshändelse! Hell, Arkenholz!

TIGGARNE

blotta sina huven men utan att hurra.

FRÖKEN

i fönstret, viftar med sin näsduk.

ÖVERSTEN

stirrar ut genom sitt fönster.

GUMMAN

reser sig vid sitt fönster.

JUNGFRUN

på balkongen hissar flaggan i topp.

GUBBEN.

Klappen i händerna, medborgare, det är visserligen söndag, men åsnan i brunnen och axet på åkern ger oss absolution, och fastän jag icke är något söndagsbarn, så äger jag både spådomsandan och läkegåvan, ty jag har kallat en drunknad till liv en gång... ja, det var i Hamburg en söndagsförmiddag som nu...

*

MJÖLKFLICKAN

in, sedd endast av Studenten och Gubben; hon sträcker upp armarne som en drunknande och fixerar Gubben.

GUBBEN

sätter sig, därpå sjunker han ihop av fasa.

Johansson! Kör mig undan! Fort! — Arkenholz, glöm inte Valkyrian!

STUDENTEN.

Vad är detta allt?

JOHANSSON.

Vi få väl se! Vi få väl se!

Ini den runda salongen: i fonden vit spegelkakelugn med pendyl och kandelabrar; till höger tamburn med perspektiv åt ett grönt rum med mahognymöbel; till vänster står statyn beskuggad av palmer, och kan döljas av förhängen; till vänster i fonden dörr till hyacintrummet, där FRÖKEN sitter och läser. Man ser ÖVERSTEN från ryggen där han sitter och skriver i gröna rummet.

BENGTSSON, betjänten, i livré, kommer från tamburen med JOHANSSON i frack och vit halsduk.

BENGTSSON.

Nu ska Johansson servera, medan jag tar emot kläderna. Har han varit med om det förr?

JOHANSSON.

Jag går ju och rullar en stridsvagn på dan, som han vet, men om aftnarne serverar jag på bjudningar, och det var alltid min dröm att komma in i det här huset... Det är konstigt folk, va?

BENGTSSON.

Ja-a, lite ovanliga, kan man säga.

JOHANSSON.

Är det musikafton, eller vad skall det bli?

BENGTSSON.

Det är den vanliga spöksupén, vi kallar. De dricker te, säger inte ett ord, eller talar översten ensam; och så knaprar de på småbröd, alla på en gång, att det låter som råttor i ett vindskontor.

JOHANSSON.

Varför kallas det spöksupé?

BENGTSSON.

De ser ut som spöken... Och med det här ha de hållit på i tjugu år, alltid samma mänskor, som säger detsamma, eller tiger de för att slippa skämmas.

JOHANSSON.

Är det inte en fru i huset också?

BENGTSSON.

Jo då, men den är fjoskig; hon sitter i en garderob, därför att hennes ögon inte tål ljuset... Hon sitter härinne...

Visar på en tapetdörr i väggen.

JOHANSSON.

Därinne?

BENGTSSON.

Jaa, jag sa ju att de är lite ovanliga...

JOHANSSON.

Hur ser hon ut då?

BENGTSSON.

Som en mumie... vill han se på henne?

Öppnar tapetdörrn.

Si där sitter hon!

JOHANSSON.

Kors i Je...

*

MUMIEN jollrar.

Vafför ska han öppna dörrn, ha ja inte sagt att den ska vara stängd...

BENGTSSON pjollrar.

Ta, ta, ta, ta! Lilla lollan ska vara snäll nu, så får hon något gott! — Vackra gojan!

MUMIEN som en papegoja.

Vackra gojan! Å Jakob ä där? Kurrrrre!

BENGTSSON.

Hon tror att hon är en papegoja, och det är ju möjligt så är... Till Mumien. Polly, vissla lite för oss!

MUMIEN visslar.

JOHANSSON.

Jag har ju sett mycket, men maken aldrig!

BENGTSSON.

Sir ni, när ett hus blir gammalt, så möglar det, och när folk sitter länge samman och pinar varann, så blir de tokiga. Denna fru i huset — tyst Polly! — denna mumie har suttit här i fyrtio år — samma man, samma möbler, samma släktingar, samma vänner...

Stänger igen om Mumien.

Och vad som passerat här i huset — det vet jag knappast... Se på den här statyn... det är frun som ung!

JOHANSSON.

Å Herre Gud! — Är detta mumien?

BENGTSSON.

Ja! — Det är ju att gråta åt! — Men denna fru har, genom inbillningens makt eller något annat,

fått vissa av den pratsjuka fågelns egenheter — hon tål således icke krymplingar och sjuka... Hon tål icke sin egen dotter, därför att hon är sjuk...

JOHANSSON.

Är fröken sjuk?

BENGTSSON.

Visste han inte det?

JOHANSSON.

Nej!... Och översten, vem är det?

BENGTSSON.

Ni får väl se!

JOHANSSON betraktar statyn.

Det är rysligt att tänka sig... Hur gammal är frun nu?

BENGTSSON.

Det vet ingen... men det berättas, att när hon var trettifem, såg hon ut som nitton och det inbillade hon översten att hon var... Här i huset... Vet han vad den där svarta japanska skärmen är till, bredvid schäslongen? — Den kallas dödsskärmen och ställes för, när någon skall dö, alldeles som på sjukhusen...

JOHANSSON.

Det var ett fasligt hus... Och hit in önskade sig studenten som till paradiset...

BENGTSSON.

Vilken student? Jaså han! Som skall komma hit i kväll... Översten och fröken råkade honom

på operan, och blevo båda betagna i honom... Hm! ... Men nu är det min tur att fråga: Vem är hans patron? Direktörn i rullstolen...?

JOHANSSON.

Ja! ja! — Kommer han också hit?

BENGTSSON.

Bjuden är han inte.

JOHANSSON.

Den kommer objuden! i nödfall!...

GUBBEN

i tamburen, redingote, cylinder, kryckor, smyger sig fram och lyssnar.

BENGTSSON.

Det är en riktig tjyvgubbe, va?

JOHANSSON.

Fullfjädrad!

BENGTSSON.

Han ser ut som fan själv!

JOHANSSON.

Och trollkarl är han visst också! — för han går genom lyckta dörrar...

GUBBEN

fram, tar Johansson i örat.

Bov! — Akta dig! Till Bengtsson. Anmäl mitt besök hos översten!

BENGTSSON.

Ja, men det väntas främmande här...

GUBBEN.

Det vet jag! Men mitt besök är nästan väntat, om icke efterlängtat...

BENGTSSON.

Jaså! Hur var namnet? Direktör Hummel!

GUBBEN.

Alldeles, ja!

BENGTSSON

går genom tamburen till gröna rummet, vars dörr stänges.

GUBBEN till Johansson.

Försvinn!

JOHANSSON tvekar.

GUBBEN.

Försvinn!

JOHANSSON försvinner i tamburen.

GUBBEN

avsynar rummet; stannar framför statyn i djup förvåning.

Amalia!... Det är hon!... Hon!

Han strövar i rummet och fingrar på saker; ordnar sin peruk framför spegeln; återvänder till statyn.

MUMIEN inifrån garderoben.

Vack-rrra gojan!

GUBBEN far tillsammans.

Vad var det? Är det en papegoja i rummet? Men jag ser ingen!

MUMIEN.

Ä Jakob där?

GUBBEN.

Det spökar!

MUMIEN.

Jakob!

GUBBEN.

Jag blir rädd!... Det var sådana hemligheter de bevarade här i huset!

Han betraktar en tavla med ryggen vänd åt garderoben.

Där är han!... Han!

MUMIEN

fram, bakom Gubben och rycker i hans peruk.

Kurrr-e! Ä de Kurrre?

GUBBEN flyger i luften.

Herre evige i himmelen! — Vem är det?

MUMIEN med mänsklig stämma.

Är det Jakob?

GUBBEN.

Jag heter Jakob, verkligen...

MUMIEN med rörelse.

Och jag heter Amalia!

GUBBEN.

Nej, nej, nej... Å Herre Je...

MUMIEN.

Så jag ser ut! Ja! — Och har sett ut så där! Det är uppbyggligt att leva — jag lever mest i garderoben, både för att slippa se, och att slippa ses... Men du Jakob, vad söker du här?

GUBBEN.

Mitt barn! Vårt barn...

MUMIEN.

Hon sitter där.

GUBBEN.

Var?

MUMIEN.

Där, i hyacintrummet!

GUBBEN betraktar Fröken.

Ja, det är hon! Paus. Vad säger hennes far, jag menar översten? Din man?

MUMIEN.

Jag var ond på honom en gång, och då talte jag om alltsammans...

GUBBEN.

Nåå?

MUMIEN.

Han trodde mig inte, utan svarade: »Så där bruka alla hustrur säga, när de vilja mörda sin man.» — Det var ett rysligt brott i alla fall. Hela hans liv är ju förfalskat, hans stamtavla likaså; jag läser i adelsmatrikeln ibland, och då tänker jag: Hon går med falskt prästbetyg som en piga, och det straffas ju med spinnhus.

GUBBEN.

Det är många som gör det; jag vill minnas du hade orätt födelseår...

MUMIEN.

Det var min mor, som lärde mig... det rådde jag inte för!... Men du hade dock största skulden i vårt brott...

GUBBEN.

Nej, din man framkallade detta brottet, då han tog min fästmö ifrån mig! — Jag var född sådan att

jag icke kunde förlåta förrn jag straffat — jag tog det som en befallande plikt... och gör så än!

MUMIEN.

Vad söker du här i huset? Vad vill du? Hur har du kommit in? — Är det om min dotter? Rör du vid henne, så måste du dö!

GUBBEN.

Jag vill henne väl!

MUMIEN.

Men du får skona hennes far!

GUBBEN.

Nej!

MUMIEN.

Då måste du dö; i detta rum; bakom denna skärm...

GUBBEN.

Må ske... men jag kan icke släppa bettet, när jag bitit...

MUMIEN.

Du vill gifta henne med studenten; varför det? Han är ju ingenting och äger ingenting.

GUBBEN.

Han blir rik, genom mig!

MUMIEN.

Är du bjuden hit i afton?

GUBBEN.

Nej, men jag ämnar låta bjuda mig på spöksupén här!

MUMIEN.

Vet du vilka som komma?

GUBBEN.

Inte riktigt.

MUMIEN.

Baron... som bor här ovanpå, och vars svärfar begrovs i middags...

GUBBEN.

Han, som skall skiljas för att gifta sig med portvaktens dotter... Han, som en gång var din — älskare!

MUMIEN.

Och så kommer din fordna fästmö, som min man förförde...

GUBBEN.

En vacker samling...

MUMIEN.

Gud om vi fick dö! Om vi fick dö!

GUBBEN.

Varför umgås ni då?

MUMIEN.

Brott och hemligheter och skuld binder ju oss tillsammans! — Vi ha brutit och gått isär, så oändligt många gånger, men så dras vi ihop igen...

GUBBEN.

Nu tror jag översten kommer...

MUMIEN.

Då går jag in till Adèle... Paus. Jakob, tänk på vad du gör! Skona honom...

Paus. Hon går.

*

ÖVERSTEN in, kall, reserverad.

Var så god och sitt!

GUBBEN sätter sig långsamt.

Paus.

ÖVERSTEN fixerar.

Det är herrn som skrivit det här brevet?

GUBBEN.

Ja!

ÖVERSTEN.

Herrn heter Hummel?

GUBBEN.

Ja!

Paus.

ÖVERSTEN.

Då jag nu vet att ni köpt in alla mina utestående reverser, så följer därav att jag ligger i händerna på er. Vad vill ni nu?

GUBBEN.

Jag vill ha betalt, på ett eller annat sätt.

ÖVERSTEN.

På vad sätt?

GUBBEN.

Ett mycket enkelt — låt oss inte tala om pängarne — tolerera mig bara i ert hus, som gäst!

ÖVERSTEN.

Om ni är hjälpt med så lite...

GUBBEN.

Tack!

ÖVERSTEN.

Och sedan?

GUBBEN.

Avskeda Bengtsson!

ÖVERSTEN.

Varför skulle jag det? Min trotjänare, som varit hos mig i en mansålder — som äger fosterländska medaljen för trogen tjänst — varför skulle jag det?

GUBBEN.

Allt detta vackra, det är han i era föreställningar — Han är icke den han synes vara!

ÖVERSTEN.

Vem är egentligen det?

GUBBEN ryggar.

Sant! Men Bengtsson måste bort!

ÖVERSTEN.

Vill ni bestämma om mitt hus?

GUBBEN.

Ja! Efter som jag äger allt som här synes — möbler, gardiner, servis, linneskåp... med mera!

ÖVERSTEN.

Vad för mera?

GUBBEN.

Allt! Allt som synes äger jag, det är mitt!

ÖVERSTEN.

Väl, det är ert! Men min adliga sköld, och mitt goda namn förblir mitt!

GUBBEN.

Nej, icke ens det! Paus. Ni är icke adelsman!

ÖVERSTEN.

Vet skäms!

GUBBEN tar upp ett papper.

Om ni läser detta utdrag ur vapenboken, skall ni se att den ätt, vars namn ni bär, har varit utdöd i hundra år!

ÖVERSTEN läser.

Jag har visserligen hört sådana rykten, men jag bär namnet efter min far... Läser. Det är rätt; ni har rätt... jag är icke adelsman! — Icke ens det! — Då tar jag bort min signetring. — Det är sant, den tillhör er... Var så god!

GUBBEN stoppar på sig ringen.

Nu fortsätter vi! — Ni är icke heller överste!

ÖVERSTEN.

Är jag icke?

GUBBEN.

Nej! Ni har varit för detta tillförordnad överste i amerikansk frivillig tjänst, men efter kriget på Kuba och arméns omorganisation äro alla forna titlar indragna...

ÖVERSTEN.

Är det sant?

GUBBEN tar åt fickan.

Vill ni läsa?

ÖVERSTEN.

Nej, det behövs inte!... Vem är ni, som har rätt att sitta och avkläda mig på detta sätt?

GUBBEN.

Får väl se! Men vad avkläda beträffar... vet ni vem ni är?

ÖVERSTEN.

Skäms ni inte?

GUBBEN.

Tag av er håret, och titta er i spegeln, men ta ut tänderna med detsamma och raka bort mustascherna, låt Bengtsson snöra upp järnlivet, så få vi se om inte betjänten XYZ skall känna igen sig; han som var matfriare i en viss kökskammare...

ÖVERSTEN
tar efter ringklockan på bordet.

GUBBEN förekommer.

Rör inte vid klockan, kalla inte på Bengtsson, ty då låter jag arrestera honom... Nu kommer gästerna — håll er nu lugn, så spela vi våra gamla roller vidare!

ÖVERSTEN.

Vem är ni? Jag känner igen blicken och tonfallet...

GUBBEN.

Forska inte, tig och lyd bara!

*

STUDENTEN
in, bugar sig för Översten

Herr överste!

ÖVERSTEN.

Välkommen i mitt hus, unge man! Ert ädla uppförande vid den stora olyckan har fört ert namn på allas läppar, och jag räknar som en ära få möta er i mitt hem...

STUDENTEN.

Herr överste, min låga härkomst... Ert lysande namn och ädla börd...

ÖVERSTEN.

Får jag föreställa kandidat Arkenholz, direktör Hummel... Behagar kandidaten stiga in och hälsa damerna, jag måste avsluta ett samtal med direktören...

STUDENTEN

visas in till hyacintrummet, där han förblir synlig, stående i blygt samtal med Fröken.

ÖVERSTEN.

En syperb ung man, musikalisk, sjunger, skriver poesi... Vore han adelsman och jämbördig skulle jag ingenting ha emot... ja...

GUBBEN.

Vad då?

ÖVERSTEN.

Min dotter...

GUBBEN.

Er dotter! — Apropå, varför sitter hon jämt därinne?

ÖVERSTEN.

Hon måste sitta i hyacintrummet, när hon inte är ute! Det är en egenhet hos henne... Där ha

vi fröken Beate von Holsteinkrona... ett charmangt fruntimmer... stiftsfröken med en ränta lagom stor för hennes stånd och villkor...

GUBBEN för sig.

Min fästmö!

*

FÄSTMÖN vithårig, ser tokig ut.

ÖVERSTEN.

Fröken Holsteinkrona, direktör Hummel...

FÄSTMÖN niger och sätter sig.

*

DEN FÖRNÄME
in, hemlighetsfull, sorgklädd, sätter sig.

ÖVERSTEN.

Baron Skanskorg...

GUBBEN avsides, utan att resa sig.

Jag tror det är juveltjyven... Till Översten. Släpp in mumien, så är samlingen fullständig...

ÖVERSTEN
i dörren till hyacintrummet.

Polly!

*

MUMIEN in.

Kurrrrr-e!

ÖVERSTEN.

Skall ungdomen in här också?

GUBBEN.

Nej! Inte ungdomen! Den skall förskonas...

Alla sitta nu i en krets stumma.

ÖVERSTEN.

Får vi ta in teet?

GUBBEN.

Vad skall det tjäna till! Ingen tycker om te, och därför ska vi inte sitta och hyckla.

Paus.

ÖVERSTEN.

Ska vi konversera då?

GUBBEN

långsamt och med pauser.

Tala om väderleken, som vi känner, fråga hur vi mår, som vi vet; jag föredrar tystnaden, då hör man tankar, och ser det förflutna; tystnaden kan ingenting dölja... vilket orden kan; jag läste häromdan att språkens olikhet verkligen uppkommit hos de vilda folken i avsikt att dölja stammens hemligheter för de andra; språken äro således chiffer, och den som finner nyckeln, han förstår alla världens språk; men det hindrar icke att hemligheter kunna röjas utan nyckel, och särskilt i det fall att faderskapet behöver bevisas, men bevisning inför domstol det är något annat; två falska vittnen utgöra full bevisning däruti de ense äro, men på sådana expeditioner jag åsyftar, tar man inga vittnen med sig, naturen själv har nedlagt hos människan en blygselkänsla, som söker dölja det som skall döljas; dock vi glida in i situationer utan att vilja det, och till-

fällen erbjuda sig stundom, då det hemligaste skall uppenbaras, då masken ryckes från bedragaren, då boven avslöjas...

Paus; alla betrakta varandra tigande.

Så tyst det blev!

Lång tystnad.

Här till exempel, i detta aktningsvärda hus, i detta vackra hem, där skönhet, bildning och välstånd förenats...

Lång tystnad.

Alla vi som sitta här, vi veta vilka vi äro... icke sant?... jag behöver icke säga det... och ni känner mig, fastän ni låtsas okunnighet... Därinne återigen sitter min dotter, min, det vet ni också... Hon hade förlorat lusten att leva, utan att veta varför... men hon vissnade i denna luft som andades brott, bedrägeri, och all slags falskhet... därför sökte jag åt henne en vän, i vars närhet hon kunde förnimma ljuset och värmen från en ädel handling...

Lång tystnad.

Detta var min mission i detta hus: att rensa ut ogräset, avslöja brotten, göra upp bokslutet, så att det unga får börja nytt i detta hem, som jag skänkt dem!

Lång tystnad.

Nu beviljar jag fritt avtåg, för var och en i tur och ordning; den som stannar låter jag häkta!

Lång tystnad.

Hör hur klockan knäpper, som dödsuret i väggen! Hör ni vad hon säger? »Ti-den! Ti-den! — — —»

När hon slår, om en liten stund, då är er tid ute, då får ni gå men icke förr. Men hon hyttar först, innan hon slår! — Hör! nu varnar hon: »Klockan kan slå.» — — — Jag också kan slå...

Han slår med kryckan i bordet.

Hör ni?

Tystnad.

MUMIEN

fram till pendylen och stannar den; därpå redigt och allvarligt.

Men jag kan stanna tiden i dess lopp — jag kan göra det förflutna om intet, det gjorda ogjort; men icke med mutor, icke med hot — utan genom lidande och ånger — — —

Går fram till Gubben.

Vi äro stackars människor, det vet vi; vi ha brutit, vi ha felat, vi som alla; vi äro icke de vi synas, ty vi äro i grunden bättre än vi själva, då vi ogilla våra förseelser; men att du Jakob Hummel med falska namnet skall sitta domare, det utvisar att du är sämre än vi stackare! Du är icke heller den du synes vara! — Du är en mänskotjuv, ty du har stulit mig en gång med falska förespeglingar; du har mördat konsuln som begrovs här i dag, du strypte honom med skuldsedlar; du har stulit studenten genom att binda honom med en fingerad skuld av hans far, som aldrig var skyldig dig ett öre...

GUBBEN

har försökt resa sig och taga ordet, men har fallit ner i stolen och krympt ihop, krymper allt mer och mer under följande.

MUMIEN.

Men det finns en svart punkt i ditt liv, som jag icke känner riktigt, dock anar... jag tror att Bengtsson har reda på det!

Ringer i bordsklockan.

GUBBEN.

Nej, inte Bengtsson! Inte den!

MUMIEN.

Jaså, han vet det! Ringer igen.

Nu synes den lilla MJÖLKFLICKAN i tamburdörren, osedd av alla utom av GUBBEN, som fasar; FLICKAN försvinner, då BENGTSSON inträder.

MUMIEN.

Känner Bengtsson denna herre?

BENGTSSON.

Jo, jag känner honom och han mig. Livet växlar som vi vet, och jag har tjänt hos honom, han en annan gång hos mig. Han var således matfriare i min kökskammare i två hela år — som han måste bort klockan tre, så gjordes middan färdig klockan två, och huset fick äta uppvärmd mat efter den där oxen — men han drack också ur buljongen, som sedan måste spädas med vatten — han satt där ute som en vampyr och sög all must ur huset, så att vi blev som skelett — och han höll på att få oss i fängelse, när vi kallade kokerskan tjyv.

Senare råkade jag denna man i Hamburg under ett annat namn. Då var han ockrare eller blodsugare; men där var han även anklagad för att ha narrat en flicka ut på isen för att dränka henne, emedan hon bevittnat ett brott han fruktade få upptäckt...

MUMIEN
far med handen över gubbens ansikte.

Det är du! Tag nu fram reverserna och testamentet!

JOHANSSON
synes i tamburdörren och betraktar uppträdet med stort intresse, då han nu blir fri från träldomen.

GUBBEN
tar fram en bunt papper och kastar på bordet.

MUMIEN
stryker gubben på ryggen.

Gojan! Ä Jakob där?

GUBBEN som en papegoja.

Jakob ä där! — Kakadora! Dora!

MUMIEN.

Kan klockan slå?

GUBBEN kluckar.

Klockan kan slå!

Härmar gök-klockan.

Ko-ko, ko-ko, ko-ko!...

MUMIEN öppnar garderobsdörren.

Nu är klockan slagen! — Stig opp, gå in i garderoben där jag suttit i tjugu år och begråtit vår förseelse. — Det hänger ett snöre därinne som kan föreställa det som du strypte konsuln med däroppe, och med vilket du ämnade strypa din välgörare... Gå!

GUBBEN går in i garderoben.

MUMIEN stänger dörren.

Bengtsson! Sätt skärmen för! Dödsskärmen!

BENGTSSON
sätter skärmen för dörrn.

MUMIEN.
Det är fullbordat! — Gud vare hans själ nådig!

ALLA.
Amen!

Lång tystnad.

*

Ini hyacintrummet synes FRÖKEN vid en harpa med vilken hon ackompanjerar STUDENTENS recitation.

SÅNG med preludium före.

Solen såg jag, så mig syntes
som jag skådat Den Fördolde;
sina verk var mänska njuter,
säll är den det goda övar.
För din vredes gärning som du övat
gör ej bot med ondska;
hugna den du har bedrövat
med din godhet, har du båtnad.
Ingen fruktar som ej illa gjorde;
gott är menlös vara.

— — —

Ett rum i någon bisarr stil, orientaliska motiv. Hyacinter i alla färger överallt. På kakelugnen sitter en stor Buddhabild med en rotskiva i knä, och ur den har stängeln av en Askalonlök skjutit upp, bärande den klotformiga blomställningen med vita stjärnblommor!

I fonden höger, dörr ut till Runda salongen: där man ser ÖVERSTEN och MUMIEN sitta sysslolösa och tysta; även ett stycke av dödsskärmen är synligt; vänster: dörr till servering och kök.

STUDENTEN och FRÖKEN (Adèle) vid bordet; hon vid harpan; han stående.

FRÖKEN.

Sjung nu för mina blommor!

STUDENTEN.

Är detta er själs blomma?

FRÖKEN.

Det är min enda! Älskar ni hyacinten?

STUDENTEN.

Jag älskar den över alla andra, dess jungfruliga gestalt som smärt och rak reser sig från rotskivan, vilar på vattnet och sänker sina vita rena rötter i det färglösa flytande; jag älskar dess färger; den snövita oskyldiga rena, den honinggula ljuva, den skära unga, den röda mogna, men över alla den blå, daggblå, den djupögda, den trofasta... jag älskar dem alla, mer än guld och pärlor, har älskat dem

sedan jag var barn, har beundrat dem, emedan de besitta alla de vackra egenskaper jag saknar... Dock!...

FRÖKEN.

Vad?

STUDENTEN.

Min kärlek är obesvarad, ty de sköna blomstren hata mig...

FRÖKEN.

Huru?

STUDENTEN.

Deras doft, stark och ren av vårens första vindar, som dragit fram över smältande snö, den förvirrar mina sinnen, dövar mig, bländar mig, tränger mig ut ur rummet, beskjuter mig med giftiga pilar som göra mitt hjärta ve och mitt huvud hett! Känner ni icke den blommans saga?

FRÖKEN.

Säg den!

STUDENTEN.

Men först dess tyda. Rotskivan är jorden som vilar på vattnet eller ligger i myllan; nu skjuter stängeln upp, rak som världsaxeln, och i dess övre ända sitta de sexstråliga stjärnblommorna.

FRÖKEN.

Över jorden stjärnorna! O, det är stort, var fick ni det, hur såg ni det?

STUDENTEN.

Låt mig tänka! — I edra ögon! — Det är således en avbild av Kosmos... Därför sitter Buddha med

rotskivan jorden, ruvande med sina blickar för att se den växa ut och uppåt ombildande sig till en himmel. — Den stackars jorden skall bli himmel! Det väntar Buddha på!

FRÖKEN.

Nu såg jag — är icke snöblomman också sexstrålig som liljan-hyacinten?

STUDENTEN.

Ni sade't! — Då äro snöblommorna fallande stjärnor...

FRÖKEN.

Och snödroppen är en snöstjärna... vuxen ur snön.

STUDENTEN.

Men Sirius, den största och vackraste av firmamentets stjärnor i gult och rött, det är narcissen med dess gula och röda kalk och sex vita strålar...

FRÖKEN.

Har ni sett askalonlöken blomma?

STUDENTEN.

Ja, visst har jag! — Den bär sina blommor i en boll, ett klot som liknar himmelsgloben beströdd med vita stjärnor...

FRÖKEN.

Ja, Gud, så stort! Vilkens tanke var det?

STUDENTEN.

Din!

FRÖKEN.

Din!

STUDENTEN.

Vår! — Vi ha fött något tillsammans, vi äro vigda...

FRÖKEN.

Ännu icke...

STUDENTEN.

Vad återstår?

FRÖKEN.

Väntan, prövningarne, tålamodet!

STUDENTEN.

Väl! Pröva mig! Paus. Säg! Varför sitta föräldrarne därinne så tysta, utan att säga ett enda ord?

FRÖKEN.

Därför att de icke ha något att säga varann, därför att den ena icke tror vad den andra säger. Min far har uttryckt det så: Vad tjänar det till att tala, vi kan ändå inte lura varann?

STUDENTEN.

Det är rysligt att höra...

FRÖKEN.

Där kommer kokerskan... Se på henne, så stor och fet hon är...

STUDENTEN.

Vad vill hon?

FRÖKEN.

Hon vill fråga mig om middan, jag sköter nämligen hushållet under min mors sjukdom...

STUDENTEN.

Ska vi ha med köket att göra?

FRÖKEN.

Vi måste ju äta... Se på kokerskan, jag kan inte se henne...

STUDENTEN.

Vem är denna jättekvinna?

FRÖKEN.

Hon tillhör vampyrfamiljen Hummel; hon äter opp oss...

STUDENTEN.

Varför avskedas hon inte?

FRÖKEN.

Hon går inte! Vi rår inte på henne, vi ha fått henne för våra synder... Ser ni inte att vi tvina bort, täras...

STUDENTEN.

Får ni inte mat då?

FRÖKEN.

Jo, vi få många rätter, men all kraft är borta... Hon kokar ur köttet, ger oss trådarne och vatten, medan hon själv dricker ur buljongen; och när det är stek, kokar hon först ur musten, äter såsen, dricker spadet; allt vad hon vidrör förlorar sin saft, det är som om hon sög med ögonen; vi få sumpen, när hon druckit kaffet, hon dricker ur vinbuteljerna och fyller med vatten...

STUDENTEN.

Kör bort henne!

FRÖKEN.

Vi kan inte!

STUDENTEN.

Varför?

FRÖKEN.

Vi vet inte! Hon går inte! Ingen rår på henne — hon har ju tagit kraften från oss!

STUDENTEN.

Får jag köra bort henne?

FRÖKEN.

Nej! Det skall visst vara som det är! — Nu är hon här! Så frågar hon vad som skall vara till middan, jag svarar det och det; hon gör invändningar, och så blir det som hon vill.

STUDENTEN.

Låt henne bestämma själv, då!

FRÖKEN.

Det vill hon inte.

STUDENTEN.

Det var ett underligt hus. Det är förgjort!

FRÖKEN.

Ja! — Men nu vände hon om, när hon fick se er!

*

KOKERSKAN i dörren.

Näh, det var inte därför!

Flinar så tänderna synas.

STUDENTEN.

Ut, människa!

KOKERSKAN.

När jag behagar! Paus. Nu behagar jag!

Försvinner.

FRÖKEN.

Förivra er icke! — Öva er i tålamod; hon hör till prövningarne vi genomgå här i hemmet! Men vi har en husa också! Som vi få städa efter!

STUDENTEN.

Nu sjunker jag! Cor in æthere! Sång!

FRÖKEN.

Vänta!

STUDENTEN.

Sång!

FRÖKEN.

Tålamod! — Detta rummet kallas prövorummet — det är vackert att se på, men består av idel bristfälligheter...

STUDENTEN.

Otroligt; men det får man överse med! Vackert är det, men lite kallt. Varför eldar ni inte?

FRÖKEN.

Därför att det röker in.

STUDENTEN.

Kan man inte sota?

FRÖKEN.

Det hjälper inte!... Ser ni skrivbordet där?

STUDENTEN.

Utomordentligt vackert!

FRÖKEN.

Men det haltar; jag lägger varje dag en korkskiva under foten, men husan tar bort den när hon

sopar, och jag får skära en ny. Pennskaftet är varje morgon bläckigt och skrivtyget också; dem får jag tvätta efter henne, varje dag soln går upp. Paus. Vilket är det värsta ni vet?

STUDENTEN.

Att räkna tvätt! Hu!

FRÖKEN.

Det är mitt göra! Hu!

STUDENTEN.

Och mera?

FRÖKEN.

Att störas i sin nattsömn, när man måste upp och lägga övre haken på fönstret... som husan glömt.

STUDENTEN.

Och mera!

FRÖKEN.

Att stiga upp på en stege och laga spjällsnöret efter husan då hon ryckt av det.

STUDENTEN.

Och mera!

FRÖKEN.

Att sopa efter henne, att damma efter henne, och att göra eld i kakelugnen efter henne, hon bara lägger in veden! Att passa spjällen, att torka glasen, duka om bordet, dra upp buteljerna, öppna fönstren och vädra, bädda om min säng, skölja vattkaraffin när han blir grön av alger, köpa tändstickor och tvål, som alltid saknas, torka lampglas och klippa vekar,

för att lamporna icke skola röka, och för att lamporna icke skola slockna, när det är främmande måste jag fylla dem själv...

STUDENTEN.

Sång!

FRÖKEN.

Vänta! — Först mödorna, mödorna att hålla livets orena ifrån sig.

STUDENTEN.

Men ni äro ju förmögna, ha två tjänare!

FRÖKEN.

Det hjälper inte! Om man så har tre! Det är besvärligt att leva, och jag är trött ibland... Tänk er då en barnkammare till!

STUDENTEN.

Den största av fröjder...

FRÖKEN.

Den dyraste... Är livet värt så mycket besvär?

STUDENTEN.

Det beror väl av den lön man väntar av mödan... Jag skulle icke sky något för att vinna er hand.

FRÖKEN.

Tala icke så! — Ni kan aldrig få mig!

STUDENTEN.

Varför?

FRÖKEN.

Det får ni inte fråga.

Paus.

STUDENTEN.

Ni tappade armbandet genom fönstret...

FRÖKEN.

Därför att min hand är bliven så smal...

Paus.

KOKERSKAN

synes med en japansk flaska i handen.

FRÖKEN.

Där är hon som äter mig, och oss alla.

STUDENTEN.

Vad har hon i handen?

FRÖKEN.

Det är koloritflaskan med skorpionbokstäver på! Det är sojan, som förvandlar vatten till buljong, som ersätter sås, som man kokar kål på, som man gör sköldpaddsoppa av.

STUDENTEN.

Ut!

KOKERSKAN.

Ni suger musten ur oss, och vi ur er; vi tar blodet och ni får vattnet igen — med koloriten. Det är kolorit! — Nu går jag, men jag stannar ändå, så länge jag vill! Går.

STUDENTEN.

Varför har Bengtsson medalj?

FRÖKEN.

För sina stora förtjänsters skull.

STUDENTEN.

Har han inga fel?

FRÖKEN.

Jo, mycket stora, men för dem får man icke medalj.

De le.

STUDENTEN.

Ni har mycket hemligheter här i huset...

FRÖKEN.

Likt alla andra... låt oss behålla våra!

Paus.

STUDENTEN.

Älskar ni uppriktighet?

FRÖKEN.

Ja, måttlig!

STUDENTEN.

Det kommer över mig ibland ett rasande begär att säga allt vad jag tänker; men jag vet att världen skulle störta samman om man vore riktigt uppriktig. Paus. Jag var på en begravning häromdagen... i kyrkan — det var mycket högtidligt och vackert!

FRÖKEN.

Det var direktör Hummels?

STUDENTEN.

Mina falske välgörares, ja! — Vid likkistans huvud stod en äldre vän till den avlidne, och han förde prestaven; prästen särskilt imponerade på mig genom sitt värdiga uppträdande och sina rörande

ord. — Jag grät, vi gräto alla. — Efteråt gick vi på ett värdshus... Där fick jag veta att prestaven hade älskat den avlidnes son...

FRÖKEN

fixerar, för att utleta meningen.

STUDENTEN.

Och att den avlidne lånat pängar av sin sons beundrare... Paus. Dagen därpå häktades prästen, emedan han förskingrat kyrkkassan! — Det är vackert!

FRÖKEN.

Hu!

Paus.

STUDENTEN.

Vet ni, vad jag nu tänker om er?

FRÖKEN.

Säg det icke, för då dör jag!

STUDENTEN.

Jag måste, annars dör jag!...

FRÖKEN.

På hospitalet säger man allt vad man tänker...

STUDENTEN.

Alldeles ja! — Min far slutade på ett dårhus...

FRÖKEN.

Var han sjuk?

STUDENTEN.

Nej, han var frisk, men han var galen! Nåväl, det bröt ut en gång, och under följande omständig-

heter... Han var liksom vi alla omgiven av en krets umgänge, som han för korthetens skull kallade vänner; det var en hop uslingar förstås, som mänskor är mest. Men han måste något umgänge ha, eftersom han inte kunde sitta ensam. Nåväl, inte säger man mänskor vad man tänker om dem, i vardagslag, och inte gjorde han så heller. Han visste nog hur falska de voro, han kände deras trolöshet i botten... men han var en vis man och en väluppfostrad, därför var han alltid artig. Men en dag höll han en stor bjudning — det var om aftonen; han var trött av dagens arbete, och av ansträngningen att dels tiga, dels prata skit med gästerna...

FRÖKEN fasar.

STUDENTEN.

Nåväl, vid bordet knackar han tystnad, fattar sitt glas att hålla tal... Då släppte spärrhakarne, och i ett längre anförande avklädde han hela sällskapet, en efter annan, sa dem all deras falskhet. Och trött satte han sig mittpå bordet och bad dem dra åt helvete!

FRÖKEN.

Hu!

STUDENTEN.

Jag var närvarande, och jag glömmer aldrig vad som sedan hände!... Far och mor slogs, gästerna rusade på dörrn... och fadren fördes till dårhus där han dog! Paus. Genom att tiga för länge bildas det stillastående vatten som ruttnar, och så är det här i huset också. Här är något till ruttet här! Och jag trodde det var paradiset, när jag såg er

inträda här första gången... Då stod jag om söndagsmorgonen och såg hit in; jag såg en överste som icke var någon överste, jag hade en ädel välgörare som var en bandit och fick hänga sig, jag såg en mumie som ingen var och en jungfru, apropå var finnes virginiteten? Var finns skönhet? I naturen och i mitt sinne när det är klätt i söndagsdräkt! Var finns heder och tro? I sagorna och på barnföreställningarna! Var finns det som håller vad det lovar?... I min fantasi! — Nu ha era blommor förgiftat mig och jag har givit er giftet tillbaka — jag bad att få er till maka i ett hem, vi diktade, sjöngo och spelade, och så inträdde kokerskan... Sursum Corda! Försök en gång till att slå eld och purpur ur den gyllne harpan... försök, jag ber, jag befaller på mina knän... Väl, så gör jag det själv!

Tar harpan, men strängarne ljuda icke.

Den är stum och döv! Tänk att de skönaste blommorna äro så giftiga, äro de giftigaste, förbannelsen vilar ju över hela skapelsen och livet... Varför ville ni inte stå brud åt mig? Därför att ni är sjuk i livets källa... nu känner jag vampyren i köket börja suga mig, jag tror det är en Lamia som diar barn, det är alltid i kökskammarn som familjens barn bli nupna i hjärtbladen, såvida det icke sker i sängkammarn... det finns gifter som förta synen, och gifter som öppna ögonen — jag är visst född med det senare, ty jag kan icke se det fula vackert, eller kalla det onda gott, jag kan icke! Jesus Kristus nedsteg till helvetet, det var hans vandring på jorden, till dårhuset, tukthuset, bårhuset jorden; och dårarne dödade honom, när han ville

befria dem, men banditen blev lössläppt, banditen har alltid sympatierna! — Ve! Ve! över oss alla. Världens Frälsare fräls oss, vi förgås!

FRÖKEN har sjunkit samman, synes döende, ringer, BENGTSSON in.

FRÖKEN.

Kom med skärmen! Fort — jag dör!

BENGTSSON

tillbaka med skärmen, som han slår ut och ställer för Fröken.

STUDENTEN.

Befriaren kommer! Välkommen, du bleka, milda! — Sov du sköna, osälla, oskyldiga, utan skuld till dina lidanden, sov utan drömmar, och när du vaknar igen... må du hälsas av en sol som icke bränner, i ett hem utan damm, av fränder utan skam, av en kärlek utan vank... Du vise, milde Buddha, som sitter där och väntar att en himmel skall växa upp ur jorden, förläna oss tålamod i prövningen, renhet i viljan, att hoppet icke må komma på skam!

Det susar i harpans strängar; rummet fylles av vitt ljus.

Solen såg jag,
så mig tycktes
som jag skådat Den Fördolde;
sina verk var mänska njuter,
säll är den det goda övar,
för din vredes gärning som du övat
gör ej bot med ondska;
hugna den du har bedrövat,
med din godhet har du båtnad.
Ingen fruktar som ej illa gjorde,
gott är menlös vara.

Det hörs ett kvidande bakom skärmen.

Du stackars lilla barn, barn av denna villornas, skuldens, lidandets och dödens värld; den eviga växlingens, missräkningarnes och smärtans värld! Himmelens Herre vare dig nådig på färden...

Rummet försvinner; Boecklins Toten-Insel blir fond; svag musik, stilla, angenämt sorgsen, höres utifrån ön.

OPUS 4

PELIKANEN

PERSONER.

Modren, Elise, änka.
Sonen, Fredrik, juris studerande.
Dottern, Gerda.
Mågen, Axel, gift med Gerda.
Margret, tjänarinna.

En salong; dörr i fonden ut till matsalen; balkongdörr till höger i pan coupé.

Chiffonjé, skrivbord, schäslong med purpurrött överkast av schagg; en gungstol.

MODREN

in sorgklädd, sätter sig och slöar i en fåtölj; lyssnar orolig då och då.

Utanför spelas Chopins Fantaisie Impromptu œuvre Posthume op. 66.

MARGRET

kokerskan, in från fonden.

MODREN.

Stäng dörrn, är du snäll.

MARGRET.

Är frun ensam?

MODREN.

Stäng dörrn, är du snäll. — Vem är det, som spelar?

MARGRET.

Ett fasligt väder i kväll, blåser och regnar...

MODREN.

Stäng dörrn, är du snäll, jag kan inte fördra denna lukt av karbol och granris...

MARGRET.

Det visste jag, frun, och därför sa jag att herrn borde förts till gravkoret med ens...

MODREN.

Det var barnen, som ville ha begravningen hemma...

MARGRET.

Varför sitter frun kvar i det här, varför flyttar inte herrskapet?

MODREN.

Värden låter oss inte flytta, och vi kan inte röra oss... Paus. Varför har du tagit bort överdraget på röda schäslongen?

MARGRET.

Jag måste lämna det i tvätten. Paus. Frun vet ju, ja, herrn drog sin sista suck på soffan där; men tag då bort soffan...

MODREN.

Jag får inte rubba något förrän bouppteckningen är gjord... därför sitter jag här inspärrad... och i de andra rummen kan jag inte vara...

MARGRET.

Vad är det då?

MODREN.

Minnena... allt obehagligt, och den rysliga lukten... Är det min son som spelar?

MARGRET.

Ja! Han trivs inte här inne han; är orolig; och alltid är han hungrig, han säger att han aldrig varit mätt...

MODREN.

Han var alltid klen sen han föddes...

MARGRET.

Ett flaskbarn skulle ha stark föda sedan det blivit avvänt...

MODREN vasst.

Nåå? Har det fattats något?

MARGRET.

Inte precis, men ändå, frun skulle inte ha handlat det billigaste och sämsta; och släppa barn i skolan på en kopp cikoria och ett bröd, det är inte rätt.

MODREN.

Mina barn ha aldrig klagat på maten...

MARGRET.

Jaså? Inte för frun, nej, de ha inte vågat, men när de blevo vuxna kom de ut till mig i köket...

MODREN.

Vi ha alltid varit i små omständigheter...

MARGRET.

Ånej! Jag läste i bladet att herrn skattat för 20,000 kronor ibland...

MODREN.

Det gick åt!

MARGRET.

Ja ja! Men barnen ä klena, fröken Gerda, jag menar, unga frun är inte utväxt, fast hon fyllt tjugu år...

MODREN.

Vad pratar du?

MARGRET.

Jaja! Paus. Skall jag inte sätta in en brasa åt frun, här är kallt?

MODREN.

Nej, tack, vi ha inte råd att bränna opp våra pängar...

MARGRET.

Men kandidaten fryser hela dan, så han måste gå ut eller hålla sig varm vid pianot...

MODREN.

Han har alltid varit frusen...

MARGRET.

Hur kom det sig då?

MODREN.

Akta dig, Margret... Paus. Går det någon därute?

MARGRET.

Nej, det går ingen därute...

MODREN.

Tror du jag är spökrädd?

MARGRET.

Jag vet inte, jag... Men inte stannar jag alltför länge här... Jag kom hit en gång såsom om jag vore dömd att vaka över barnen... jag ville flytta, när jag såg hur tjänarne misshandlades, men jag kunde inte, eller jag fick inte... Nu, sedan fröken Gerda är gift, känner jag min mission slutad, och snart är min befrielsestund kommen, dock icke än...

MODREN.

Jag förstår inte ett ord vad du säger — hela världen vet hur jag offrat mig för mina barn, hur jag skött mitt hus och mina plikter... Du är den enda som anklagar mig, men det bryr jag mig inte om. Du får gå när du vill, jag ämnar ingen tjänare mer ha, när de unga flytta in i den här våningen...

MARGRET.

Måtte frun få det gott... barn äro icke tacksamma av naturen, och svärmödrar icke gärna sedda, såvida inte de föra pängar med sig...

MODREN.

Bekymra dig inte... jag skall betala för mig, och ändå hjälpa i huset... för övrigt är min måg olik alla andra mågar...

MARGRET.

Är *han*?

MODREN.

Ja, det är han! Han behandlar mig inte som en svärmor, utan som en syster, för att inte säga väninna...

MARGRET gör miner.

MODREN.

Jag förstår dina miner; jag tycker om min måg, det har jag lov till, och det förtjänar han... min man tyckte inte om honom, han var avundsjuk, för att inte säga svartsjuk, jaha, han hedrade mig med sin svartsjuka, fastän jag inte är så ung längre... Sa du någonting?

MARGRET.

Jag sa ingenting! — Men jag tyckte det kom någon... Det var kandidaten, för han hostar; ska jag inte elda?

MODREN.

Det behövs inte!

MARGRET.

Frun! — Jag har frusit, jag har svultit här i huset, det går an, men giv mig en bädd, en ordentlig, jag är gammal och trött...

MODREN.

Det är så dags nu, när du skall flytta...

MARGRET.

Sant! Jag glömde det! Men för husets heders skull, bränn opp mina sängkläder, som människor legat och dött på, så att ni inte får skämmas för den som kommer efter mig, om det kommer någon!

MODREN.

Det kommer ingen!

MARGRET.

Men kommer det någon, så stannar hon inte... Jag har sett femti husjungfrur gå sin väg...

MODREN.

Därför att det var dåliga människor, och det är ni alla...

MARGRET.

Tack så mycket! — — — Nå! Nu kommer fruns tid! Var och en har sin tid; går i tur och ordning! —

MODREN.

Har jag fått nog av dig snart?

MARGRET.

Ja, snart! Mycket snart! Snarare än ni tror!

Går.

*

SONEN

in, med en bok, hostande. Han stammar lindrigt.

MODREN.

Stäng dörrn, är du snäll.

SONEN.

Varför det då?

MODREN.

Skall du svara mig så? — Vad vill du?

SONEN.

Får jag sitta och läsa här, det är så kallt hos mig?

MODREN.

Du är alltid frusen, du.

SONEN.

När man sitter still, så känns det mer, om det är kallt!

Paus. Låtsas först läsa.

Är bouppteckningen färdig än?

MODREN.

Varför frågar du det? Kan inte sorgen få gå över först. Sörjer du inte din far?

SONEN.

Jo... men — han har det nog bra — och jag unnar honom ro, den ro han fått slutligen. Men det hindrar inte att jag är mån om få veta min ställning — om jag ska hinna fram till examen utan att låna...

MODREN.

Det var ju ingenting efter far, det vet du, kanske skulder...

SONEN.

Men affären är väl värd något?

MODREN.

Inte är det någon affär, där det inte finns något lager, några varor, förstår du!

SONEN funderar först.

Men firman, namnet, kunderna...

MODREN.

Inte kan man sälja kunder...

Paus.

SONEN.

Jo, det påstås!

MODREN.

Har du varit hos advokat? Paus. Det är så du sörjer din far!

SONEN.

Näh, inte så! — Men var sak för sig! — Var äro syster och svåger?

MODREN.

De kom hem i morgse från bröllopsresan, och sitter nu i ett pensionat!

SONEN.

Då får de äta sig mätta åtminstone!

MODREN.

Alltid talar du om mat; har du haft något att klaga på min mat?

SONEN.

Nej, för all del!

MODREN.

Men säg en sak! Nu sist, du minns när jag måste leva frånskild en tid, så gick du ensam med din far — talte han då aldrig om sin affärsställning?

SONEN fördjupad i boken.

Neej, inte något särskilt!

MODREN.

Kan du förklara att han inte lämnat något efter sig, då han förtjänade tjugu tusen kronor sista åren?

SONEN.

Jag vet ingenting om fars affärer; men han sa att huset var så dyrt; och så köpte han ju det här nya möblemanget på sistone!

MODREN.

Jaså, han sa det? Hade han skulder tro?

SONEN.

Jag vet inte! Han hade haft, men de voro betalda.

MODREN.

Vart tog pängarne vägen? Har han gjort testamente? Mig hatade han, och flera gånger hotade

han sätta mig på bar backe. Är det möjligt att han stuckit undan besparingar? Paus. Går det någon därute?

SONEN.

Nej, inte vad jag kan höra!

MODREN.

Jag är lite nervös av allt detta sista med begravningen och affärerna. — Emellertid, du vet att din syster och svåger skola ta våningen här, och att du får se dig om efter ett rum ute i stan!

SONEN.

Ja, jag vet det.

MODREN.

Du tycker inte om din svåger?

SONEN.

Nä, där är inga sympatier!

MODREN.

Men det är en bra gosse och en duktig! — Du skall tycka om honom, det förtjänar han!

SONEN.

Han tycker inte om mig — och för övrigt, han var elak mot min far.

MODREN.

Vems fel var det?

SONEN.

Far var inte elak...

MODREN.

Inte?

SONEN.

Nu tror jag det går någon därute!

MODREN.

Tänd ett par lågor! Men bara ett par!

SONEN tänder elektriska ljus.

Paus.

MODREN.

Vill du inte ta in fars porträtt till dig? Det som hänger på väggen?

SONEN.

Varför skall jag det?

MODREN.

Jag tycker inte om det; ögonen se så elaka ut.

SONEN.

Inte tycker jag det!

MODREN.

Tag bort det då; du som värderar det, skall få't!

SONEN tar ner porträttet.

Ja! Så kan jag göra det!

Paus.

MODREN.

Jag väntar Axel och Gerda... Vill du råka dem?

SONEN.

Näh! Jag längtar inte... och jag går väl in till mig... bara jag får lite eld i kakelugnen.

MODREN.

Vi har inte råd att bränna opp pängarne...

SONEN.

Det har vi hört i tjugu år, fastän vi haft råd att resa utrikes på fåniga skrytresor... och ätit middag på restaurang för hundra kronor eller motsvarande fyra famnar björkved; fyra famnar på en middag!

MODREN.

Du pratar!

SONEN.

Ja, här var något galet, men det är väl slut nu... bara uppgörelsen kommer...

MODREN.

Vad menar du?

SONEN.

Jag menar bouppteckningen och det andra...

MODREN.

Vilket andra?

SONEN.

Skulder och ouppgjorda saker...

MODREN.

Jaså!

SONEN.

Emellertid, kan jag få köpa mig lite ylle?

MODREN.

Hur kan du begära det nu? Du skulle väl tänka på att förtjäna något själv snart...

SONEN.

När jag fått examen!

MODREN.

Du får väl låna som alla andra!

SONEN.

Vem vill låna mig?

MODREN.

Din fars vänner!

SONEN.

Han hade inga vänner! En självständig man kan inte ha några vänner, emedan vänskapen består i att förbinda sig till inbördes beundran...

MODREN.

Så vis du är, det har du lärt av din far!

SONEN.

Ja, han var en vis man — som begick dårskaper ibland.

MODREN.

Nej, hör! — Nå, tänker du gifta dig då?

SONEN.

Nej tack! Hålla sällskapsdam åt ungherrar, vara laga skydd åt en kokott, utrusta sin bästa vän, det vill säga sin värsta fiende, till krigståget emot en själv... Nej, jag aktar mig!

MODREN.

Nej, vad hör jag? — Gå du in till dig. Nu har jag fått nog för i dag! Du har bestämt druckit?

SONEN.

Jag måste alltid dricka lite, dels för hostan, dels för att känna mig mätt.

MODREN.

Är det fel på maten igen?

SONEN.

Inte något fel, men den är så lätt, den smakar luft!

MODREN häpnar.

Nu får du gå!

SONEN.

Eller också är maten så kryddad av peppar och salt, att man blir hungrig av den! Det är som man skulle säga kryddad luft!

MODREN.

Jag tror du är full! Gå din väg!

SONEN.

Ja... jag ska gå! Jag skulle säga någonting, men det kan vara för i dag! — Ja! Går.

MODREN
orolig, går på golvet, drar upp bordslådor.

*

MÅGEN in, hastigt.

MODREN hälsar hjärtligt.

Äntligen! Där är du Axel! Jag har längtat efter dig, men var är Gerda?

MÅGEN.

Hon kommer senare! Hur mår du, hur är det?

MODREN.

Sitt ner och låt mig fråga först, vi ha ju inte sett varann sen bröllopet. — Varför kommer ni hem så snart, ni skulle ju bli borta i åtta dar, och nu är det bara tre gångna?

MÅGEN.

Jäh, det blev så långt, du vet, när man pratat ifrån sig, så blir ensamheten tryckande, och vi voro så vana vid ditt sällskap, att vi saknade dig.

MODREN.

Verkligen? Nå ja, vi tre ha hållit ihop under alla stormar och jag tror, ni haft nytta av mig.

MÅGEN.

Gerda är ett barn, som inte förstår livets konst, hon har fördomar och är lite envis, fanatisk i somliga fall...

MODREN.

Nå, vad tyckte du om bröllopet?

MÅGEN.

Särdeles lyckat! Särdeles. Och verserna, vad tyckte du om dem?

MODREN.

Verserna till mig, menar du? Ja, det har väl aldrig en svärmor fått sådana verser på sin dotters bröllop... Minns du om pelikanen, som ger sitt blod åt ungarne, vet du jag grät, jaa...

MÅGEN.

Först ja, men sen dansa du var dans, Gerda var nästan svartsjuk på dig...

MODREN.

Å, det var inte första gången; hon ville jag skulle komma svartklädd för sorgen, som hon sa, men det brydde jag mig inte om; ska jag lyda mina ungar?

MÅGEN.

Det skall du visst inte bry dig om, Gerda är ju tokig ibland, bara jag tittar åt ett fruntimmer...

MODREN.

Va? Är ni inte lyckliga?

MÅGEN.

Lyckliga? Ja, vad är det för slag?

MODREN.

Jaså? Ha ni grälat redan?

MÅGEN.

Redan? Vi gjorde ju aldrig annat som förlovade... Och nu kom det här till, att jag måste ta avsked och gå som reservlöjtnant... Det är kostligt, men det förefaller, som om hon tycker mindre om mig när jag är civil...

MODREN.

Varför går du inte i uniform då? Jag må tillstå att jag knappt känner igen dig som civil. Du är verkligen en annan människa...

MÅGEN.

Jag får inte bära uniform annat än i tjänst och på paraddagar...

MODREN.

Får inte?

MÅGEN.

Ja, det är förordning...

MODREN.

Det är synd om Gerda i alla fall; hon förlovades med en löjtnant, men så är hon gift med en bokhållare!

MÅGEN.

Vad kan man göra åt det? Måste ju leva! Apropå leva, hur stå affärerna?

MODREN.

Uppriktigt sagt, det vet jag inte! Men jag börjar fatta misstankar på Fredrik.

MÅGEN.

Hur så?

MODREN.

Han talte så konstigt i afton här...

MÅGEN.

Det fårhuvet...

MODREN.

De brukar vara baksluga, och jag är icke säker att här icke finns ett testamente eller besparingar...

MÅGEN.

Har du forskat?

MODREN.

Jag har sökt i alla hans lådor...

MÅGEN.

I pojkens?

MODREN.

Ja visst, och hans papperskorg undersöker jag alltid, för han skriver brev, som han river sönder...

MÅGEN.

Det är ingenting, men har du undersökt gubbens chiffonjé?

MODREN.

Ja, naturligtvis...

MÅGEN.

Men riktigt? Alla lådor?

MODREN.

Alla!

MÅGEN.

Men det brukar finnas lönnlådor i alla chiffonjéer.

MODREN.

Det har jag inte tänkt på!

MÅGEN.

Så måste vi undersöka den då!

MODREN.

Nej, rör inte, den är förseglad av bouppteckningen.

MÅGEN.

Kan man inte gå förbi förseglingen?

MODREN.

Nej! Inte det!

MÅGEN.

Jo, om man lossar bräderna baki, alla lönnlådor sitta bakåt...

MODREN.

Det skall vara verktyg till det...

MÅGEN.

Ånej! Det kan gå ändå...

MODREN.

Men Gerda får ingenting veta.

MÅGEN.

Nej, naturligtvis... hon skulle genast skvallra för bror sin...

MODREN stänger dörrarne.

Jag stänger för säkerhets skull...

MÅGEN

undersöker chiffonjéns baksida.

Tänk, det har varit någon här... Baksidan är lös... Jag kommer in med handen...

MODREN.

Det har pojken gjort... Ser du, mina misstankar... Skynda på, det kommer någon!

MÅGEN.

Här ligger papper...

MODREN.

Skynda dig, det kommer någon...

MÅGEN.

Ett konvolut...

MODREN.

Gerda kommer! Ge mig papperen... fort!

MÅGEN

lämnar ett stort brev, som Modren gömmer.

Se här! Göm undan!

*

Det rycker först, sedan bultar det på dörren.

MÅGEN.

Tänk att du skulle stänga... vi ä förlorade!

MODREN.

Var tyst!

MÅGEN.

Du är ett nöt! — — — Öppna! — Annars öppnar jag! — Gå undan!

Han öppnar dörren.

GERDA in, förstämd.

Varför har ni stängt om er?

MODREN.

Ska du inte hälsa först, lilla barn, jag har ju inte sett dig sen bröllopet; har ni haft roligt på resan, tala om nu och se inte så mulen ut!

GERDA
sätter sig i en stol, beklämd.

Varför har ni stängt dörrn?

MODREN.

Därför att den går upp av sig själv, och jag tröttnar på att käxa, för var gång någon går i dörrn. Ska vi tänka på möbleringen av er våning nu, ni kommer ju att bo här?

GERDA.

Vi måste väl... mig är det likgiltigt — vad säger Axel?

MÅGEN.

Jo här blir nog bra och tant skall icke ha det dåligt... när sämjan är god så...

GERDA.

Var skall mamma bo, då?

MODREN.

Här, mitt barn, jag skall bara ställa in en säng!

MÅGEN.

Ska du ställa in en säng i salongen?

GERDA.

Vid ordet »du» lystrar hon.

Menar du mig?

MÅGEN.

Jag menar tant... men det reder sig nog... vi få hjälpa varann och på det tant betalar kan vi leva...

GERDA ljusnar.

Och så får jag lite hjälp i hushållet...

MODREN.

Ja visst, mitt barn... men jag vill inte diska!

GERDA.

Hur kan du tänka det! För övrigt, det här blir nog bra, bara jag får ha min man för mig! De få inte se på honom... det gjorde de förstås där borta i pensionatet, och därför blev resan så kort... men den som försöker ta honom, han skall dö! Nu vet vi det!

MODREN.

Nu gå vi ut och börja flytta på möblerna...

MÅGEN fixerar Modren.

Gott! Men Gerda kan börja här...

GERDA.

Varför det? Jag stannar ogärna ensam härinne... först när vi flyttat in, skall jag känna det lugnt...

MÅGEN.

Efter ni är mörkrädda, så följs vi åt alla tre...

Alla tre ut.

*

Scenen står tom; det blåser utanför, tjuter i fönster och kakelugn; fonddörren börjar slå, papper från skrivbordet flyger omkring i rummet, en palm på konsol ristas ursinnigt, en fotografi faller ner från väggen. Nu höres Sonens röst: »Mamma!» Straxt därpå: »Stäng fönstret!» Paus. Gungstolen rör sig.

MODREN

in, vild, med ett papper i handen som hon läser.

Vad är det? Gungstolen rör sig!

MÅGEN efter.

Vad var det? Vad står det? Får jag läsa! Är det testamentet?

MODREN.

Stäng dörrn! Vi blåser ju bort. Jag måste öppna ett fönster för luktens skull. Det var icke testamente — det var ett brev till gossen, där han beljuger mig och — dig!

MÅGEN.

Får jag läsa!

MODREN.

Nej, du blir förgiftad bara, jag river sönder det, vilken lycka att det icke föll i hans händer...

Hon river sönder papperet och kastar i kakelugnen.

Tänk, han stiger upp och talar från graven — han är inte död! Jag kan aldrig bo här — Han skriver att jag mördat honom... Det har jag inte gjort! Han dog av slag ju, det har läkarn konstaterat... men han säger annat också, som är lögn alltihop! att jag ruinerat honom!... Hör du, Axel, se till att vi snart kommer ut ur den här våningen, jag står inte ut här! Lova mig det! — Se på gungstoln!

MÅGEN.

Det är luftdraget!

MODREN.

Låt oss komma härifrån! Lova det!

MÅGEN.

Det kan jag inte... jag litade på arv, emedan ni vinkade med sådant, annars hade jag inte gift mig, nu måste vi ta't som det är, och du får betrakta mig som en lurad måg — och en ruinerad! Vi måste hålla ihop för att kunna leva; vi måste spara och du får hjälpa oss!

MODREN.

Du menar, jag skall anställas som piga i mitt eget hem? Det vill jag inte!

MÅGEN.

Nöden tvingar...

MODREN.

Skurk är du!

MÅGEN.

Vet hut, käring!

MODREN.

Piga åt dig!

MÅGEN.

Känn på hur dina pigor ha haft, som fått svälta och frysa, det slipper du!

MODREN.

Jag har min livränta...

MÅGEN.

Den räcker inte till en vindskammare, men här räcker hon till hyran, om vi sitter still... och sitter ni inte still, så går jag!

MODREN.

Ifrån Gerda? Du har aldrig älskat henne...

MÅGEN.

Detta känner du bättre än jag... Du utrotade henne ur mitt sinne, trängde undan henne, utom ur sängkammarn, som hon fick behålla... och skulle här bli ett barn, så tar du det också ifrån henne... Hon vet ingenting ännu, förstår ingenting, men hon börjar vakna ur sömngångarsömnen. Akta dig när hon slår upp ögonen!

MODREN.

Axel! Vi måste hålla ihop... vi får icke skiljas... jag kan icke leva ensam; jag går in på allt — men icke schäslongen...

MÅGEN.

Jo! Jag vill icke förstöra våningen med att ha sängkammare här — nu vet du det!

MODREN.

Men låt mig få en annan...

MÅGEN.

Nej, vi ha inte råd, och den här är vacker!

MODREN.

Hu! Det är ju en blodig slaktarbänk!

MÅGEN.

Du pratar... Men vill du inte, så återstår dig vindskammarn och ensamheten, bönhuset och fattighuset.

MODREN.

Jag ger mig!

MÅGEN.

Det gör du rätt i...

Paus.

MODREN.

Tänk ändock, han skriver till sonen att han dog mördad.

MÅGEN.

Det finns många sätt att mörda... och ditt sätt hade den fördelen att icke falla under strafflagen!

MODREN.

Säg vårt! För du var med och hjälpte på, när du retade honom till raseri och bragte honom till förtvivlan...

MÅGEN.

Han stod i vägen och ville inte gå undan! så måste jag knuffa honom...

MODREN.

Det enda jag förebrår dig är att du lockade mig från hemmet... och jag glömmer icke den aftonen, den första i ditt hem, då vi sutto vid festligt bord, och vi fick höra nerifrån plantaget dessa rysliga rop, som vi trodde komma från fängelsegården eller dårhuset... minns du det? Det var han som gick nere i tobakslanden i mörker och regn, tjutande av saknad efter maka och barn...

MÅGEN.

Varför talar du om det där nu? Och hur vet du att det var han?

MODREN.

Det stod i hans brev!

MÅGEN.

Ja, vad rör det oss? Han var ingen ängel...

MODREN.

Nej, det var han icke, men han ägde mänskliga känslor ibland, ja, lite mera än du...

MÅGEN.

Dina sympatier börja vända på sig...

MODREN.

Bliv inte ond nu! Vi måste ju hålla frid!

MÅGEN.

Vi måste, vi äro dömda...

Hesa rop inifrån.

MODREN.

Vad är det? Hör du! Det är han...

MÅGEN rått.

Vilken han?

MODREN lyssnar.

MÅGEN.

Vem är det? — Pojken! Han har väl druckit igen!

MODREN.

Är det Fredrik? Det var så likt honom — jag trodde — — — jag står aldrig ut! Vad är det med honom då?

MÅGEN.

Gå och se efter! Lymmeln är väl full!

MODREN.

Ska du säga så! Han är ju min son, i alla fall!

MÅGEN.

I alla fall din! Tar upp uret.

MODREN.

Varför ser du på klockan? Vill du inte stanna till kvälln?

MÅGEN.

Nej tack, jag dricker inte tevatten och äter aldrig härsken ansjovis.. eller gröt... för övrigt skall jag på sammanträde...

MODREN.

Vad är det för sammanträde.

MÅGEN.

Affärer, som inte rör dig! Ämnar du uppträda som svärmor?

MODREN.

Skall du gå ifrån din hustru första kvälln ni äro i hemmet?

MÅGEN.

Det rör dig inte heller! — — —

MODREN.

Nu känner jag vad som förestår mig — och mina barn! Nu kommer demaskeringen —

MÅGEN.

Nu kommer den!

Samma dekoration.

Man spelar utanför: Godard: Berceuse ur Jocelyn.

GERDA sitter vid skrivbordet.

Lång paus.

SONEN in.

Är du ensam?

GERDA.

Ja! Mamma är i köket.

SONEN.

Var är Axel då?

GERDA.

Han är på sammanträde... Sitt ner och språka, Fredrik, håll mig sällskap!

SONEN sätter sig.

Ja, jag tror aldrig vi språkat förr, vi gick undan för varandra, där var inga sympatier...

GERDA.

Du röstade alltid med far, och jag med mor.

SONEN.

Kanske det ändrar sig nu! — Kände du din far?

GERDA.

En underlig fråga! Men jag såg honom verkligen bara med mors ögon...

SONEN.

Men du såg ju att han höll av dig!

GERDA.

Varför ville han bryta och hindra min förlovning?

SONEN.

Därför att han ansåg din man icke vara det stöd du behövde!

GERDA.

Det blev han straffad för också, när mamma gick ifrån honom.

SONEN.

Var det din man som lockade henne att gå?

GERDA.

Det var han och jag! Far skulle känna hur det kändes att bli skild, när han ville skilja mig från min fästman.

SONEN.

Detta förkortade emellertid hans liv... Och tro mig, han ville dig bara väl!

GERDA.

Du stannade hos honom, vad sa han, hur tog han det?

SONEN.

Hans kval kan jag inte skildra...

GERDA.

Vad sa han om mamma då?

SONEN.

Ingenting!... Emellertid, efter allt vad jag sett, så aldrig gifter jag mig! Paus. Är du lycklig, Gerda?

GERDA.

Jaha! När man fått den man vill ha, så är man lycklig!

SONEN.

Varför går din man ifrån dig första kvälln?

GERDA.

Han har affärer, sammanträde!

SONEN.

På restaurangen?

GERDA.

Vad säger du? Vet du det?

SONEN.

Jag trodde du visste det!

GERDA gråter i händerna.

Å Gud, min Gud!

SONEN.

Förlåt, jag gjorde dig ont!

GERDA.

Ja, så ont! ont! O, jag vill dö!

SONEN.

Varför stannade ni inte på resan längre?

GERDA.

Han var orolig för affärer, han längtade råka mamma, han kan ju inte vara ifrån henne...

De fixera varandra.

SONEN.

Jaså? Paus. Hade ni angenäm resa för övrigt?

GERDA.

Jaha!

SONEN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Vad säger du?

SONEN.

Ja, du vet ju, mor är nyfiken, och hon kan begagna telefon som ingen!

GERDA.

Vad för slag? Har hon spionerat?

SONEN.

Det gör hon alltid... troligen lyssnar hon bakom någon dörr på detta samtal...

GERDA.

Du tänker alltid illa om vår mor.

SONEN.

Och du alltid väl! Hur kan detta komma sig? Du vet ju hurudan hon är...

GERDA.

Näh! Och jag vill inte veta...

SONEN.

Det var något annat, du vill inte; du har något intresse av det...

GERDA.

Tyst! Jag går i sömnen, jag vet det, men jag vill inte bli väckt! Då skulle jag inte kunna leva!

SONEN.

Tror du inte vi alla gå i sömnen då? — Jag läser juridik som du vet, rättsförhandlingar. Nåväl, jag läser om stora brottslingar, som inte kan förklara hur det gick till... och tyckte de handlade rätt, ända tills de upptäcktes och vaknade! Är det inte en dröm, nog är det en sömn!

GERDA.

Låt mig sova! Jag vet jag skall vakna, men må det vara långt dit! Hu! detta allt, som jag inte vet, men anar! Minns du som barn... mänskorna kallar en elak, om man säger vad sant är... Du är så elak, sa man alltid åt mig, när jag förklarade att något dåligt var dåligt... så lärde jag mig tiga... då blev jag omtyckt för mitt goda sätt; så lärde jag mig säga det jag inte menade, och då var jag färdig utträda i livet.

SONEN.

Man skall ju nästans fel och svagheter överskyla, det är sant... men följande steg heter smita och smickra... Det är svårt att veta hur man skall ha sig... ibland är det en plikt att tala ut...

GERDA.

Tyst!

SONEN.

Jag skall vara tyst!

Paus.

GERDA.

Nej, tala hellre, men inte om det! Jag hör dina tankar i tystnaden!... När mänskor komma tillsammans, så tala de, tala i oändlighet bara för att dölja sina tankar... för att glömma, för att döva sig... De vill nog höra nytt, om andra, men sitt eget dölja de!

SONEN.

Stackars Gerda!

GERDA.

Vet du vad den största smärtan är? Paus. Det är att se den högsta lyckans intighet!

SONEN.

Nu talade du!

GERDA.

Jag fryser, ge oss lite eld!

SONEN.

Är du också frusen?

GERDA.

Jag har alltid frusit och hungrat!

SONEN.

Du också! Det är konstigt här i huset! — Men om jag nu går ut efter ved, så blir det ett liv — i åtta dagar!

GERDA.

Kanske det är insatt en brasa; mamma brukade ibland sätta in ved för att narra oss...

SONEN

går till kakelugnen och öppnar luckorna.

Här är verkligen några pinnar!... Paus. Men vad är det? — Ett brev! sönderrivet, det kan man tända med...

GERDA.

Fredrik, tänd inte, vi får ett gnat som aldrig tar slut, kom och sätt dig igen, så få vi prata...

SONEN

går och sätter sig, lägger brevet på bordet bredvid sig.

Paus.

GERDA.

Vet du varför far hatade min man som han gjorde?

SONEN.

Ja, din Axel kom ju och tog hans dotter och hustru ifrån honom, så han fick sitta ensam; och så märkte gubben att någon fick bättre mat än han själv; ni låste in er i salongen, musicerade och läste, men alltid sådant som var osympatiskt för vår far; han blev utträngd, utäten ur sitt hem, och därför gick han på krog slutligen.

GERDA.

Vi tänkte inte på vad vi gjorde... stackars far! — Det är gott att ha föräldrar med oförvitligt namn och rykte, och vi kan vara tacksamma... minns du föräldrarnes silverbröllop, sådana tal och verser de fick!

SONEN.

Jag minns, men jag tyckte det var ett spektakel att fira ett äktenskap såsom lyckligt, då det varit ett hundliv...

GERDA.

Fredrik!

SONEN.

Jag kan inte hjälpa't, men du vet ju hur de levde... minns du inte när mamma ville gå ut genom fönstret, och vi fick hålla i henne?

GERDA.

Tyst!

SONEN.

Där fanns orsaker, som vi inte känna... och under skilsmässan, då jag vallade gubben, tycktes han vilja tala, flera gånger, men orden kom aldrig över hans läppar... Jag drömmer om honom ibland...

GERDA.

Det gör jag också! — Då, när jag ser honom, är han tretti år... han ser vänligt på mig, menande, men jag förstår inte vad han vill... ibland är mamma med; han är inte ond på henne, ty han höll henne kär, trots allt ända in i det sista, du minns hur vackert han talade för henne på silverbröllopet, tackande henne, trots allt...

SONEN.

Trots allt! Det var mycket sagt, och ändå för litet.

GERDA.

Men det var vackert! Hon hade dock en stor förtjänst... hon skötte sitt hus!

SONEN.

Ja, det är den stora frågan!

GERDA.

Vad säger du?

SONEN.

Si nu håller ni ihop! Bara man rör vid hushållet, så står ni på en sida... det är som frimureri eller Camorra... Jag har till och med frågat gamla Margret, som är min vän, rörande husets ekonomi, jag har frågat henne varför man aldrig blir mätt här hemma... då tiger den pratsjuka mänskan! tiger och blir ond... kan du förklara det?

GERDA kort.

Näh!

SONEN.

Nu hörde jag att du också är frimurare!

GERDA.

Jag förstår inte vad du menar?

SONEN.

Ibland undrar jag om far föll ett offer för den där Camorran, som han måtte ha upptäckt.

GERDA.

Du talar ibland som en tok...

SONEN.

Jag minns att far begagnade ordet Camorra ibland, på skämt, men på slutet teg han...

GERDA.

Det var rysligt vad här är kallt, en gravkyla...

SONEN.

Då tänder jag väl på, kosta vad de vill!

Han tar det sönderrivna brevet, först tanklöst, därpå fästas hans ögon, och han börjar läsa.

Vad är det här? Paus. Till min son!... Med fars stil! Paus. Till mig alltså!

Han läser. Faller ner på en stol och fortsätter tyst.

GERDA.

Vad läser du, vad är det?

SONEN.

Det är rysligt! Paus. Det är alldeles fasligt!

GERDA.

Säg, vad det är!

Paus.

SONEN.

Det är för mycket... Till Gerda. Det är ett brev från min döde far, till mig! Läser vidare. Nu vaknar jag ur min sömn!

Han kastar sig på schäslongen och vrålar av smärta, men stoppar papperen i fickan.

GERDA på knä bredvid honom.

Vad är det, Fredrik? Säg, vad det är! — Bror lilla, är du sjuk, säg, säg!

SONEN reser sig.

Jag kan inte leva mer!

GERDA.

Tala om, då!

SONEN.

Det är alltför otroligt!...

Hämtar sig, stiger upp.

GERDA.

Det kan vara osant!

SONEN retad.

Nej du, han ljuger inte från graven...

GERDA.

Han har kunnat jagas av sjukliga inbillningar...

SONEN.

Camorra! Är du framme igen; då skall jag tala om! — — — Hör på!

GERDA.

Jag tycker mig veta allt förut; men jag tror det icke ändå!

SONEN.

Du vill inte! — Emellertid, så här är det! Hon som givit oss livet var en stortjuv!

GERDA.

Nej!

SONEN.

Hon stal av hushållspängarne, hon diktade upp räkningar, hon köpte det sämsta för högsta pris, hon åt i köket på förmiddagen och gav oss det utspädda, uppvärmda, hon skummade mjölken, därför äro vi barn misslyckade, alltid sjuka och hungriga; hon stal av vedpängarne, så att vi fick frysa. När vår far upptäckte detta, varnade han henne, hon lovade bättring, men fortsatte, och gjorde uppfinningar, det var sojan och kajennpepparn!

GERDA.

Jag tror inte ett ord!

SONEN.

Camorra! — Men nu kommer det värsta! Den slusk, som nu är din man, Gerda, han har aldrig älskat dig, utan din mor!

GERDA.

Hu!

SONEN.

När far upptäckte detta, och när din man lånade pängar av din mor, vår mor, så cacherade uslingen spelet med att fria till dig! Detta är de stora dragen, detaljerna får du tänka dig!

GERDA gråter i näsduken; därpå.

Detta visste jag förut, men jag visste det ändå inte... det nådde icke mitt sinne, ty det var för mycket!

SONEN.

Vad kan nu göras, att rädda dig ur förnedringen?

GERDA.

Gå sin väg!

SONEN.

Vart?

GERDA.

Vet inte!

SONEN.

Alltså vänta, och se hur saken utvecklar sig!

GERDA.

Man är ju värnlös mot sin mor; hon är ju helig...

SONEN.

Det vore fan!

GERDA.

Säg inte så!

SONEN.

Hon är listig som ett djur, men hennes egenkärlek förblindar henne ofta...

GERDA.

Låt oss fly!

SONEN.

Vart? Nej, stanna, tills uslingen driver henne ur huset! — Tyst, nu kommer uslingen hem! — Tyst! — Gerda, nu gör vi två frimureri! Jag skall ge dig ordet! Parollen! »Han slog dig på bröllopskvällen!»

GERDA.

Erinra mig ofta om det! eljes glömmer jag! jag vill så gärna glömma!

SONEN.

Vårt liv är förstört... ingenting att vörda, se upp till... glömma kan man inte... låt oss leva för att upprätta oss, och vår fars minne!

GERDA.

Och skipa rättvisa!

SONEN.

Säg hämnd!

*

MÅGEN in.

GERDA spelar.

God dag på dig! — Var det roligt på sammanträdet, fick ni något gott?

MÅGEN.

Det blev inställt!

GERDA.

Var det stängt, sa du?

MÅGEN.

Det blev inställt, sa jag!

GERDA.

Nå, ska du sköta hushållet nu?

MÅGEN.

Du är så lustig i kväll, men Fredrik är ett muntert sällskap!

GERDA.

Vi ha lekt frimurare!

MÅGEN.

Akta er för det!

SONEN.

Då leker vi Camorra i stället! Eller vendetta!

MÅGEN olustig.

Ni talar så underligt, vad har ni för er, är det hemligheter?

GERDA.

Inte talar du om dina hemligheter, eller hur? Kanske du inte har några hemligheter?

MÅGEN.

Vad är det som har hänt? Har det varit någon här?

SONEN.

Gerda och jag ha blivit andeskådare, vi ha haft besök av en avliden ande.

MÅGEN.

Ska vi sluta med skämtet nu, annars går det illa! fastän det klär dig Gerda att vara lite glad, du är mest trumpen...

Han vill klappa henne på kinden, men hon drar sig undan.

Är du rädd för mig?

GERDA faller ut.

Inte alls! Det finns känslor som likna fruktan men äro något annat, det finns gester som säga mera än miner, och ord som dölja vad varken åtbörd eller uttryck kunna röja...

MÅGEN
häpen, fingrar på en bokhylla.

SONEN
reser sig från gungstolen, som blir gungande tills Modren kommer in.

Nu kommer mor med gröten!

MÅGEN.

Är det...

*

MODREN
in, får se gungstolen röra sig; fasar, men lugnar sig.

Vill ni komma och äta gröt?

MÅGEN.

Nej tack! Är det havra, så ge det åt jakthundarne, om du har några, är det rågmjöl, så lägg det på din böld...

MODREN.

Vi är fattiga, och måste spara...

MÅGEN.

Med tjugo tusen är man inte fattig!

SONEN.

Jo, om man lånar ut åt dem som inte betalar!

MÅGEN.

Vad är det? Är pojken tokig?

SONEN.

Han har kanske varit!

MODREN.

Kommer ni nu?

GERDA.

Kom så gå vi! Kurage, mina herrar! Ni ska få en smörgås och en biffstek av mig...

MODREN.

Av dig?

GERDA.

Ja, av mig, i mitt hus...

MODREN.

Det låter det!

GERDA med en gest åt dörren.

Var så god, mina herrar!

MÅGEN till Modren.

Vad är det här för slag?

MODREN.

Det är ugglor i mossen!

MÅGEN.

Jag tror väl!

GERDA.

Var så god, mina herrar!

Alla dra sig åt dörren.

MODREN till Mågen.

Såg du att gungstolen rörde sig? Hans gungstol?

MÅGEN.

Nej, det såg jag inte? Men jag såg något annat!

Samma dekoration.

Det spelas valsen Il me disait av Ferraris.

GERDA sitter med en bok.

MODREN in.

Känner du igen?

GERDA.

Valsen? Ja!

MODREN.

Din bröllopsvals, som jag dansade ända till morgonen!

GERDA.

Jag? — Var är Axel?

MODREN.

Va rör det mig?

GERDA.

Seså! Han I grälat redan?

Paus. Minspel.

MODREN.

Vad läser du, mitt barn?

GERDA.

Kokboken! Men varför står det inte, hur länge något skall kokas?

MODREN förlägen.

Det är så olika, ser du, man har så olika smak, den ena gör så, den andra så...

GERDA.

Det förstår jag inte; mat skall väl serveras nylagad, annars är den uppvärmd, följaktligen förstörd. I går till exempel stekte du en ripa i tre timmar; första timmen stod hela våningen i en doft av härligt vilt; därpå blev det tyst i köket; och när maten serverades saknade den doft och smakade bara luft! Förklara det!

MODREN förlägen.

Det förstår jag inte!

GERDA.

Förklara då varför såsen saknades, vart tog den vägen, vem åt upp den?

MODREN.

Jag förstår ingenting!

GERDA.

Men nu har jag frågat mig för, och nu har jag reda på åtskilligt...

MODREN hugger in.

Allt det där vet jag, och du skall icke lära mig något, men jag skall lära dig hushållskonsten...

GERDA.

Menar du med soja och kajennpeppar, det kan jag förut, och på bjudningar välja rätter, som ingen äter, så att man har kvar till följande dag... eller invitera främmande när skafferiet är fullt med skulor... allt det där kan jag nu, och därför tar jag från denna dag hand om hushållet!

MODREN rasande.

Ska jag vara din piga?

GERDA.

Jag din och du min, vi hjälpas åt! — Nu kommer Axel!

*

MÅGEN
in, med en tjock käpp i handen.

Nåå? Vad tycker du om schäslongen?

MODREN.

Joo, bevars...

MÅGEN hotande.

Är den inte bra? Fattas det något?

MODREN.

Nu börjar jag förstå!

MÅGEN.

Jaså! — — — Emellertid, och efter som vi inte kan bli mätta här i huset, så ämna Gerda och jag äta för oss själva.

MODREN.

Och jag då?

MÅGEN.

Du är fet som ett fastage, så du behöver inte så mycket; du borde för din hälsas skull magra lite, som vi ha fått göra... E-meller-tid, gå ut du Gerda ett ögonblick; emellertid, skall du få elda upp kakelugnen!

GERDA går.

MODREN darrar av raseri.

Det ligger ved där...

MÅGEN.

Nehej, det ligger några pinnar, men nu ska du gå efter ved, kaklugnen full!

MODREN dröjer.

Ska man bränna opp sina pängar?

MÅGEN.

Näh, men ved måste brännas opp för att kunna värma! Fort!

MODREN dröjer.

MÅGEN.

Ett, två — tre!

Slår med käppen i bordet.

MODREN.

Jag tror att veden är slut...

MÅGEN.

Antingen ljuger du, eller har du stulit pängarne... för här köptes ett mått ved i förrgår!

MODREN.

Nu ser jag vem du är...

MÅGEN sätter sig i gungstolen.

Det skulle du ha sett för länge sen, om inte din ålder och erfarenhet duperat min ungdom... Fort, ut! efter ved, annars... Lyfter käppen.

MODREN

ut, kommer straxt in med ved.

MÅGEN.

Nu tänder du ordentligt, och inte låtsas bara! — Ett, två, tre!

MODREN.

Vad du är lik gubben nu, när du sitter i hans gungstol!

MÅGEN.

Tänd!

MODREN kuvad, men i raseri.

Jag ska, jag ska!

MÅGEN.

Nu vaktar du brasan, medan vi går ut i salen och äter...

MODREN.

Vad skall jag få då?

MÅGEN.

Den gröt som Gerda satt fram åt dig i köket.

MODREN.

Med blå skummjölk...

MÅGEN.

Sen du förtärt grädden, det är ju riktigt! och rättvist!

MODREN dovt.

Då går jag min väg.

MÅGEN.

Det kan du inte, för jag låser in dig!

MODREN viskar.

Då hoppar jag ut genom fönstret!

MÅGEN.

Det må du göra! Det borde du ha gjort för länge sen, så hade fyra människors liv varit insparade! Tänd nu! — Blås på! — Så där! Sitt nu här tills vi kommer tillbaka. Går.

Paus.

MODREN

stannar först gungstolen; lyss sedan vid dörren; därpå tar hon ut en del ved ur kaklugnen och gömmer under schäslongen.

*

SONEN in, något drucken.

MODREN far tillsammans.

Är det du?

SONEN sätter sig i gungstolen.

Ja!

MODREN.

Hur är det med dig?

SONEN.

Dåligt, jag är visst slut snart!

MODREN.

Det är inbillningar bara! — Gunga inte så där! — Se på mig, som nått en sådan, en viss ålder... och ändå levat i arbete, släp och plikter för mina barn och mitt hus, har jag inte gjort det?

SONEN.

Äh! — Och pelikanen, som aldrig gav sitt hjärtblod, det står i zoologien att det är lögn.

MODREN.

Har du haft något att klaga, säg?

SONEN.

Hör du mor, om jag vore nykter, skulle jag icke svara uppriktigt, ty då hade jag icke krafter, men nu ska jag tala om att jag läst fars brev, som du stal och kastade i kaklugnen...

MODREN.

Va säger du, vad var det för brev?

SONEN.

Alltid ljuga! Jag minns när du lärde mig ljuga första gången, jag kunde knappt tala; minns du det?

MODREN.

Näh, det minns jag inte alls! Gunga inte!

SONEN.

Och när du ljög på mig första gången? — Jag minns också som barn, jag hade gömt mig under pianot, så kom en tant på besök till dig; du satt och ljög för henne i tre timmar, och jag måste höra på!

MODREN.

Det är lögn!

SONEN.

Men vet du varför jag är så här usel? Jag fick aldrig modersbröst, utan en barnpiga och en glasflaska; och när jag blev äldre, fick jag följa med henne bort till hennes syster, som var prostituerad; och där fick jag bevittna de hemlighetsfulla scener, som eljes bara hundägare erbjuda barnen om vår och höst på öppen gata! När jag talte om för dig, jag var fyra år, vad jag sett i lastens boning, så sa du att det var lögn, och du slog mig som lögnare, fastän jag talte sant. Denna piga, uppmuntrad av ditt bifall,

invigde mig vid fem års ålder i alla hemligheter, jag var bara fem år... Han snyftar. Och så började jag få svälta och frysa, som far och vi andra. Nu först får jag veta, att du stal av hushållspängarne och vedpängarna... Se på mig, pelikan, se på Gerda, som saknar bröstkorg! — Huru du mördade min far, det vet du själv, då du bragte honom till förtvivlan, vilket icke straffas av lagen; hur du mördat min syster, vet du bäst själv, men nu vet hon det också!

MODREN.

Gunga inte! — Vad vet hon?

SONEN.

Det du vet, men jag icke kan säga! Snyftar. Det är rysligt att jag sagt allt detta, men jag måste; jag känner att när jag blir nykter, så skjuter jag mig; därför fortsätter jag att dricka; jag törs inte bli nykter...

MODREN.

Ljug mera nu!

SONEN.

Far sa en gång i vrede, att du var ett enda stort naturens bedrägeri... att du icke som andra barn lärde tala utan genast lärde ljuga... att du alltid avskuddade dig plikterna för att få festa! Och jag minns att när Gerda låg sjuk för döden, så gick du på operett om kvälln — jag minns dina ord: »Livet är nog tungt ändå utan att man behöver göra det tyngre!» Och den sommarn, tre månar, du var i Paris med far och festade, så huset kom i skuld, då levde syster och jag här i stan, instängda med två

pigor i denna våningen; i föräldrarnes sängkammare bodde en brandsoldat med huspigan, och makarnes säng begagnades av det såta paret —

MODREN.

Varför har du inte talt om det förut?

SONEN.

Du har glömt att jag talte om det, och att jag fick stryk för att jag skvallrade, eller ljög, som du omväxlande kallade det, ty så snart du hörde ett sant ord, sa du att det var lögn!

MODREN

går runt omkring i rummet, som ett nyss fångat vilddjur.

Jag har aldrig hört dylikt av en son till sin mor!

SONEN.

Det är ju lite ovanligt, och det är helt emot naturen, jag vet nog det, men en gång skulle det sägas. Du gick som i sömnen och kunde icke väckas, därför kunde du inte heller ändra dig. Far sa, »att om man lade dig på en tortyrbänk, skulle du icke förmås erkänna en förseelse eller bekänna att du ljugit...»

MODREN.

Far! Du tror att han saknade fel?

SONEN.

Han hade stora fel; men icke i sitt förhållande till maka och barn! — Men det finns andra hemligheter i ditt äktenskap, som jag anat, misstänkt, men aldrig velat tillstå för mig... De hemligheterna tog far med sig i graven, delvis!

MODREN.

Har du pratat nog nu?

SONEN.

Nu går jag ut och dricker... jag kan aldrig ta examen, jag tror inte på rättsväsendet; lagarne synas vara skrivna av tjyvar och mördare för att fria den brottslige; en sannfärdig är icke vittnesgill, men två falska vittnen är full bevisning! Klockan hälv tolv är min sak rättfärdig, men efter tolv har jag förlorat rätten; ett skrivfel, en bristande marginal kan bringa mig oskyldig i fängelse. Är jag barmhärtig mot en skurk, så straffar han mig för ärekränkning. Mitt förakt för liv, mänsklighet, samhälle och mig själv är så gränslöst, att jag icke gitter anstränga mig leva...

Går åt dörren.

MODREN.

Gå inte!

SONEN.

Är du mörkrädd?

MODREN.

Jag är nervös!

SONEN.

Det följs åt!

MODREN.

Och den där stolen gör mig tokig! Det var alltid som två hackknivar när han satt där... och hackade mitt hjärta.

SONEN.

Inte har du sådant!

MODREN.

Gå inte! Jag kan inte stanna här, Axel är en skurk!

SONEN.

Det trodde jag också till nyss! Nu tror jag han är offret för din brottsliga böjelse... Ja, han var den unge mannen, som blev förförd!

MODREN.

Du måtte söka dåligt sällskap!

SONEN.

Dåligt sällskap, ja, jag har aldrig varit i gott!

MODREN.

Gå inte!

SONEN.

Vad kan jag göra här? Jag skulle bara pina ihjäl dig med mitt tal...

MODREN.

Gå inte!

SONEN.

Håller du på att vakna?

MODREN.

Ja, nu vaknar jag, som ur en lång, lång sömn! Det är förskräckligt! Varför kunde man inte väcka mig förut?

SONEN.

Det ingen kunde var väl omöjligt! Och när det var omöjligt, så rådde du väl inte för'et!

MODREN.

Säg om de orden!

SONEN.

Du kunde väl inte vara på annat sätt!

MODREN
kysser slaviskt hans hand.

Säg mera!

SONEN.

Jag kan inte mera! — Jo, jag ska be dig: stanna icke här, för att göra ont värre!

MODREN.

Du har rätt! Jag ska gå, ut!

SONEN.

Stackars mamma!

MODREN.

Har du medlidande med mig?

SONEN snyftar.

Ja, visst har jag det! Hur ofta sa jag inte om dig: Hon är så ond, så att det är synd om henne!

MODREN.

Tack för det! – Gå nu, Fredrik!

SONEN.

Kan detta icke hjälpas?

MODREN.

Nej, det är ohjälpligt!

SONEN.

Ja, det är det! — Det är ohjälpligt! Går.

Paus.

*

MODREN

ensam; med armarne ihop över bröstet en lång stund. Därpå går hon till fönstret, som hon öppnar och ser ner i djupet; drar sig tillbaka i rummet, och tar språnget för att hoppa ut; men så åtrar hon sig, när det bultar tre slag på fonddörren.

Vem är det? Vad var det?

Hon stänger fönstret.

Stig in!

Fonddörrarne öppnas.

Är det någon där?

Sonen höres vråla inne i våningen.

Det är han, i tobakslandet! Är han inte död? Vad skall jag göra, vart skall jag ta vägen?

Hon gömmer sig bakom chiffonjén.

Nu börjar det blåsa igen som förut, så att papper flyga omkring.

Stäng fönstret, Fredrik!

En blomkruka blåser ner.

Stäng fönstret! Jag fryser ihjäl, och det slocknar i kaklugnen!

Hon tänder alla elektriska ljusen; stänger dörrn, som slås upp igen; gungstolen rörs av blåsten; går runt, runt i rummet, tills hon kastar sig framstupa på schäslongen och gömmer ansiktet i kuddarna.

*

»Il me disait» spelas utanför.

MODREN

ligger som förut på schäslongen med huvudet gömt.

GERDA

in, med gröten på en bricka, som hon ställer ifrån sig; därpå släcker hon elektriska ljusen utom ett.

MODREN vaknar, reser sig.

Släck inte!

GERDA.

Jo, vi måste spara!

MODREN.

Är du så snart igen?

GERDA.

Ja, han tyckte inte det var roligt, när du saknades.

MODREN.

Jo, jag tackar jag!

GERDA.

Här har du kvällsvarden!

MODREN.

Jag är inte hungrig.

GERDA.

Jo, du är hungrig, men du äter inte gröt!

MODREN.

Jo, ibland!

GERDA.

Nej, aldrig! Men inte för den skull, utan för ditt elaka leende varje gång du pinade oss med havregrynsgröt, du njöt av vårt lidande... och du kokte detsamma åt jakthunden!

MODREN.

Jag kan inte äta blå mjölk, jag fryser av den!

GERDA.

Sen du skummat grädden till ditt elvakaffe! — Håll till godo!

Serverar gröten på en guéridon.

Ät nu, får jag se på!

MODREN.

Jag kan inte!

GERDA

lutar sig ner och tar fram vedträn underifrån schäslongen.

Om du inte äter, så visar jag Axel att du stulit ved.

MODREN.

Axel, som saknade mitt sällskap... han gör mig intet ont! Minns du på bröllopet, då han dansade med mig... efter »Il me disait»! Där ha vi den.

Hon gnolar till 2:a reprisen, som nu spelas.

GERDA.

Det vore försiktigare av dig att icke påminna om den skändligheten...

MODREN.

Och jag fick verser jag, och de vackraste blommorna!

GERDA.

Tig!

MODREN.

Skall jag läsa verserna för dig? Jag kan dem utantill...

»I Ginnistan...

Ginnistan är ett persiskt ord för paradisets lustgård, där hulda peri leva av vällukter... Peri det är genier eller féer, som äro så skapade, att ju längre de leva, ju yngre bli de...»

GERDA.

Å, Herre Gud, tror du att du är en peri?

MODREN.

Jaha, det står så här, och farbror Viktor har friat till mig; vad skulle ni säga, om jag gifte om mig?

GERDA.

Stackars mamma! Du går ännu i sömnen, som vi gjort alla, men skall du aldrig vakna? Ser du inte hur man ler åt dig? Förstår du inte, när Axel skymfar dig?

MODREN.

Gör han? Jag tycker alltid, han är mera artig mot mig än mot dig...

GERDA.

Även då han lyfte käppen mot dig?

MODREN.

Mot mig? Det var mot dig, kära barn!

GERDA.

Moder min, har du förlorat förståndet?

MODREN.

Han saknade ju mitt sällskap i afton, vi har alltid så mycket att tala om, han är den ende som förstår mig, och du är ett barn bara...

GERDA
tar Modren i axlarne och skakar henne.

Vakna i Herrans namn!

MODREN.

Du är ju inte fullvuxen än, men jag är din mor och har närt dig med mitt blod...

GERDA.

Nej, du gav mig en glasflaska och en kautschu i munnen, och sedan fick jag gå i skänken och stjäla, men där fanns bara hårt rågbröd, som jag åt med senap, och när det brände i halsen, så svalkade jag med ättiksflaskan; bordssyrtuten och brödkorgen, det var skafferiet!

MODREN.

Jaså, du stal redan som barn! Det var mycket vackert, och du skäms inte tala om det? Tänk såna barn jag offrat mig för?

GERDA gråter.

Allt kunde jag förlåta; men att du tog mitt liv från mig icke — ja, han var mitt liv, ty med honom började jag leva...

MODREN.

Inte rår jag för att han föredrog mig! Han kanske fann mig, hur skall jag säga? behagligare... ja, han hade bättre smak än din far, som inte förstod värdera mig, förrän han fick rivaler — — —

Det bultar tre slag på dörrn.

Vem är det, som bultar?

GERDA.

Säg intet ont om far! Jag tror inte mitt liv räcker till att ångra vad jag brutit emot honom, men

det skall du umgälla, du som hetsade mig på honom! Minns du då jag var lite, lite barn, du lärde mig att säga onda stickande ord, som jag icke förstod? Han ägde nog förstånd att icke straffa mig för den avskjutna pilen, ty han visste vem som spände bågen! Minns du när du lärde mig ljuga för honom, att jag behövde nya böcker i skolan, och när du och jag bedragit honom på pängarne, så delade vi! — Hur skall jag kunna glömma allt detta förflutna? Finns ingen dryck, som släcker minnet, utan att kväva livet? Om jag hade kraft att gå ut ifrån alltihop, men jag liksom Fredrik, vi äro maktlösa, viljelösa offer, dina offer... du förhärdade, som icke kan lida för dina egna brott!

MODREN.

Känner du min barndom? Anar du vilket dåligt hem jag hade, vad ont jag fick lära där? Det syns gå i arv, uppifrån, från vem? Från första föräldrarne, stod det i barndomsböckerna, och det tycks slå in... Skyll inte på mig alltså, så skall jag inte skylla på mina föräldrar, som kunde skylla på sina, och så vidare! För övrigt, det är lika dant i alla familjer, fastän det inte visas för de utomstående...

GERDA.

Om så är, då vill jag inte leva, men är jag tvungen, så vill jag gå döv och blind genom detta elände, men i hoppet om ett bättre efteråt...

MODREN.

Du är så överdriven, kära du, får du ett barn, så blir det annat att tänka på...

GERDA.

Jag får inga barn...

MODREN.

Hur vet du det?

GERDA.

Läkarn har förklarat det.

MODREN.

Han misstar sig...

GERDA.

Nu ljög du igen... jag är ofruktsam, ofullgången, jag som Fredrik, och därför vill jag inte leva...

MODREN.

Du pratar...

GERDA.

Om jag kunde göra ont som jag ville, så vore du icke mer! Varför skall det vara så svårt att göra ont? Och när jag lyfter hand mot dig, så slår jag mig själv! — — —

Musiken upphör hastigt; Sonen hörs vråla utanför.

MODREN.

Nu har han druckit igen!

GERDA.

Stackars Fredrik, ja... vad skall han göra?

*

SONEN in, halvrusig.

Det... röker visst in... i — köket!

MODREN.

Va säger du?

SONEN.

Jag tror... jag... jag tror, att det... brinner!

MODREN.

Brinner? Vad säger du?

SONEN.

Ja, jag... tror... att det brinner!

MODREN

springer mot fonden och öppnar dörrarne, men mötes av ett rött eldsken.

Eld! — Hur ska vi komma ut! — Jag vill inte brinna! — Jag vill inte! Går runt.

GERDA tar brodern i famn.

Fredrik! Fly, elden är över oss, fly!

SONEN.

Jag orkar inte!

GERDA.

Fly! Du måste!

SONEN.

Vart?... Nej, jag vill inte...

MODREN.

Jag går hällre ut genom fönstret...

Öppnar balkongdörren och störtar ut.

GERDA.

Å, Herre Gud, hjälp oss!

SONEN.

Det var det enda!

GERDA.

Detta har du gjort!

SONEN.

Ja, vad skulle jag göra? — Det fanns intet annat! — Fanns det något annat?

GERDA.

Nej! Allt måste brinna opp, annars kom vi inte ut härifrån! Håll mig i famn, Fredrik, håll mig hårt, lilla bror; jag är så glad som jag aldrig varit; det ljusnar, stackars mamma, som var så ond, så ond...

SONEN.

Lilla syster, stackars mamma, känner du så varmt det är, så skönt, nu fryser jag inte längre, hör så det knastrar därute, nu brinner allt gammalt, allt gammalt ont och styggt och fult...

GERDA.

Håll mig fast, lilla bror, vi ska inte brinna, vi kvävs av oset, känner du inte så gott det luktar, det är palmerna, som brinner och pappas lagerkrans, nu brinner linneskåpet, det luktar lavendel, och nu, rosorna! Lilla bror! var inte rädd, det är snart över, kära, kära, fall inte, stackars mamma! som var så ond! Håll i mig, hårdare, krama, som pappa brukade säga! Det är som på julafton, när vi fick äta i köket, doppa i grytan, den enda dag vi kunde bli mätta, som pappa sa, känn så det doftar, det är skänken som brinner, med tepåsen och kaffet, och kryddorna, kanelen och nejlikorna...

SONEN i extas.

Är det sommar? Klövern blommar ju, sommarlovet börjar, minns du då vi gick ner till de vita ångbåtarna och klappade dem, när de voro nymålade och väntade på oss, då var pappa glad, då levde han, sa han, och temaböckerna tog slut! Så skulle livet alltid vara, sa han, det var nog han, som var pelikanen, för han plockade sig åt oss, han hade alltid

knän på byxorna och sliten sammetskrage, när vi gick som grevebarn... Gerda, skynda dig, ångbåten ringer, mamma sitter i försalongen, nej, hon är inte med, stackars mamma! hon är borta, är hon kvar på stranden? var är hon? jag ser henne inte, det är inte roligt utan mamma, där kommer hon! — Nu börjar sommarlovet!

Paus.

Fonddörrarne öppnas, det röda skenet syns starkt.

SONEN och GERDA segna till golvet.

OPUS 5

SVARTA HANDSKEN

LYRISK FANTASI (FÖR SCENEN) I FEM AKTER

PERSONER.

Frun.

Konservatorn, kallad i texten »Gamle».

Ellen.

Kristin.

Portvakten.

Jultomten.

Julens ängel.

En gammal fru.

FÖRSTA AKTEN.

Förstugan.

Fonden en farstudörr med brevlåda och namnplåt; till höger ett isskåp; till vänster en vilobänk.

Ovanför dörren är ett färgat fönster med ett hjärta tecknat

En svart handske ligger på farstugolvet.

EN GAMMAL HERRE in från vänster, pustar och sätter sig på bänken.

Han får sikte på handsken, vilken han uppfångar med sin käpp.

GAMLE.

Vad är det här? — En handske? Svart, dam, numro 6; den tillhör lilla frun därinne, det ser jag på märket efter ringarne; vänsterhand två släta och en ringfinger med rosensten; en vacker hand, men litet hård i greppet, silkestass med vassa naglar; jag lägger den på islåren, så kommer den till rätta!

PORTVAKTEN från vänster.

GAMLE.

God morgon portvakt! God jul!

PORTVAKTEN.

God jul, konservatorn! Det är ju konservatorn?

GAMLE.

Jo, det är jag; och jag konserverar fåglar, fiskar och insekter, men jag kan inte konservera mig själv — om jag också tar arseniksåpa innanför huden så skrynklar den sig, och håret fäller som på en gammal själskinnskoffert, tänderna gå sin väg...

PORTVAKTEN.

Det är som med elektriska här, det skall förnyas och repareras jämt och samt...

GAMLE.

Otur är det att vi ska sitta i mörkret om julen, kan ni inte få ljuset att gå?

PORTVAKTEN.

Det har visst blitt jordledning, men det kan snart vara hjälpt. — Vi ska se till här...

Trycker på en kontakt; hjärtat och färgade fönstret lysas opp.

Se, nu fick de ljus i tamburen...

GAMLE.

Ni går och sprider ljus i huset...

PORTVAKTEN.

Men bor själv nere i källarn i mörkret, för vi ha bara en fotogénlampa...

GAMLE.

Det är gott att leva för andra! — Kors så vackert det hjärtat var!

PORTVAKTEN.

Vackert är det, men lite hårt i färgen! för att inte säga skarpt!

GAMLE.

Det är lilla frun! Om hon vore god som hon vore skön!

PORTVAKTEN.

Vad är det för en handske?

GAMLE.

Den låg här i farstun, kanske portvakten vill ta vara på den?

PORTVAKTEN.

Jag ska ta den med mig och hänga den på luckan därnere, så kommer nog rätta ägaren fram! — Nu fortsätter jag oppåt.

GAMLE.

Och jag ska sitta lite till och vila ut mina 80 år... God jul!

PORTVAKTEN

släcker hjärtat och går till höger.

God jul!

*

ELLEN

från höger, öppnar isskåpet, tar fram ett ställ med mjölkflaskor.

GAMLE.

God morgon, Ellen, och god jul!

ELLEN.

God jul konservatorn!

GAMLE.

Hur mår lilla barnet och lilla frun?

ELLEN.

Jo då, de två tillsammans, de kvittra som kanariefåglar — man hör dem ända hit! Men det är bara på tu man hand... Ni må tro att lilla frun inte är god mot oss andra! Varken vi eller portvakten få några julpängar, för hon säger att vi äro djur...

GAMLE.

Men ni skall icke tala om sånt där för mig, som inte hör till ert hus — de kan säga att jag bär skvaller...

ELLEN.

Appropås kanariefågel, har konservatorn stoppat opp fruns ännu?

GAMLE.

Ja! Det har jag! — Men — Tuggar. — hon vill inte betala'n! — Se så, nu skvallra jag!

ELLEN.

Nej, hon vill inte betala arbete — och när herrn ville ge oss flickor extra för inflyttningen från landet — så blev hon vild. — När han gav oss ändå, så ställde hon opp vattenledningen och elektriskan hela natten. — Och när hon inte fick sin vilja fram, så kastade hon sig sjuk — höll på att dö; och herrn måste skicka efter professorn; när han kom och sa att det var ingenting utan bara choser, ville hon ta gift, och hotade med att skruva opp gaskranen för att spränga huset i luften!

GAMLE.

Å, Gud bevare oss! Har ni sådant liv härinne?

ELLEN.

Men dessemellan är hon som en fridens ängel — ja, ni skulle bara se när hon leker med sitt barn,

eller sitter och syr julklappar, som hon gör just nu! — Det är rakt som om hon vore besatt av onda makter, när det står på; och hon måtte inte rå för det, stackars liten!

GAMLE.

Det är snällt sagt av Ellen, och jag skulle vilja kalla henne sjuk! Jag har nämligen sett sånt där förut... De har de för gott, det är hela sjukan; mannen gör ingenting, emedan han är rik!

ELLEN.

Men han är sysselsatt hela dan med att köpa opp sina pängar; och han har i år köpt tre nya möbler till salongen, en i svart päronträd med silver, och de gick opp i vinden allihop. — Som sagt: de ha det för gott!

*

KRISTIN in från höger; talar milt.

Vad står du här för Ellen? Frun är alldeles utom sig, för att hennes ring har kommit bort...

ELLEN.

Vilken ring?

KRISTIN.

Bästa ringen med blå stenen, som kostat två tusen kronor — och när hon saknade dig, så trodde hon —

ELLEN.

Vad trodde hon?

KRISTIN.

Att du hade rymt och tagit ringen med dig.

ELLEN.

Nej, jag har aldrig hört maken, jag? Vad tror Kristin?

KRISTIN.

Jag vet väl att Ellen är oskyldig; när man känner en människa, kan man säga utantill: den är oskyldig, den är skyldig.

GAMLE.

Är det så säkert det?

KRISTIN.

Svära skall man inte, men man kan vara säker ändå.

ELLEN.

Och nu är jag ute för det?

KRISTIN.

Det är en fix idé hos frun...

ELLEN.

Men hon ser ju att jag inte har rymt!

KRISTIN.

Det hjälper inte!

ELLEN.

Och om ringen kommer igen, så blir hon ond på mig för att jag var oskyldig! Och för att hon hade orätt! Vet nån jag går ifrån alltsammans!

KRISTIN.

Gå inte, för då blir hon övertygad, och då skickar hon efter polisen.

ELLEN.

Vi måtte få en trevlig jul här i huset!

GAMLE reser sig.

Ni får en god jul, flickor, men efter prövningar -- efter regn har hittills alltid kommit solsken — och så blir det här med! Ellen är en ärlig flicka, men skall lära sig tålamod!

ELLEN.

Har jag inte lärt på det?

GAMLE.

Jo, men är icke utlärd än! — Nu säger jag än en gång av fullt hjärta och med fast tillförsikt: God jul, mina barn!

Går till höger.

*

ELLEN.

Om bara ett gott samvete alltid hjälpte!

KRISTIN.

Det hjälper långa vägar! Kom in nu, men var mild och tålig, när stormen går lös!

ELLEN.

Hur skall jag kunna det?

KRISTIN.

Se på herrn, vår husbonde! Han är också misstänkt för ringen...

ELLEN.

Han? Också?

KRISTIN.

Han också! Men han stormar inte, blir inte ond, bara ledsen! — Kom nu!

ELLEN.

Han också! Då är det ingen skam för mig; och då skall jag bära't!

KRISTIN.

Kom nu!

De gå till höger.

*

JUL-TOMTEN in med en kvast.

Nu sopar jag åt Ellen och Kristin, för de äro snälla; men grannens Ebba skall få soporna, för hon är stygg; och så torkar jag bänken och isskåpet, och gnider mässingen — men inte åt Ebba! — Så där!

Nu ska vi se vad de ha för sig därinne!

Tänder en ficklampa; fonden upplyses bakifrån och man ser in i tamburen; en vit islår med en vit spegel över synes, en vit liten stol, och under denna stå barnets galoscher; FRUN står framför spegeln och ordnar håret.

TOMTEN.

Du lilla sköna unga mor, du må gärna beundra den gåva du fått, men du får icke avguda; du må älska ditt lilla barn, men du får icke dyrka! Nu skall du få ett julkort av mig!

Letar i en bunt julkort.

Alpros, nej; viol, nej; snöbär, nej; mistel, nej; tistel, den ska du få! Blomman är vacker, men den sticks!

Lägger ett julkort i brevlådan.

Nu ska vi höra vad de säger i köket!

Släcker lampan och lyss åt höger.

Ellen är beskylld att ha tagit en ring! — Det har hon inte! Ellen tar ingen ring! Ebba skulle ha

gjort det! Jag känner alla här i huset! Alla herrskaper och alla flickor. Ellen gråter! Nu skall jag leta reda på ringen, från källarn till vinden, i hissen, i duschrummen, i dammsugarn, alla hål och vrår känner jag... men jag skall bara se om de håller snyggt i isskåpet!

Tittar och trevar i isskåpet.

Ja, det gillas!

*

JULEN

vitklädd kvinna med snöstjärnor på håret.

Vad gör du lilla tok?
Du står och lyssnar, det är inte vackert!

TOMTEN.

Vad tomten gör är alltid rätt!
Han bildar ordningsmakten här i huset,
han risar, lisar, agar, älskar, städar.

JULEN.

Du har ett väldigt hus att vaka över!

TOMTEN.

Ett Babels torn med allehanda folk
och tungomål; sex trappor opp och nedra botten;
tre våningar i var etage,
ett dussin vaggor, sju pianon,
så många mänskoöden här fullbordas;
det bänder och det spänner,
i sinnen, hjärtan, lynnen, som i bjälkar och i stenar;
det håller hop, men dock med nöd;
och grannen, som ej känner grannen,
får ha fördrag och hänsyn;

får överse med nästans små kapricer.
En spelar efter klockan tio;
en stiger upp för tidigt, en för sent till vila går!
Det kan man inte hjälpa, det får jämkas;
hör alla dessa småljud nu i trappans snäcka!
Nu knarrar hissen, vattenröret purrar;
och värmeledningen den sjuder som ett tekök;
nu går en dusch, nu suger cleanern;
där stängs en dörr, där skrek ett litet barn!
Här bor en nygift, där en frånskild, där en änkling,
allt om vartann, som deras pianinos
ge från sig rytmer från en vals, en fuga, en sonat.
I källarn fattigdom liksom i vinden,
i våningarne lyx och flärd, solid förmögenhet och
håligt vingel.
Det hankas fram, det stormas fram, det gnides fram —
en dör en vacker dag, en gifter sig, en skiljs,
en bråkar, klagar, reparerar,
men när han sett att bråk till intet nyttar,
så tar han slutligt sitt parti — och flyttar!

JULEN.

Vem bor därinne?

TOMTEN.

Det är den lilla frun som låter tala om sig!

JULEN.

Jag känner henne då, jag vet! —
Hör vilken storm från köket! —
Nej, kära barn, är detta julefrid?

TOMTEN.

I dag är dan för dan, och då är stök i köket!
Men här är något annat också!
Den stackars Ellen är beskylld med orätt...

JULEN.

Jag vet, och det är sista droppen;
nu rinner nådens bägare från brädden,
och vredens vin skall pressas ut ur sura druvor;
dock straffa är ej mitt gebit,
jag tröstar, hjälper, ställer allt till rätta;
men du kan luggas, du har hårda handen...
Hör på! Den lilla kvinnan, skapt i skönhet,
till mänskans glädje och till givarns ära,
hon skall en läxa få, en hård, men kort —
hon byggt sin lycka på det lilla barnet,
och på sin lycka har hon grundat högfärd,
med högfärd följer hårdhet, grymhet...
Nåväl: tag undan du det lilla barnet!
Så skall hon känna saknaden —
Var trygg! Hon får igen det som i morgon kväll
till julegåva, men som gåva, märk det väl!
Vad de skall tro? Tro vad de vill!
Att det har kommit bort, gått vilse!
Men du får icke narras!
Ett osant ord det fröar av som ogräs!...

TOMTEN.

Det är för grymt, det går hon ej igenom!

JULEN.

Hon skall igenom! Jag står henne bi!
Och hennes hjärta är ej dåligt,
blott lite sjukt; och sorg skall bota henne —
När lyckans klara sol har börjat bränna,
så vissna gräs och blomster;
ett litet moln ger skugga, svalka.
Och moln ger regn, på regnet följer grönska...
Nu mulnar det! — Var ej för hård i handen! Dock!

TOMTEN ledsen.

Skall du behöva bedja mig om det? —
Hon är så vacker!

JULEN.

Ja! Och skall bli god!
Så kommer lyckan! Den, som varar! —

TOMTEN.

Men vänta nu, jag har däropp' i vinden
en stackare som väntar på en klapp —

JULEN.

Vem är din skyddsling, säg ett ord!

TOMTEN.

Det är en filosof, som längtar blott till slutet!

JULEN.

Om liv och död vi intet ha att råda,
men om han det förtjänar, skall han få en gåva!

TOMTEN.

Han grubblar över livets gåta...

JULEN.

Är det att grubbla över? —

TOMTEN.

Det är en gammal tok, men han är snäll...

JULEN.

Vad har han för sig då däropp' i vinden?

TOMTEN.

Han stoppar fåglar, torkar fiskar, sticker maskar,
och har ett skåp så fullt med gula papper,

och där han letar, letar natt och dag!
Han letar livets gåta i det skåpet!

JULEN.

Jag känner sorten! Väl han skall sin julklapp få! —
Men nu! God jul och så till verket gå!

Ett ögonblicks ridåfall.

ANDRA AKTEN.

Tamburen.

Tamburen. Vit islår till höger, med en vit spegel över; på spegelns undre försits silverborste, på den övre ett glas med tulpaner; under spegeln en hängkorg för handskar. På islåren ligger Tomtens julkort med tisteln. Till vänster en vit stol under klädhängaren; under stolen ett par små barngaloscher; på hängarn en vit barnpäls och en vit bahytt. Inga andra kläder synas.

I fonden står dörrn öppen till salen, och genom portièren av gult siden synes: sybordet på vilket står en vacker lampa, en blomsteruppsats med vackra blommor; där bakom synes Frun. Hon är vitklädd, urringad i liten fyrkant till halsgropen endast; det svarta håret uppsatt på japanskt sätt, så att nacken synes. Hon syr på ett gult siden, som kan bli ett barnplagg.

TOMTEN
i tamburen, tager brevkortet från islåren.

Se där mitt julkort med sin tistel! —
Ett litet ogräs skall du ha i vetet —
det sticks som du, men bär en vacker blomma! —
Som du!
Du lilla vackra mor! — Se handen går som när man plockar blommor —
och huvet sänkt som till begrundan eller bön! —
Nu ler hon; ty hon hör det lilla barnet komma —
de små stegen på parkettens glatta brickor —

som bonades i går med bivax och med furans olja —
det doftar granskog som i maj, när braxen leker
och sommarnöjets gröna luckor öppnas.
Du vackra hem, där vackra mänskor bo —
i skönhet, renhet, skyddade mot livets solk —
Se blommorna på spegeln! —
Tulpanernas turbaner röda, gula,
de dölja runda kinder, läppars knoppar,
som mötas uti kyska kyssar,
dem näckros ger sin maka på en insjös svala spe-
gel —
Ja spegeln! Där syns märken efter
små fingrar som bak glaset sökte bilden,
i tanken att det var en annan liten flicka!
Där sitter Rosa på sin lilla matmors stol
och vaktar hennes kappa och små kängor;
allt, allt vad liv och hem förljuvar,
det finns här inom stängda dörrar —
men ej värderat förrn det saknas —
nu släcker jag! Må mörkret dölja sorgen,
och gärningen jag gör, den tål ej ljuset —

Vrider på en kontakt i väggen; det blir mörkt.

Men när det tänds igen, då han I jul i huset.

Drar sig in i högra draperiet.

FRUN ringer i en liten klocka.

ELLEN in med ett tänt ljus.

FRUN synes banna henne.

ELLEN

gråter i förklädet och går ut.

FRUN

kommer ut i tamburen med ljuset, som hon ställer på islåren. Där finner hon julkortet med tisteln, som hon läser och river

sönder. — Därpå ser hon sig i spegeln och ordnar sitt hår.

Nu höres ett piano från en granne som spelar Beethovens sonat 31 op. 110: L'istesso tempo di arioso. Frun lyssnar. Därpå tar hon silverborsten och börjar borsta lillans kläder; plockar och putsar; upptäcker en lös knapp i kappan; tar dockan från stolen och lägger den på islåren; sätter sig på stolen, tar en nål med tråd från bröstet och syr i knappen. Frun reser sig och tar en svart handske ur handskkorgen; hon letar maken men utan att finna; hon söker i barnets små galoscher under stolen; den omaka handsken sticker hon nu i bröstet och står övergiven.

Musiken går över i Beethovens sorgmarsch. Frun lyssnar och gripes av fruktan. Det bullrar i isskåpet som när isstyckena rasa ner.

Ett barnskrik höres! Frun i fasa; vill ut, men stannar förstenad.

Det bultar i en vägg; hissen gnäller, vattenledningen brusar; mänskoröster sorla genom väggen.

KRISTIN

kommer in, vit i ansiktet, med lyftade armar, knäppta händer, talar till Frun ohörbara ord och skyndar ut.

FRUN

vill springa efter, men kan icke — faller ner på knä vid stolen, och döljer ansiktet i den lilla barnkappan som hon smeker och kramar.

Kort ridåfall.

TREDJE AKTEN.

Hos portvakten.

Portvaktens rum. I fonden ett färgat fönster upplyst utifrån men då och då förmörkat av hissen som går upp och ned.

Ett dukat julbord med vit duk och en liten julgran med vaxstaplar; en halvankare dricka, med granris omvirad, på bordsändan; bullar, smörask, ett svinhuvud, fårbog, laxsida, en rökt gås o. s. v. Ett grenljus på andra bordsändan; enris på golvet; på väggen ett färgtryck med Jesu födelse; därunder en svart tavla med en massa nycklar. En fotogénlampa brinner.

PORTVAKTEN.
sitter vid bordet och vilar.

GAMLE.
in med en julkärve under armen.

God dagen åter, landsman, sitter ensam.

PORTVAKTEN.

Det gamla trädet blir ej gammalt, om ej ensamt
det står på skogen, oträngt av de unga;
och tiden gallrat har så passeligt omkring mig.

Paus. Bjuder med handen att sitta ner.

En gång jag hade stugan full, så att vi trängdes —
jag klagar ej, jag hade gott och varmt bland mor och barn,

men detta är ej heller dåligt, kanske bättre;
allting är bäst på sätt och vis och på sin tid...
Nu sitter jag i skuggan av mitt julträd,
och minns framfarna dar i tacksamt sinne;
jag haft det dock! Hur mången som ej haft det
nu sitter grämande sig själv med saknad
av vad han aldrig ägt, för sent att vinna —

GAMLE.

Ja, jag har också haft — men hälst jag glömmer't —

PORTVAKTEN.

Sitt ner, jag skulle sagt, som landsman, bergslagsbo —
är jag så fri — jag uppfödd är i gruvan,
inunder jorden; därför trivs jag bäst härnere
i Babelstornets källare med dess skymundan —
Och ser igenom färgat fönster ljuset,
som är min sol, men då och då förmörkas,
av hissens skugga som likt strömoln drar förbi.

GAMLE.

Som Bergakungen sitter ni i sanning
och härskar över alla elementen —
För eld och värme är ni Mästaren;
och vattnet ni fördelar, kallt och varmt;
från mörkrets region ni sprider ljuset;
med luften i förtunning och förtätning
ni suger jordens stoft som samlats
av mänskobarnens fötter, när de vandrat.
Med tyngdens lagar ni reglerar hissen,
så att de stiga eller sjunka efter önskan.

PORTVAKTEN.

I sanning, landsman, ni kan göra av'et...

GAMLE.

Å nej, ty ni är mycket annat också —
jag ser ni äger nycklarne till alla husets dörrar,
och alla äga nyckeln till ert sinne;
ni känner alla öden som här vävas,
ni hör, ni ser igenom väggar, bottnar,
och hit man bär förtroenden, bekymmer, sorger...

PORTVAKTEN.

Ni gör mig äran alltför stor herr doktor,
jag tål nog vid det, blir ej bortskämd, icke skrämd;
men ni har gjort mig mera nöjd med denna ringa
plats;
ni har lyst opp mig när jag var beklämd,
förvandlat trånga kojan till palats.

GAMLE.

Det talas ut' i farstun, röster höjas...
man skriker, gråter, då är snart man här;
och ni får sitta som vår domare,
och reda, råda, tysta ner, när som det görs spek-
takel!

PORTVAKTEN lyss.

Jag tror jag vet, det är den vackra Ellen —
I tredje våningen — hos lilla frun...

GAMLE.

Jag tar min kärve och går upp till fåglarne
som sjunga kapp med flöjlarne
och så: god jul igen!

PORTVAKTEN.

Detsamma, doktor!

GAMLE.

Ett ord! Hur gick det med den handsken som ni
hittat?

PORTVAKTEN.

Jaså! Ja den har jag förlorat här i trappan —
Stor sak, vem kan en handske ej försaka?

GAMLE.

Säg inte det, ty kaka söker maka. Går.

*

ELLEN in, klädd att gå ut.

Får jag sitta här en stund hos portvakten?

PORTVAKTEN.

Sitt, kära barn!

ELLEN.

Jag står inte ut längre; när elektriskan slocknade, fick jag bannorna; och så beskylldes jag för ringen igen; nu är den anmäld i polisen. —

PORTVAKTEN.

Är det jul detta? Ni är de värsta jag har i huset — men nu ska vi först skaffa ljus —

Tar fram verktyg.

Min hammare, min tång —

Tar nycklar från tavlan.

Mina nycklar, så går jag genom lyckta dörrar —

ELLEN.

Jag tror att värmeledningen har stannat också!

PORTVAKTEN.

Den också! Vad har ni för er däroppe, för det är bara hos er sådant händer?

ELLEN.

Det är som förtrollat — jag blev rädd, hörde ett barnskrik och det spelades i väggarne — Kristin går visst, hon också, man kan inte hålla ut!

PORTVAKTEN.

Var är herrn då? Är det ingen herre i huset?

ELLEN.

Jag tror han är bortrest på jakt — vi ha inte sett honom på två dagar — han stod inte ut han heller! Men det är som konservatorn säger: de har det för bra! Ingenting att göra, ingen matlust, ingen sömn; enda bekymret är att göra av med pängarne.

PORTVAKTEN.

Men inte betala arbete! Det vill de inte.

ELLEN.

Han har inte fått några julpängar?

PORTVAKTEN.

Nehej! Hon blev ond på mig, därför att jag bad henne inte stå i hissen — jag sa det lite skarpt förstås, för jag hade bråttom.

ELLEN.

Tyst, jag hör Kristin i trappan! — Hon är mera tålig än jag, men även hon kan tröttna! —

PORTVAKTEN.

Tänk, att det ingen välsignelse är med rikedomen för somliga — det är ju en tröst för oss fattiga, fastän den är klen — Varifrån ha de här fått sina pängar?

ELLEN.

De ha väl ärvt — tyst nu är hon här! Det har bestämt hänt något nytt däroppe i spökvåningen! —

PORTVAKTEN.

Säg spökhuset! För här sker så mycket underligt — det är precis som alla de här maskinerna förde något med sig — Ebba däroppe påstår att hon har sett tomten sitta på hisstaket och hålla igen linan —

*

TOMTEN
synes nu flytta om nycklarne på tavlan.

*

ELLEN.

Man skulle verkligen kunna tro på tomten, för ibland hittar man inte en sak där man lagt den: ibland går en dörr i baklås, ibland kommer det varmt vatten ur kallröret...

PORTVAKTEN lystrar.

Är det någon härinne? Jag tyckte det skramla i nyckeltavlan —

TOMTEN gömmer sig.

PORTVAKTEN letar i nycklarne.

Jag tror att fan har blandat om nycklarne — Här sitter 25:an på 13! och 17 på 81! Och grosshandlarns brevkort sitter på häradshövdingens! Och alltid talas det i trapporna: De grälar och gråter, men när jag kommer ut, så finns där ingen. —

ELLEN.

Men nu är det Kristin — hon har varsel före sig!

PORTVAKTEN
låtsas öppna en dörr åt vänster.

Här finns ingen levande varelse —

ELLEN.

Nu blir jag rädd! — Och ibland är det barnröster — ibland är det duvorna på taket — jag tror någon gång det är gamle konservatorn som sitter däroppe och gör spektakel — Vem är han egentligen?

PORTVAKTEN.

Det är en underlig kurre — men det är intet ont i honom —

ELLEN.

Hör nu har inte portvakten hittat en handske i trapporna?

PORTVAKTEN.

Jo, konservatorn hitta en, och så skulle jag ta vara på'n, men så förlora' jag den!

ELLEN.

Har han förlora'n, och det var ett sånt liv däroppe över den handsken! Lika mycket som om ringen!

Telefon ringer.

PORTVAKTEN vid telefon.

— Jo, hon sitter här! — Nej, det är omöjligt! Hon tar inga ringar! Vi känner Ellen! Hon tar ingenting — Det är orättvist! Men jag skall säga åt henne! — Jaha!

Ringer av.

ELLEN.

Jag har förstått! — det var från polisen!

PORTVAKTEN.

Ja, mitt barn! Det var en kallelse!

ELLEN.

Då går jag i sjön!

PORTVAKTEN.

Men gå först till kontoret!

ELLEN.

Aldrig dit, för då kommer man aldrig dän!

PORTVAKTEN.

Se på mig! — Ellen! — Och tro inte ont! — Gå nu i frid!

ELLEN

ser på honom och övervinnes.

Jag går! — Jag såg uti hans öga, jag hörde på hans röst — nu går jag trygg!

PORTVAKTEN leder henne ut.

ELLEN.

Och denna handen gav mig styrka — Den leder mig, den stöder mig! — Jag går! Går.

*

Paus.

EN GAMMAL FRU

in med den svarta handsken och en liten brun barnkänga.

Se, vad jag hittat i hissen! Kanske portvakten kan finna ägaren, eller ägarinnan... Han har ju fått julpängarne från mig?

PORTVAKTEN.

Ja tack! Se där är handsken som kom bort.

Lägger på bordet jämte kängan.

EN GAMMAL FRU.

Han har julbord och gran — och så mycket mat — rökt svinhuvud! jo jag tackar!

PORTVAKTEN.

Skall ni som är rik avundas den fattige!

EN GAMMAL FRU.

Han är väl inte så fattig som han ser ut! Och inte jag så rik som jag ser ut!... Tag nu vara på handsken, så han inte kommer bort igen! — Svart är han — som en begravning — men han döljer en vit hand och kanske något mera! Går.

PORTVAKTEN förbluffad.

Men den lilla kängan, se! Snett på klacken! den lilla slarvan —

*

TOMTEN
har snappat bort handsken och gömmer sig.

*

PORTVAKTEN.

Det är ett litet barn, om gosse eller flicka, det ser man inte på skorna, för de ha inte skiljt på höger och vänster än — inte på gott och ont — ty de höra himmelriket till — Men sedan! Hu ja! —

Han vill nu taga handsken.

Men var är handsken? Jag lade den här på bordet! Letar.

Den är borta! Letar.

*

KRISTIN

står förtvivlad inne i rummet.

Tänk, tänk, tänk...

PORTVAKTEN.

Vad är det? Vem är det? — Kristin!

KRISTIN.

Tänk! Gud hjälpe oss! — Lilla barnet är borta!

PORTVAKTEN.

Borta? Vad är det?

KRISTIN.

Det är bortkommet! Någon har tagit det...

PORTVAKTEN.

Det är inte möjligt; jag skulle sett det! jag skulle hört det! Jag finns ju här för att vaka över huset och husfolket!

KRISTIN.

Han vet ingenting om det! Då går jag till kontoret! — Var snäll mot modren om hon kommer! Hon satt däroppe utan ljus och värme... Det är för grymt! även för henne! Ut.

*

PORTVAKTEN.

Vad är allt detta? Icke människoverk likväl! Och därför finns det hopp!

Han lägger kängan på bordet.

Vem kommer där? Hon själv den stackars lilla modren!

Han drar sig undan åt höger.

FRUN

från vänster klädd som i förra akten.

Vart har jag kommit?
Och var är jag?
Var kom jag från?
Vem är jag?
Här bor en fattig! — men så många nycklar!
Det är då ett hotell —
Nej fängelse, ett underjordiskt —
Där lyser månen, men ett hjärta likt,
och molnen tåga svarta den förbi —
Där står en skog, en granskog;
en julskog full med gåvor och med ljus —
I fängelset! Det här är något annat.
Är någon här?

PORTVAKTEN

synes i högra kulissen men endast av publiken. Avsides.

Hon är ifrån sig, har förlorat minnet —
En nåd, o vilken nåd! för den som lider!

FRUN.

Men tyst! jag minns! men minnet ligger bakom.
Och jag gick framåt för att söka något.
Vad sökte jag?
En handske jag förlorat! Den var svart —
Nu blev det svart igen!
Men uti mörkret ser jag något blått,
som vårens himmel mellan vita moln
en fjällsjö mellan branta stränder,
så blå var min safir som jag har tappat —
som man har tagit —
jag har förlorat mycket dessa sista dagar —
jag frös och satt i mörkret...

Här är dock varmt, men tryckande;
det höga tornets tyngd uppöver,
och tunga mänskoöden varv på varv,
jag känner hur de pressa mig mot jorden,
och klämma hjärtat i dess veka korg;
jag ville tala, men jag söker orden
jag ville gråta som jag hade sorg!

Får se kängan.

Vad är det här? — En liten känga!
En liten strumpa, och en fot! Buss i. —
Vad var det? — Här jag ser ett ljus
som skjutit grenar, det har vuxit
från stakens rot, snart skall det till att blomma,
tre vitblå blommor med ett rött uti...
Att ljus kan växa, skjuta kvistar!
I vilken trakt av världen har jag kommit?
En ankarboj här flyter i en granskog,
ett vildsvin sticker huvet upp ur böljan,
och fiskarne de gå på torra land! —

Får se planschen med Jesu födelse.

Vad är det här? — En vagga i ett stall!

Börjar vakna.

Och herdens bruna kor de se med stora ögon,
på lilla barnet — som — i vaggan sover —

Vaknar och skriker.

O Herre Jesus världens frälsare, fräls mig!

Jag förgås! Jag — för-gås! — Ett barn är fött i denna natt, ett barn är dött! Där står portvakten, som är ond på mig för att han icke fick julpängar; var inte ond på mig! Hämnas inte! så ska ni få alla mina ringar...

PORTVAKTEN fram.

Jag är inte ond, jag hämnas inte; ert barn kommer igen, ett barn kan inte komma bort i en stad som denna — följ mig nu, skall jag skaffa er ljus och värme så länge —

FRUN.

Säg om det, att ett barn inte kan komma bort i en stad — jag tror inte ett ord förstås — men ni skall säga så ändå! Ni skall säga så flera gånger —

PORTVAKTEN.

Följ mig, men medan jag lagar maskinerierna, så skall ni gå upp och värma er hos en gammal vän, tre trappor opp. Han kan tala — jag kan inte tala — och han skall trösta er —

FRUN.

Är det assessorn? Han är väl ond på mig också?

PORTVAKTEN.

Här är ingen ond på er... kom nu bara!

FRUN.

Tänk så snäll han är; han hämnas inte.

PORTVAKTEN.

Å fy! fy! vad ni är ond!

FRUN.

Men mitt barn! — Mitt barn! Mitt barn!

PORTVAKTEN.

Kom!

FJÄRDE AKTEN.

Vindskammaren.

Vindskammaren: Fonden två fönster täckta av ljusgröna gardiner; på pelaren mellan fönstren ett manuskriptskåp med en vacker lampa ovanpå; till vänster ett ekbord fullt av manuskript; till höger en länstol.

TOMTEN in.

Julaftons morgon är inne! Men här hos den gamle filosofen syns intet spår av julglädje.

Drar undan gardinerna i fonden.

Men dock! Han ställt sin julgran på balkongen!
Åt sparvarna och duvorna,
och kärvens tusen gula näbbar,
ett korn i var att mata himlens fåglar;
än sova de på plåtarne
med huvet under vingarne —
snart rister morgonbrisen flöjlarne
på rökfång över spisarne,
där muntra brasor sprakande
ge eld inunder kaffepannorna;
då springer jag på åsarna
och fröjdar mig åt dofterna,
när morgonsoln på kablarne
från telefonen kastar strålarne.

Då sjunga kablarne och flöjlarne
och duvorna de kurra i kornischerna;
då lämna barnen sängarna — — —

Vad har han här?
På gula blad i tusen tusental
han samlat allt sitt vetande!
Halm under drivbänks strö —
som tröskats ur; nej hackelse
där man får leta efter kornen —
och kärnorna han samlat här i ladan
av skuren ek, där ligger skörden.

Öppnar skåpet.

Det är registret, nyckeln till hans visdom,
till skapargåtan som han tror sig funnit.
Du gamle tok, som ordnat alltet —
Nu rör jag om i soporna,
du letat hop i backarna
jag skapar kaos om ånyo
så får du börja om från början!

Rör om i manuskripten.

Här syns den vises brillor!
Med åren blev han kortsynt —
nu skall du få en julklapp,
som gör dig långsynt, framsynt!

Byter ut glasögonen mot ett par andra, som han tar ur fickan.

Du skall få nya ögon
att skåda vad ej synes
i vardagslag av dödlig!
Där förr du skådat lagar,
där skall du möta stiftarn,

och sen du råkar Domarn;
där förr du såg naturen
och blinda slumpars otyg,
där skall du finna väsen
av samma art som du!

Jag hör att gubben vaknat;
kanhända att han vakat
ty natten är som dager
för den i mörkret forskar!
Nu kommer han, jag stannar,
sen gör jag hans bekantskap,
och han får göra min!

Drar sig ut i högra draperiet.

GAMLE

in från vänster; i svarta kläder, vit halsduk, svart siden-kalott; vitt långt hår och liknande skägg.

Välkommen liv! God morgon möda!
I sextio år jag ordnat universum;
nu är den dagens sol upprunnen,
då jag skall lösa gåtan.
Allt ligger där som jordens lagringar
avsatta långsamt utur eld och vatten,
av stenar, örter, djur,
urämnen, krafter, mått och tal
jag dragit samman byggnadsstenar
till Babelstornets himlatrappa,
med den jag stiger upp ur tåredalen
och tar moskéen med den blå kupolen
som vilar på de fyra väderstrecken.

I sextio år jag samlat, räknat;
och en gång, halvvägs, fann jag gåtan.

Det var en natt, jag skrev den på ett papper,
men det begrovs, är sedan dess förkommet.
Det ligger där, men me'n jag söker
har vålmen vuxit till en stack;
mitt eget barn ränt opp till jätte...
Jag slås tillbaks, när jag den nalkas,
jag gräver som man gräver efter skatter,
men spaden faller ur min hand,
mitt huvud tröttas, kroppen vissnar.
Och jag blev ofta liggande som död
när jag det hela ville överskåda — — —

Nu känner jag dock stunden kommit,
ty i en dröm förliden natt jag såg,
såg papperet jag sökt, det var ett blåvitt
regal av engelsk olifant —

Tar av manschetterna.

Nu eller aldrig! är det du och jag,
du pappershög, giv upp din hemlighet,
jag är er herre, andar alla,
här äger endast jag befalla!

Tar på glasögonen och rotar i papperen.

Vad är det här? — Vad är det här?
Jag finner ej min gamla ordning,
här alfabet och siffror bytt om platser,
a, b, c, d, h, r — Jag tror att själva —
och numro 1, 7, 4, 10, 26 — Här har nån varit!

Alfa, beta, pi; och chiffern som jag funnit opp — Den har jag glömt — den är försvunnen ur mitt minne —

Rotar alltjämt.

Här står en ledare — men mitt på huvudtalet är en bläckplump. — Jag raderar!

Tar upp en kniv.

Det gick hål i papperet! — Skönt! Jag letar; jag går igenom varje lapp så skall jag finna't! —

Letar blad för blad.

Nu börjar grannen spela! Spela du! — Mig stör du inte, jag har hela dagen för mig! — Och natten med! Jag äter intet — fordrar ingen sömn!

På ett piano spelas ett par minuter medan gubben vänder blad. Musik: ur Beethovens sonat 29, op. 106, andante sostenuto.

Jag tröttnar fort i dag! — Då vilar jag en stund!

Går eländig och faller ner i länstolen; musiken fortfar.

Mitt öga ser så underligt; det nära fjärmar sig, det fjärran närmar sig; och huvudet är tomt!

Han blundar; musiken fortfar.

Gubben vaknar och anfaller igen pappershögen, men tröttnar genast och återvänder till stolen; anfaller igen men blir tillbakaslagen. Nu somnar han i stolen och liknar en död.

TOMTEN

skjuter in en länstol från höger och sätter sig självsvåldigt mitt emot gubben.

Musiken tystnar: Gubben vaknar.

GAMLE.

Vem där? Är du en varelse...

TOMTEN.

Att vara är förnimmas,
du har förnummit mig!
Då är jag!

GAMLE reser sig.

Men jag vill känna, jag vill ta i dig!
Ty förr är du ej till för mig!

TOMTEN.

Regnbågen tar du icke i, men den är till!
Och havets, öknens hägring existera —
Jag är en hägring; kom mig ej för nära,
ty då du upphör att mig se,
fastän jag fortfar finnas.

GAMLE.

I sanning din logik är riktig —

TOMTEN.

Nå, då är du förbunden tro ditt öga —

GAMLE knorrar.

TOMTEN.

Du knorrar, ty jag saknas i systemet;
och ditt system din herre är,
och du är drängen...

GAMLE.

Jag härskar suveränt i mitt system.

TOMTEN.

Då skall du säga mig i korthet
grundtanken i de faktas mångfald
du samlat där, ty eljes har du samlat löv,
regndroppar, sandkorn, som sig alla likna
men ändå icke äro lika!

GAMLE.

Min tanke, min idé, som håller samman
de millioner företeelser oss möta —

TOMTEN.

Låt höra nu! jag lär så gärna!

GAMLE.

Du lilla tjuv, du stal min tanke från mig;
nyss var den mig så klar...

TOMTEN.

Och nu? Den grumlades som glasklar is
i smältningsvärmen; den blev sörja,
så vatten, som förflyger i en dunst!
Den dunsta bort! Jag vill den straxt förtäta,
och säga ditt system, som du har glömt.

Paus.

I alltets enhet ser du världens gåta...

GAMLE.

Precis! Du är en liten kvicker karl,
som fann vad jag i trettio år har letat:
Materiens enhet! Det var ordet!

TOMTEN.

Det var systemet! Nu till verkligheten!
Ponera nu naturens tvåfald! Och låt se,
om ej den teorin har mera för sig!

Paus.

Det våta elementet vattnet
en enhet är, består dock av de två
av väte och av syre kan ej disputeras;
magnetens kraft är delt i nord och syd;
elektrikans av plus och minus,
i växtens frö det givs ett hanligt och ett honligt;
och högst i kedjan aldra överst

du finner tvåhet, ty allena
var icke gott för mänskan vara;
och så blev man och kvinna till:
Naturens tvåfald alltså konstaterad!

GAMLE.

Du lilla djävul! Du har plockat sönder —

TOMTEN.

Din leksak, stora tok; din kedja brast
och ligger som en skräphög utav länkar,
din kabel som du snott, den reddes opp
och blev till drev, som går till lumpbon.

GAMLE.

Ha! Sextio år för att en bubbla blåsa!
Som vid ett luftdrag sprack!
Nu vill jag icke leva längre!

TOMTEN.

Om bubblan sprack, så kan du blåsa nya,
de görs av vatten och av tvålens skum,
som vispas opp att det ser mycket ut,
men är så litet, nästan intet —

GAMLE.

Och sexti år —

Vild, reser sig och kastar ut papperen i vänster kuliss.

Härut! Du satans bländverk!

En rutten frukt av tjugo tusen dagsverk!
Ut! Ut! I torra löv som tärt mitt träd.
Lyktgubbar, irrbloss, som mig ledde vilse,
mig narrade i träsk, där jag till halsen
i gyttjan sjönk, mig lockade i öknar,
där vassa buskar revo mina händer —

Tömmer skåpet på papper, men lämnar ett skrin.

Härut I falska lotsar som mig fört på grund,
vägvisare som pekat vägen neråt helvetet;
bankrutt, fallit, jag ger upp staten
och sitter tomhänt på den brända tomten —

Sjunker ned i stolen.

Ett snäckdjur, som fick skalet krossat,
en spindel vilkens nät revs sönder,
förflugen fågel ut på oceanen,
för långt att vända om och hinna stranden —
Han flaxar över rörlig avgrund —
Tills trött han faller ner — och dör!

Paus.

TOMTEN.

Säg! vill du börja om igen? Bli ung på nytt?

GAMLE.

Bli ung? Nej tack! Få krafter till att lida —
få kraft att väva falska drömmar? Nej!

TOMTEN.

Vill du ha guld?

GAMLE.

Att köpa vad?
Jag önskar intet — jo att få gå hädan!

TOMTEN.

Ja väl! Men som försonad först med livet!

GAMLE.

Försonad? — Bindas fast på nytt vid pålen?
Nej oförsonligt! Eljes blir det aldrig avfärd —
»Ännu ett handslag! och ett glas i pälsen!»
»Å, stanna lite till!» — Så blir man kvar —
Nej opp på bocken, piska kampen
och ryck dig lös, du längtar ej tillbaka!

TOMTEN.

Du röck dig lös en gång från varma livet,
från hem och härd, från maka, barn,
att springa efter ärans tomma äggskal.

GAMLE.

Till hälften sant — jag gick i tid,
att slippa se de andra gå, som redan packat!
När livet svek, när skeppet ville sjunka,
jag gjorde mig en livboj som jag blåste upp
med luft, så långt är sanning;
den höll mig uppe till en tid, en ganska lång,
så sprack den, och jag sjönk; rår jag för det!

TOMTEN
har tagit ut skrinet ur skåpet.

Här har du något strandgods havet gav igen —

GAMLE maktlös.

Låt bli mitt skrin! Väck icke upp de döda!

TOMTEN.

Du Sadducé, som icke trodde på
uppståndelsen — vi fruktar du de döda?

GAMLE.

Låt bli mitt skrin! Du manar andar —

TOMTEN.

Javäl! Så får du se att liv är ande
men fängslad i en kropp, ett ting!
Giv akt, nu manar jag,
besvärjer jag!

Öppnar skrinet.

GAMLE.

Ah! Vilka dofter! Blommar klövern?
I rosig maj, när äppelträden spruckit ut,
syrenerna för västan vagga sina spiror
och nygrävt trädgårdsland, som nyss låg vitt
av snön nu sträcker sina svarta kläden
på myllat frö begravet för att uppstå.

Sindings Frühlingsrauschen spelas.

Jag ser — ett litet lanthus, vitt med gröna luckor,
ett fönster öppnas, och gardinen fläktar —
av vinröd taft — längst in en spegel,
i gyllne ram skulpterad i empire —
och i ovala glaset som en hägring
jag ser — det skönaste som livet bjöd;
en ungmor, som klär på sitt barn —
och kammar lena lockar, tvättar sömnen
ur blåa ögon som sig öppna
och le mot sol och mor av lust att leva —
Den lilla foten stampar ystert mattan
otålig som en fåle att få springa ut —
Musik! Vad toner ifrån unga dagar,
halvt glömda som stå upp igen —
Den lilla ån som glider under alar,
en båt, midsommarkransar, smultronkorgar,
och friska gäddor sprittande på toften —

TOMTEN

tar upp en liten brudkrona och en vit slöja.

GAMLE.

Vad ser jag nu! Vad har du där?
En liten krona, sluten, åt en liten drottning,
av myrten, och en slöja utav flor —
en morgondimma i en älvdans i en solgång —

Nu ser jag icke mer, mitt öga slöjas —
o Herre Gud, allt detta en gång varit,
men är ej mer, det kommer aldrig åter!

Gråter och faller ihop.

TOMTEN.

Allt detta har du ägt och kastat bort det,
de friska blommor för det torra löv,
det varma livet för den kalla tanken,
du stackars man — vad har jag här?

Visar en svart damhandske.

GAMLE.

En liten handske! Må jag se! Jag minns ej —
Hur den kom hit! — Jo vänta nu jag har det —
I gårdagsmorgse jag den fann i trappan —

TOMTEN.

Nu får du den som julklapp ifrån mig —
Den håller hemligheter, och de späda finger
ha gripit in i öden, stiftat ont,
men lilla handen räckes dig till godo.
Om du den ger åt henne som jag väntar,
då har du lycka spritt, en gåta löst
som mera värde har än sfinxens som dig klöst —

Låser in skrinet i skåpet.

GAMLE.

Kan jag ännu en dödlig lycklig göra,
kan jag en tacksam blick få taga mot,
kan tröst jag skänka, hjärtan röra,
då givs ännu emot förtvivlan bot!

TOMTEN.

Din gamla murkna skog du brände,
det var det modigaste, klokaste du gjort;
så ut på svedjan nu, det växer bra i aska,

och några skördar kan du ta ännu!
Men kan du icke själv dem njuta,
så giv, ty giva sällare än taga
ju är! Och det är offer som behaga —
Nu går jag åter i mitt dunkla skjul,
och önskar dig en god, god jul!

Försvinner.

*

GAMLE

ensam, betraktar handsken.

En liten hand som räckes ut i mörkret —
En handske kastad, ej till strid men frid!
En liten barnhand mjuk och smeksam —
Vad gömmer du för hemligheter,
måhända är du endast en attrapp,
som kommer nu till julen med en gåva —

Det knackar.

Stig in, okände vän, en julklapp väntar
på den som kommer först! — Stig in!

*

ELLEN in.

Förlåt herr doktor att jag stiger på,
men ni är känd som mänskors vän —
jag är förlorad, rent förtvivlad, övergiven.

GAMLE reser sig.

Gud tröste er, mitt barn, sitt ner,
vad hände sen, är det om ringen?

ELLEN.

Jag varit där, och jag är ännu misstänkt,
man söker mig, jag ville gå i sjön,
men kunde ej, låt mig få stanna;
säg någonting, säg »utan skuld».

GAMLE.

Var lugn, och låt mig tänka lite —
hur var det nu — jo här en julklapp
ifrån en okänd!

ELLEN.

Vad, en gammal handske!

GAMLE.

Ja, jag förstår det ej, men den har tappats
och funnits, tappats åter, återfunnits —

ELLEN.

Jag tror det är min frus! Låt se
på numret!

Vänder handsken; ringen faller ut.

Herre Gud! Se där är ringen!
Då är jag frälst! Ni visste icke om den!

GAMLE.

Jag visste intet! Torka era tårar.

ELLEN.

Vad han är snäll! Att han var god mot djur,
och blommor visste jag förut...

GAMLE.

Håll tyst! Jag äger ingen del i detta —

ELLEN.

Är det ej vara god en mänska rädda?

GAMLE.

Ett redskap var jag, givarn icke!

ELLEN.

Var lycklig nu, jag önskade jag vore ni,
som fått en stackare så lycklig göra —

GAMLE.

Gå nu och ställ till rätta vad ni kan,
och gläds med husets folk...

ELLEN.

Vad kan jag? — Lilla barnet är ju borta.
Hur skulle vi då glädjas uti sorgehuset?

GAMLE.

Det lilla barnet? Ja jag hört den sagan —
men tro mig, Ellen, här det lekes gömma ringen.
Mer vet jag ej! Men med en annan syn på tingen —
jag anar, hoppas, tror att innan dag är slut,
en var sin prövotid har kämpat ut.

Sjunker ner i stolen och somnar in.

Ridå.

FEMTE AKTEN.

Barnkammaren.

Barnkammaren. I fonden ett vackert alkovdraperi med ett litet bord framför; på bordet två stearinljus i silverstakar; emellan dem ett barnporträtt i blommor; en spegel bakom ljusen, vilkas lågor synas i spegeln. Till vänster en liten vit barnsäng med blå »himmel» över. Till höger ett litet barnbord, vitt, med barnstol. På stolen sitter dockan Rosa; på bordet julgåvor och en liten gran. En vit gunghäst bredvid sängen.

FRUN

in, svartklädd med svart peliss; hon bär ett svart flor som hon river och hänger på föremålen i rummet: julgranen, dockan, gunghästen o. s. v.

Vi ha fått sorg! Men vi ha något fått,
som fyller saknans tomhet;
vi ha fått kallt, och kölden svalkar;
vi ha fått mörkt, och mörkret döljer,
som täcket man vill krypa under
i sömnlös natt att undgå skräckens bilder.
Du Rosa, sörjer du din lilla matmor?
Du är så blek om kind och dina händer kalla;
skall juleträdet för dig spela sorgesång?

Hon drar upp en speldosa och ställer under granen.

Och hästen Blanka med sitt flor om armen!
Jag minnes i fjor, vi reste bort

till far och mor på landet,
du stod här ensam i de kalla rummen
men Mary tänkte på dig, hon,
»nu står den stackars Blanka där och fryser
och kanske blir hon mörkrädd i de mörka rummen».
När hon kom hem, du hade ock förkylt dig!
Fick ont i halsen, och hon skötte dig,
och band sin bästa strumpa över strupen,
hon kysste dig på vita nosen,
hon kammade din man, och band ett gullband
i pannan! Jo, du hade't bra du,
men nu — nu ha vi ont, så ont, vi alla!
Du lilla säng står tom, som båt på havet
när skeppet sjönk, du vaggar redlös.
Vem skall jag bädda åt,
mitt lilla liv som nu är död?
Jag minns den sista aftonen
när efter kvällsvard du fick smulor
i sängen och jag måste bädda om,
du trodde det var sand som strötts
utav John Blund, jag brukade berätta.
Med aftonbön jag sagor blandade,
och visor, för att sjunga in din lustfärd
till drömmens gröna skogar, blåa sjöar.
Och ögonlocken slöto sig som tusenskönor
uppöver kindens rosor, under hårets älvgräs...
Ej mera där! En liten grop i mjuka bolstern
är allt som ger en tombild av din fina kropp.
Inunder sängens blåa himmel
som nu är svart och gått i moln...
Var är mitt barn? Var är du, svara?
Har du till stjärnorna gått ut
att leka ibland andra barn, ej födda,

kanhända döda, födda om igen?
Har du gått ut att söka sagorna
och träffa Tummeliten, Fågel blå,
Rödluvan, lilla Soliman,
när du på oss blev trött, och på vårt bråk?
Ja fick jag följa dig? Här var jag aldrig hemma.
Det lovade alltjämt, men höll ej,
det liknade, men var ej;
ett konstverk, väl, men bara fel
för mycket kropp, för litet själ,
och rent förtvivlat att man ej fick vara
ej kunde bli den hälst man ville vara!

Paus.

Men det är mörkt! Man stängt mig av från ljuset.

Vrider på en kontakt förgäves.

Och det är kallt, man har förment mig värme!

Räcker ut handen i kulissen som för att söka en kran.

Och intet vatten! Mina blommor törsta!

Hon ringer i en liten klocka.

Men ingen kommer! Alla gått sin väg!
Var jag så stygg då? Ingen vet
vad alla veta — tro sig veta!
Allt böjde sig för mig och ingen vågade
mig säga hur jag skulle vara!
Jo spegeln tordes, men det var en dålig vän.
Det glatta glaset sade bara artigheter.

Paus.

Vad är det här? — Min handske som jag tappat!
Och här, i fingret, sitter ju min ring!
Då var hon icke skyldig, stackars Ellen!
Nu skall hon hämnas, jag får hennes straff,

då blir det sista värre än det första!
I fängelse? — Det vill jag ej — jag gömmer ringen.

Paus.

Nej! Jo! — Vad var det? Någon smekte mig på
kinden!
Är någon här? Jag hörde viskas.
Ett barn som andades i sömnen.
Och nu! Det flöjeln är på grannens tak.
Tyst, hör, han sjunger uppå skorstenskransen,
vad säger han: »Min Mary, Mary, Mary!»
Och sedan: »Ellen, Ellen!» — Arma Ellen!...
En klocka ringer! Ambulansen!
Vad har här hänt? Vad har jag gjort?
Nej rätt må vara rätt, och när jag felat
så går jag själv och tar mitt straff!

*

ELLEN in.

FRUN
faller på knä för henne.

ELLEN.

Stig opp i Jesu namn, jag blir förtvivlad, lilla, kära olyckliga Fru, stig opp, jag kan icke se detta; det är ju ingenting att tala om, ett misstag, ja det får man tåla, allt är ju så bråkigt; det är svårt att leva, det är nästan omöjligt, har någon sagt! Så! Så!

FRUN.

Ellen! Förlåt mig!

ELLEN.

Det har jag gjort, det har jag, goda snälla, stig opp, så skall jag berätta någonting...

FRUN reser sig.

Är det om...?

ELLEN.

Nej, det är det inte! Men det är om en annan! Den gamle oppe i vinden — har gått hädan — nöjd och så försonad med detta som han önskade. — Men när vi sökte i hans papper — så fann vi hans rätta namn — Och...

FRUN.

Då vet jag! — Det var min förlorade far!

ELLEN.

Ja!

FRUN.

Och han dog utan att ha fått se sitt barn igen! — Så vill jag återse honom! — Detta underliga hus, där mänskoöden travas på trossbottnarna, det ena ovanpå det andra, bredvid varandra. — Var är min man? Har han låtit er höra av sig?

ELLEN.

Han kommer hem till kvällsbordet — men icke förr!

FRUN.

Till julbordet? I mörker, köld och torka; i sorgehus och likrum — stackars min man! Nu går jag till min far! — Hur dog han, Ellen?

ELLEN.

Han brände sina papper och sa, att det var skräp alltihop — och det var han som hittat ringen. — När han då gjort mig lycklig, så sade han: Nu dör jag nöjd, då jag fått den nåden att göra en människa glad!

FRUN.

Han hade rätt! — Jag älskade honom icke; men jag vill lägga igen hans ögon och göra honom den sista tjänsten — som man skall! Kom och följ mig Ellen! De gå.

Paus.

KRISTIN och PORTVAKTEN (med verktyg) gå sakta över scenen.

PORTVAKTEN.

Det reder sig, det reder sig!

KRISTIN antyder lilla sängen.

Tyst! Tyst! De smyga ut.

TOMTEN i högra, JULENS ÄNGEL i vänstra kulissen.

JULEN.

Nu är vårt värv till ända snart;
jag sett ett knäfall, hört ett tonfall;
ett enda litet ord: »förlåt» kan allt försona!
Nu är det sagt, nu är det gjort! —
Lägg sorgen av! Må glädjens fest begynna!

TOMTEN
smyger omkring och tar bort sorgfloren som han samlar i handen.

Jag blåser dammet bort, jag sopar, städar,
jag skurar mässing, som av dålig andedräkt
blev skum; jag vattnar blommorna,
när husan glömt, att ej de törsta!

Han vattnar blommorna vid spegeln.

Gardinerna jag lägger uti vackra veck,
drar mattan jämn; ostäda kan jag också,
men icke här, och ej i dag!

Du lilla mor, du unga vackra fru,
nu har du lidit, glöm ej läxan!
Av ångerns och av smärtans tårar
ditt öga blir så vackert, klarögt, milt,
men gråter du av ondska, blir du ful!
Nu, ängel! Få vi säga nu »god jul»?

JULEN.

Hon kommer från en kärlekstjänst,
hon ögonen har slutit på sin döda far —
som, död först, fick igen sitt barn —

Tomten (går och tittar i sängen, vaggar den sakta, lyfter fingret, som om han menade: »Hon sover»).

Nu får hon sitt, men levande, i livet —
Gå nu till knappar, kranar, passa på.

TOMTEN.

Jag går och gör allt färdigt till tablå!

De gå åt var sitt håll.

Paus: Musik: Sindings Frühlingsrauschen.

*

FRUN in, som förut i peliss.

O, goda värme! Kom du åter?
Är sunnanvind, har vintersolen stigit
ifrån ekvatorn, är det sommar?

Fullaste belysning på scenen.

FRUN

släpper pelissen på golvet.

O Gud! — Ett ord! — Och det vart ljus!
Har du din himmel öppnat åter,
då får jag se ett litet anlete
som ler emellan vita moln,

små händer som sig sträcka, liten mun...
Men tyst!

Hon lyss som om hon hörde ett ljud från sängen; ser sig omkring.

Och här! Vad hänt, är sorgen avlagd?

Går till sängen; får se barnet, som dock icke synes för åskådarne.

Ja! Herren tog! Och Herren gav igen!
Jag är ej värdig till den nåden än —

På knä vid sängen.

Men, när en mor får ta sitt barn i famnen åter,
då saknar glädjen ord och glädjen gråter!

TOMTEN

synes i högra kulissen; tar av mössan och kastar kyssar åt modren och barnet.

ANMÄRKNINGAR TILL FYRTIOFEMTE DELEN.

KAMMARSPEL.

Av i denna volym ingående dramer ha Oväder, Brända tomten, Spöksonaten och Pelikanen tidigare utkommit 1907 på A. B. Ljus' förlag. Svarta Handsken har utkommit 1909 på samma förlag.

Originalhandskrifterna till Oväder, Brända tomten, Spöksonaten och Pelikanen ägas av teaterdirektör August Falck, manuskriptet till Svarta Handsken av bokförläggaren Karl Börjesson. Samtliga dessa manuskript ha av ägarna ställts till utgivarens förfogande för denna upplagas redaktion. Till de fyra förstnämnda dramerna äger direktör Falck även avskrifter, som med undantag av avskriften av Pelikanen genomgåtts och rättats av Strindberg.

Oväder har uppförts på Intima teatern 30 dec. 1907—8 febr. 1908 24 gånger samt 12 gånger på nya Intima Teatern från 15 mars 1915. Brända Tomten har spelats på Intima teatern 5 dec. 1907—27 aug. 1908 5 gånger, Spöksonaten på Intima teatern 22 jan.—20 mars 1908 12 gånger och Pelikanen på samma teater 26 nov. 1907—6 jan. 1910 15 gånger. Svarta Handsken har under titeln Jul, lyrisk fantasi i fem akter, givits på nya Intima teatern 26 dec. 1911—10 mars 1912 15 gånger.

OVÄDER.

Manuskriptet till Oväder är en handskrift på Lessebopapper i folioformat. Handskriften är skriven med marginal på bladens bägge sidor och upptar 60 paginerade textsidor. Härtill komma ett omslag med titel och två lösa blad, varav på det ena skrivits personförteckning och sceneri och på det andra scenbeskrivning till första tablån (— — en gaslykta).

Märken av sättaren såväl på detta som på följande manuskript av Kammarspelen visa att de använts vid sättning.

Tryckfel i uppl. 1.

Utom de vanliga tryckeriändringarna, som över huvud i denna volym icke anmärkts (ändringar av handskriftens modren till modern, opp[-åt] till upp[-åt], straxt till strax, tjugo till tjugu, dörrn till dörren, aldra till allra, eljes till eljest, morgse till morse) förekommer i uppl. 1 följande tryckfel och tryckeriändringar:

Sid. 6, rad 7: Gerdas nya man. Uppl. 1: ny e. Likaså sid. 26, rad. 14—15: denna man. Uppl. 1: denne.

Sid. 7, (petit-)rad 8: nedra botten. Uppl. 1: nedre.

— (petit-)rad. 8—9: ovanpå nedra botten synes en trappa upp-våningen, vars fyra mittfönster hava fällda rullgardiner. Så hskr. I uppl. 1 "-våningen" överhoppat: — — synes en trappa upp, vars etc. I den av Strindberg genomsedda avskriften är även skrivet: en trappa upp-våningen (att läsa i ett ord en-trappa-uppvåningen).

Sid. 8, rad 8: tullarne. Så hskr. här och senare. Uppl. 1 överallt a-ändelser.

— rad. 18—19: gårdssidan. Uppl. 1: gårdsidan.

Sid. 9, rad 14: däroppe. Så hskr. här och i det följande. Uppl. 1: där uppe. Likaså sid. 11, rad. 11 och 13: därinne, enligt hskr. Uppl. 1: där inne. Likaså sid. 23, rad 4, därnere enligt hskr. Uppl. 1: där nere. Dock sid. 85, rad 24: där oppe, i två ord enligt hskr. Sid. 17, rad 20, rent av. I ett ord i uppl. 1. Sid. 27, rad 12 och senare: efter som, enligt hskr. Uppl. 1: eftersom.

Sid. 11, rad. 11—12: intressangt. Stavningen -ngt enligt hskr. Uppl. 1: intressant. Likaså sid. 98, rad 19, sid. 100, rad. 1—2, sid. 106, rad 1 och sid. 107, rad 8.

Sid. 21, rad 9: Se, nu blixtar det! [I Louises replik.] Uppl. 1: blixtrar. [Jfr Del 33, Midsommar, tryckfel, anm. till sid. 197, (petit-)rad 13.] Men sid. 23, rad 9 i Broderns replik: blixtrar, enligt hskr.

Sid. 23, rad 11: jag är dålig säljare. Uppl. 1: e n dålig säljare.

Sid. 35, rad. 9—11: så lossnar man ut som en gammal tand, och faller utan smärta och saknad. Uppl. 1: så lossnar man som en gammal tand och faller ut, utan smärta och saknad. I hskr. först skrivet "ut" efter "faller", men överstruket; sättaren har ej observerat överstrykningen och Strindberg har senare i korrektur, för att undvika den därmed uppträdande tautofonien, strukit "ut" på första stället. I avskriften, av Strindberg genomsedd, samma läsart som här och i hskr.

Sid. 36, (petit-)rad 18: fingerna. Uppl. 1: fingrarna.

Sid. 40, rad 11: Det var nog barnet som var det bästa. I uppl. 1 "nog" överhoppat; den jämna sättningen av raden visar att korrekturändring här ej ägt rum.

Sid. 45, rad. 2—4: flickan vill han ha som gisslan och sedan uppfostra till baletten, då hon verkligen visat fallenhet och anlag. Meningens fortsättning från "och sedan uppfostra till baletten" saknas i uppl. 1, som sätter punkt efter "gisslan". Samma stycke är i hskr.

överstruket med blåkrita. Tar man emellertid bort den del av repliken, som omnämner baletten, blir följande replik: Baletten? Det får fadren icke veta, ty han hatar estrader! tydligen meningslös, och dialogens fortsättning, som därifrån utgår, saknar sålunda också motivering. Det överstrukna måste, då ingen annan ändring gjorts, för samtalets sammanhang åter insättas. I avskriften, av Strindberg genomsedd, kvarstår repliken oanmärkt, sådan den här införts. [Jfr Ändringar i hskr. sid. 58, rad. 11—12.]

Sid. 45, rad. 6 och 7: estrader. Uppl. 1: estraden. Läsfel.

Sid. 48, rad. 11—12: fick en längtan återse. Uppl. 1: a t t återse.

Sid. 52, rad. 20—21: så trodde jag du hållit ett vad att du skulle mörda mig. Uppl. 1: så trodde jag a t t du etc.

Sid. 56, rad. 4—5: Att jag skulle vara svartsjuk, på din piga? Uppl. 1: Att jag vara skulle svartsjuk etc.

Sid. 63, rad 12: icke, enligt hskr. Uppl. 1: inte.

Sid. 65, rad. 5—6: Gå ner och hjälp henne elda lilla ugnen! är du snäll! Uppl. 1: — — ugnen, så är du snäll! Tryckeriändring; en överstrykning av ett ”nu” efter ”ugnen”, har också kunnat ge sättaren anledning att sätta in ”så”.

Sid. 66, rad 10: Hon ville tala med herrn? Frågetecken enligt hskr., repliken är en halvt frågande hänvändelse. Punkt i uppl. 1.

Sid. 67, rad. 14—15: Läser över vad han skall säga; ser han nöjd ut? I uppl. 1 komma i stället för semikolon; läsfel.

Sid. 71, rad. 3 och 5: utropstecken efter replikerna enligt hskr. I uppl. 1 punkt.

Korrekturändringar av Strindberg.

Sid. 36, rad. 10—11: tvätterskan har brått och hon har man och barn som vänta på henne. Hskr.: tvätterskan väntar och hon har etc. Ändring för att undvika tautofoni.

Sid. 64, rad. 6—7: och för övrigt — uppriktigt sagt, jag är inte angelägen. "Sagt" saknas i hskr.

Ändringar i handskrift.

Sid. 7, (petit-)rad 6: i hörnet är en brevlåda. I hskr. först: — — en brandpost och en brevlåda; "en brandpost och" överstruket med blåkrita. I avskr.: — — är en brevlåda. Strykningen har sålunda här gjorts före hskr:s utlämnande till avskrift, vilket ej är fallet med strykningen sid. 58, se följande anmärkning.

Sid. 58, rad. 11—12: Och mitt barn, i händerna på en äventyrare! Hskr.: — — en äventyrare; skall dansa på en varieté! Louise! "Skall dansa" etc. har överstrukits med blåkrita. [Jfr Tryckfel, sid. 45, rad. 3—5.] På det tidigare textstället tala Gerda och Brodern om att flickan skall till baletten, men Herrn kan ingenting veta därom enligt styckets anvisningar hittills. Antagligen har Strindberg vid skrivningen i minnet sammanblandat Herrn och Brodern i den föregående scenen. Att strykning gjorts även sid. 45 kan ange att han åter förblandat personerna. Sedermera vid korrekturläsning har han ej observerat orimligheten av uteslutningen sid. 45. I avskriften kvarstår hskr:s läsart.

*

BRÄNDA TOMTEN.

Manuskriptet till Brända Tomten är en handskrift pa Lessebopapper i folioformat. Den är skriven med marginal

på bladens bägge sidor och upptar 60 paginerade textsidor. Härtill komma två lösa blad, varav på det ena är skrivet titeln och på det andra person- och sceneriförteckning.

Tryckfel i uppl. 1.

Sid. 76, (petit-)rad 19: därbakom. I uppl. 1 i två ord.

Sid. 77, (petit-)rad 4: En CIVIL POLIS kommer in. "Kommer in" saknas i uppl. 1, börjar ny rad i hskr., uteslutningen antagligen lik. Den civila polisen, som ställer sin fråga, bör givetvis i motsats till de på stället arbetande Målarn och Murarn "komma in".

— rad. 12: tillbaks. Så hskr. något otydligt. Uppl. 1: tillbaka, läsfel. Sid. 85, rad 16: tillbaks, enligt hskr:s läsart även i uppl. 1.

Sid. 79, rad 1: Hur kom sig att inte värdshuset tog eld. Uppl. 1: Hur kom d e t sig, tryckeriändring.

Sid. 83, rad 3: alltid torstig på hemvägen. Uppl. 1: törstig.

— rad 9: Jag minns inte vad han hette. "Va" enligt hskr., stavat: hva. Uppl. 1: h u r han hette; läsfel.

Sid. 86, (petit-)rad 16: ett kålfat begravningskransar. Uppl. 1 stavar meningslöst: kolfat.

Sid. 89, rad 11: Färgare? Uppl. 1: Färgarn? Läsfel.

Sid. 99, rad 27, göktyta. Uppl. 1: göktita.

Sid. 103, rad. 10—23. Detta stycke är i uppl. 1 felaktigt tilldelat Färgarn. Repliken måste tillhöra Främlingen. Felet beror på en distraktion av författaren vid skrivningen. Repliken börjar i hskr. ny sida och författaren har glömt att sätta ut namnrubrik, vadan även vid sättningen denna replik tilldelats Färgarn, som haft den näst föregående. I avskriften har Strindberg med egen hand inskrivit "Främlingen" ovanför repliken.

Sid. 109, (petit-)rad 11: tar lampfoten och visar fram. Uppl. 1: tar f r a m lampfoten och visar fram; slarvfel.

Sid. 113, rad. 4—5: Och alla dessa bovar äro min ungdoms vänner, kamrater. Uppl. 1: — — mina ungdomsvänner, kamrater; slarvfel.

Sid. 125, rad 5: fidekommissarien [Främlingens uttal]. Uppl. 1: fideikommissarien.

Sid. 138, rad 2: Ni känner honom väl, ni! Utropstecken enligt hskr., frågetecken i uppl. 1; godtycke av sättaren.

Sid. 141, (petit-)rad 5: huvet. Uppl. 1: huvudet.

Här införda tillägg av Strindberg i teaterdirektör Falcks avskrift.

Sid. 133, rad 12: Men din far, trädgårdsmästaren, är ruinerad. Trädgårdsmästaren inskrivet av Strindberg i avskriften. Uppl. 1: Men din far är ruinerad.

Sid. 82, (petit-)rad 8: Fru Vesterlund ut ur värdshuset. Hskr.: Fru Vesterlund ut. Strindberg har i avskriften, inseende regieanvisningens otydlighet, tillagt "ur värdshuset". Uppl. 1: Fru Vesterlund kommer in; troligen tryckeriändring av en sättare, som ansett anvisningen "ut" om en person som först nu träder in (ur värdshuset) orimlig.

Korrekturändringar av Strindberg.

Sid. 85, rad. 4—5: för på det sättet blev det. Hskr.: det blev; "på det sättet" senare inskrivet, varifrån författaren glömt omställa verbet.

Sid. 100, rad 3: Jag erinrar att etc. Hskr.: Jag minns etc. Ändring för att undvika tautofoni; "minnena" på samma rad.

Sid. 114, rad 7: Dam! Hskr.: Morjens!

Sid. 117, rad 23: Det återstår inte så mycket önskvärt då! Frågetecken i hskr. i stället för utropstecken, möjligen distraktion.

Sid. 119, rad. 17—18: mjölonris — dem han säljer för lingonris. Hskr.: som lingonris. "Som" i nästa rad.

*

SPÖKSONATEN.

I direktör Falcks avskrift har Spöksonaten förut haft en annan titel, skriven med Strindbergs hand: ''Kama-Loka. Ett Buddhistdrama av August Strindberg.'' Framför bladet, som upptar denna titel, har sedermera ett nytt blad inhäftats, upptagande denna rubrik, likaledes skriven av Strindberg: ''Kammarspel 3. En spöksonat av August Strindberg.''

Manuskriptet till Spöksonaten är en handskrift på Lessebopapper i folioformat, skriven med marginal på bladens bägge sidor och upptagande 58 textsidor. Härtill komma ett omslag med titel och ett löst blad, varpå skrivits personförteckning och sceneriförteckning till första tablån.

Tryckfel.

Sid. 149, rad 1: Nedra botten. Uppl. 1: nedre. Likaså rad 2 och rad 23.

— Sceneriförteckningen, rad. 1—23, till första tablån har i uppl. 1 satts för sig med rubrik ''sceneri'' så att den felaktigt angives som sceneri för hela stycket, vilket emellertid har ännu två andra scener, beskrivna sid. 174 och sid. 196. Felet har uppkommit därigenom att Strindberg rubricerat första aktens sceneribeskrivning ''Sceneri 1:o''; 1:o har sedermera utelämnats i uppl. 1. Rubriken har här lämpligast borttagits, varmed sceneribeskrivningen enligt bruklig uppställning får gälla för vad den är, en scenanvisning för den följande akten.

Sid. 155, rad 3: betalad. Uppl. 1: betald.

Sid. 159, rad 11: lite invecklat. Uppl. 1: litet.

Sid. 165, rad 8: flaggen. Uppl. 1: flaggan. Men sid. 166, rad 13: flaggen, enligt hskr. även i uppl. 1. Sid. 172, (petit-)rad 14: flaggan, enligt hskr.

Sid. 169, rad 12: hästtjyv; stavningen enligt hskr. Uppl. 1: hästtjuv. Sid. 178, rad 7 stavar även uppl. 1: tjyvgubbe, enligt hskr. Däremot sid. 192, rad 16: mänskotjuv, i en replik med vårdat uttal.

Sid. 174, (petit-)rad 2: tamburn. Uppl. 1: tamburen. Rad. 8—9: tamburen enligt hskr.

— rad 11: ensam. Uppl. 1: emsam; bokstavsfel.

Sid. 175, rad 1: Varför kallas det spöksupé? Punkt i uppl. 1.

Sid. 176, rad 1: Vafför ska han öppna dörrn. Uppl. 1: Varför. Stavningen är avsiktlig för att utmärka den sinnessjukas jollrande uttal.

Sid. 178, rad 1: blevo båda betagna i honom ... Hm. "Honom" saknas i uppl. 1; lik.

Sid. 179, rad. 1—2: Men mitt besök är nästan väntat, om icke efterlängtat. Uppl. 1: om ä n icke.

Sid. 183, rad 8: fordna. Uppl. 1: forna. Men sid. 186, rad 15: forna, enligt hskr.

— rad 14: Vi ha brutit och gått i sär. Uppl. 1: brustit. Läsfel, som inskrivningen till ordet av ett "t", antagligen ovanpå ett otydligare skrivet, förorsakat.

Sid. 187, rad 7: skall känna igen sig. Uppl. 1: skall k u n n a känna.

Sid. 189, rad 1: charmangt. Uppl. 1: charmant.

Sid. 196, rad 8: den honinggula [färgen]. Uppl. 1: honungsgula.

Sid. 198, rad 16: himmelsgloben. Uppl. 1: himlagloben.

Sid. 200, rad. 14—15: kokar hon först ur musten, äter såsen, dricker spadet. Uppl. 1: dricker ur spadet, läsfel; "er" i "dricker" har lästs som "ur". Märk "ur" omedelbart ovanför "ur musten" och 2 rader nedanför "dricker ur vinbuteljerna". I avskriften har

''äter såsen, dricker spadet'' överhoppats, och Strindberg, ej erinrande sin egen läsart, inskrivit: ''doppar i såsen, dricker ur spadet.

Sid. 203, rad 19: vattkaraffin. Uppl. 1: vattenkaraffin.

Sid. 211, (petit-)rad. 5—6: Boecklins Toten-Insel blir fond; svag musik, stilla, angenämt sorgsen, höres utifrån ön. ''Ön'' utelämnat i uppl. 1, antagligen av missförstånd.

Korrekturändringar av Strindberg.

Sid. 149, rad 25: äro öppna. Hskr.: stå öppna; ändring för att undvika tautofoni; ''står'' i följande rad.

— rad 29: GUBBEN. Hskr.: EN GAMMAL HERRE.

Sid. 153, rad 12: Jag är direktör Hummel. Hskr.: — — direktören.

Sid. 157, rad. 6—7: och, föreställande mig all den skönhet och lyx som finns där inne — sade jag till min kamrat. Hskr.: och jag föreställde mig all den skönhet och lyx, som fanns därinne — sade jag till min kamrat.

Sid. 160, rad 14: I nästa sekund. Hskr.: i nästa sekund e r.

Sid. 203, rad. 8—9: när man måste upp och lägga övre haken på fönstret. Hskr.: att lägga etc.

Sid. 205, rad 13: Går. Scenanvisningen saknas i hskr.

Ändringar i handskriften.

Sid. 151, efter rad 15 äro följande repliker i hskr. överstrukna med blåkrita:

GUBBEN
i rullstolen, då Flickan ämnar gå.

Hör nu flicka lilla! Kom och gör mig en tjänst, du som är snäll . . .

FLICKAN nalkas.

GUBBEN.

Lägg det här brevet i lådan, så är du rar! I närmaste låda, men stoppa det icke i fickan, för då glömmer du det! — Tack ska du ha!

FLICKAN
mottager ett brev och går.

Strindberg har, när han skrev detta, ännu icke fått idén att Mjölkflickan är en vision. Jfr sid. 152 rad. 6—7, där Gubben ej svarar på studentens fråga, om han ej sett den han talat vid och sid. 160, rad. 19—21, där Gubben frågar varför Studenten talat vid sig själv och fasar, när han hör att denne språkat vid Mjölkflickan, spökbilden från förgångna liv.

Sid. 209, rad 5: efter "jungfru" skrivet i hskr. och överstruket med blåkrita: med hereditär eller förvärvad. Likaså rad 6 efter "virginiteten" i hskr. överstruket: Jag har bara sett den i anatomiska museer i 90 graders sprit; samt rad 25 efter "sängkammarn": som hos Marie Antoinette, överstruket med röd krita.

*

PELIKANEN.

Manuskriptet till Pelikanen är en handskrift på Lessebopapper i folioformat, skriven med marginal på bladens bägge sidor och upptagande 53 paginerade sidor. Till den hör dessutom ett omslag med titel och ett löst blad med personförteckning.

Följande anteckning av Strindberg på omslaget ger vid handen att stycket en gång omarbetats: "[Stycket är nu ändrat så att det kan ges antingen som en lång akt eller tre. Belysningar, solsken eller månsken insättas efter behag.]" Det förhandenvarande manuskriptet ger emellertid icke vidare upplysningar om vari denna ändring bestått.

Tryckfel i uppl. 1.

Sid. 222, rad 3: jag är mån om få veta. Uppl. 1: om a t t få veta.

Sid. 224, rad 5: lite nervös. Uppl. 1: litet. Likaså sid. 225, rad 12: lite eld, och sid. 226, rad 13: lite ylle, och i det följande enligt hskr.

— rad 11: Nä etc. Uppl. 1: nej. Jfr sid. 222, rad 16 i replik av samma person: Näh, inte så enligt hskr. även i uppl. 1. Likaså sid. 225, rad 11: Näh! Jag längtar inte etc. Uppl. 1 här: Nej!

Sid. 225, (petit-)rad 3: tänder elektriska ljus. Uppl. 1: tänder elektriska ljuset; tryckeriändring; jfr sid. 271, (petit-)rad 21: tänder alla elektriska ljusen.

Sid. 235, rad. 12—13: Nu vet vi det! Uppl. 1: Nu vet n i det, läsfel. Likaså sid. 237, rad 5: Nu måste vi ta't som det är. Uppl. 1: — — n i ta't etc.

Sid. 236, (petit-)rad 3: en palm på konsol. Uppl. 1 meningslöst: på konsolen.

Sid. 241, rad 3: kvälln. Uppl. 1: kvällen. Men rad 10: kvälln, enligt hskr. även i uppl. 1.

Sid. 245, rad. 1—2: han längtade råka mamma. Uppl. 1: längtade e f t e r a t t; tryckeriändring.

— rad. 8—9: hon kan begagna telefon som ingen. Uppl. 1: begagna s i g a v telefon; tryckeriändring.

Sid. 250, rad 2: Si nu håller ni ihop. Uppl. 1: S å nu etc.

Sid. 253, rad. 9—10: Vad kan nu göras att rädda dig. Uppl. 1: f ö r att rädda; tryckeriändring.

Sid. 256, rad 17: havra. Uppl. 1: hafre.

— rad 20: Vi är fattiga. Uppl. 1: Vi äro.

Sid. 262, rad 3: kaklugnen, enligt hskr. Uppl. 1: kakelugnen. Likaså sid. 264, (petit-)rad 7, sid. 265, rad 4 och sid. 271, rad 20. [Jfr del 37, Ordalek och Småkonst, Ändringar i uppl. 2, anm. till sid. 263, rad 7.]

Sid. 268, rad 4: tjyvar. Uppl. 1: tjuvar.

Sid. 274, rad 18: vi har. Uppl. 1: vi ha.

Sid. 275, rad 4: en kautschu i munnen. Uppl. 1: kautschuk.

Korr.-ändringar av Strindberg.

Sid. 236, (petit-)rad 4: en fotografi faller ner från väggen. Hskr.: en fotografi från väggen faller ner.

Sid. 237, rad. 18—19: men här räcker hon [livräntan] till hyran. Hskr.: han.

Sid. 246, rad 20. Strindberg har till namnrubriken över repliken skrivit scenanvisningen ''likgiltigt''; strykning i korrekturet, möjligen även lik.

Sid. 256, (petit-)rad. 11—12: tills Modren kommer in. Hskr.: till; i scenanvisning förekommer ju icke anledning att använda vardagsspråk, ej heller använder Strindberg i allmänhet denna form av konjunktionen; jfr sid. 264 ''tills'' i repliken.

Sid. 261, rad 12: Du är fet som ett fastage. Hskr.: du är s å fet etc.; ''så'' i samma rad.

Sid. 265, rad 8: minns jag inte alls. ''Alls'' saknas i hskr.

— rad 16: och när jag blev äldre. ''Och'' saknas i hskr.

— rad 17: prostituerad. Hskr.: prostituée.

Sid. 266, rad 1: invigde mig vid fem års ålder i alla hemligheter. Hskr.: i lastens hemligheter; ändring för att undvika tautofoni, ''lastens boning'', sid. 265, rad 21.

Sid. 276, rad 12: men jag liksom Fredrik, vi äro maktlösa. ''Vi'' saknas i hskr.

Sid. 277, (petit-)rad 14: SONEN in, halvrusig. Hskr.: halvrusig, stammande. Det har redan i början sid. 221, (petit-)rad 4 angivits att sonen stammar.

Sid. 278, (petit-)rad 7: GERDA tar brodern i famn. Hskr.: tar s o n e n i famn. Rollens titel är eljest sonen.

Sid. 279, rad 22: då vi. Hskr.: när vi; när i följande rad.

Ändringar i hskr.

Sid. 224, rad 2: Efter "Paus" är i hskr. först skrivet och sedermera överstruket:

Säg mig uppriktigt tror du han hade familj vid sidan eller åtminstone någon kvinna som drog från huset?

SONEN.

Inte vet jag sådant! Men det är omöjligt!

MODREN lyss.

Går det etc. som i tryckta texten.

En anteckning av Strindberg på ett löst blad ger även anvisning på att det uteslutna skulle strykas.

*

SVARTA HANDSKEN.

Manuskriptet till Svarta handsken, tillhörigt bokförläggaren Karl Börjesson, är en prydlig handskrift i kvartformat av Lessebopapper. Den innehåller 106 lösa blad — paginerade 105, då två blad paginerats 48 a och b — skrivna på ena sidan och med texten infattad i med olikfärgad krita dragna ramar. Härtill komma omslag, ett för var akt, varpå skrivits aktens siffertal och scen, samt ett löst blad, som upptar personförteckningen. I denna har Strindberg med blåkrita inskrivit ett förslag till rollfördelning för styckets uppförande på (gamla) Intima teatern. Detta manuskript har med de utskrivna rollerna och några regianvisningar följande utseende:

Frun = Flygare.

Konservatorn = Falck, kallad i texten Gamle, 80 år.

Ellen = Alexandersson.

Kristin = Borgström.

Portvakten = Ljungqvist. (Kastellantyp med kämpaskägg.)

Jultomten = Falkner. (Ung utan skägg.)

Julens ängel = Fru Björling (om hon vill ta emot den).

En gammal fru = Schildkneckt.

Första akten med omslag och personförteckning är inlagd i ett omslag, som upptar skådespelets fullständiga titel. Hela manuskriptet ligger i en pärm, inslagen i ett pergamentpapper, på vars framsida Strindberg inom en grön ram med svart tusch textat "Svarta Handsken".

Tryckfel och tryckeriändringar i uppl. 1.

Sid. 284, rad 18: men lite hårt i färgen! I uppl. 1 semikolon i stället för utropstecken.

Sid. 290, rad 17: beskylld att ha tagit en ring. Uppl. 1: för att; vanlig tryckeriändring.

Sid. 306, rad. 7—8: jag hörde på hans röst. Uppl. 1: jag kände på hans röst: läsfel.

— rad 14: Ja tack. Uppl. 1: Jo tack.

Sid. 309, rad. 21—23: Men uti mörkret ser jag något blått, som vårens himmel mellan vita moln en fjällsjö mellan branta stränder. I uppl. 1 meningslöst: blanka stränder; läsfel; bilden är: blått uti mörkret liksom en fjällsjö mellan branta stränder.

Sid. 318, rad 7: Den dunsta bort! Jag vill etc. I uppl. 1 kolon i stället för utropstecken, ehuru "Jag" med versalt; vanligt läsfel.

Sid. 323, rad 12: de späda finger. Uppl. 1: fingrar.

— rad 20: kan tröst jag skänka. Uppl. 1: sänka; bokstavsfel.

Sid. 333, rad 8: sin döda far. Uppl. 1: döde.

Korrekturändringar av Strindberg.

Sid. 284, rad 11: Vi ska se till här. Hskr.: Vi ska titta här.

Sid. 296, rad. 7—8: Nu ler hon; ty hon hör det lilla barnet komma — de små stegen på parkettens glatta brickor. Hskr.: Nu ler hon; ty hon hör det lilla barnet komma; de små stegen — som trippar på parkettens glatta brickor. Strindberg som först skrivit texten fortlöpande, har vid avdelning märkt första versen bli för lång, och överflyttat ''de små stegen'' till följande varigenom dock första versfoten blir oregelbunden; fördelaktigare hade varit att avdela till tre verser och börja ny med ''det lilla barnet'', bibehållande första läsarten.

Sid. 310, (petit-)rad 20: Får se planschen med Jesu födelse. I hskr. tillskrivet av Strindberg med blåkrita: Planschen Jesu födelse. På samma sätt har han i marginalen inskrivit ''Grenljuset'' till versraderna ''Ett ljus som skjutit grenar'' etc. och ''Dricksankaren'' till ''En ankarbog här flyter i en granskog''. Dessa senare anvisningar har han senare funnit överflödiga.

Sid. 313, rad 3: då lämna barnen sängarna. Hskr.: då barnen lämna. Här i hskr.: ''sängar n a'', rimmande med ''kornicher n a'' liksom även sid. 312, rad 13: ''åsarna'' rimmande med ''pannor n a'' och ''dofterna'', rad 4: ''sparvarna'' med ''duvorna''; och sid. 313, rad 16: ''backarna'' med ''sopor n a''.

Sid. 321, rad 13: trodde. Hskr.: tror (meterfel).

Sid. 324, rad 4: offer som behaga. Härefter i hskr. i marginalen: Paus. På andra ställen, där på samma sätt samma scenanvisning gjorts, är den insatt i uppl. 1; vadan snarare antagligt att den här strukits.

Sid. 326, (petit-)rad, 13: Sjunker ner i stolen och somnar in. Hskr.: Sjunker ner i stolen och dör. Med den blåkrita Strindberg eljes i hskr. gjort rättelser, är ett frågetecken skrivet under ''dör''; följande akt underrättar att den gamla dött.

Sid. 332, rad. 1—2: men jag vill lägga igen hans ögon. Hskr.: men jag s k a l l; "skall" i följande rad.

Sid. 334, (petit-)rad. 6—7: barnet, som dock icke synes för åskådarne. Hskr.: barnet, som icke synes.

Ändringar i handskriften.

Sid. 284, rad. 3—4: så skrynklar den sig. Hskr.: — — sig ändå; "ändå" överstruket med blyerts.

— rad 15: en fotogénlampa. Hskr. därefter överstruket: gumman och jag.

Sid. 290, (petit-)rad. 12—13: stå barnets galoscher. Hskr. först: stå galoscher, herrns, fruns och barnets.

Sid. 291, rad. 8—9: Vad gör du lilla tok? Du står och lyssnar, det är inte vackert. Strindberg har först skrivit texten härifrån och till aktens slut fortlöpande som prosa, men senare med klammer avdelat verserna och till detta ställe givit anvisning till sättaren att [betyder "ny rad; ty det är vers".

Sid. 304, rad 7: Man skulle verkligen kunna tro på tomten. Hskr. först: b ö r j a tro.

JOHN LANDQUIST.